

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesíti a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indít, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűs mind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölcsüket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonkötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek:

I-ső és II-ik kötet.

Germaine eszménye.

Írta Montal Mária. Fordította Szentannai.

D'Arbout ezredes három párbaja.

Írta Beugny d'Hagerne. Ford. dr. Rada I.

III-ik kötet.

Útak az életben.

Írta Cyprián.

IV-ik kötet.

Filemon ezredes.

Írta C. De Lamiraudie. Ford. A. Vilma.

Hol a boldogság?

Írta Minna Canth. Finnből ford. Bán A.

V-ik és VI-ik kötet.

Eszter.

Eredefti irányregény az alkoholizmus ellen.

Írta X... grófnő.

VII-ik és VIII-ik kötet.

Éliane.

Írta Craven Agostné. Ford. dr. Rada I.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

ÉLIANE

REGÉNY

Irta

CRAVEN ÁGOSTNÉ

Francziából fordította

Dr. Rada István

II.

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

(VIII., Szentkirályi-utca 28.)

Stephaneum, a Szent-István-Társulat nyomdája.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28a.

XV.

Egyik novemberi nap vége felé volt, de azért Rómában mindenki nyílt kocsiban járt, mint nyár közepén. S ha most, midőn minden templomban *Ave Maria*-ra harangoztak, néhány férfiú, ismerve az éghajlatot s iránta bölcs bizalmatlansággal viseltetve, felöltötte köpenyét, ha a nők sálókba, sőt bundákba burkolóztak, ennek oka az volt, hogy a nap utolsó órája, habár néha a legszebb, nem kevésbé álnok, sőt gyakran gyilkos azokra nézve, a kik nem elég bizalmatlanok szépsége iránt.

A kocsik között, melyek ez órában a sétaterről visszatértek, egy könnyű hintó volt megkülönböztethető a többi fogatoktól, egyrészt a lovak szépsége által, melyek ügetve vitték át a *Pincio*-n, másrészt pedig egy még szép, habár az első ifjúságot túlélt nő feltűnő eleganciája által, a ki benne egyedül ült s a ki fesztelenül dőlve a vánkosokra, kecses főhajtással válaszolt a járó-kelők számos üdvözléseire.

E nő Mazzolini Hermione hercegné volt, a kinek szalonja a legkeresettebbek egyike volt Rómában azon korszakban, midőn a római társaságot még Európa minden társaságának kiváló tagjai képezték.

Egyszer csak a hercegné élénk mozdulattal leereszté a czoboly-karmantyút, melyet a kissé hűvösebb légáramlat ellen szája elé tartott. Főlegyenesedett kocsijában s meglepetve tekintett hátra; épen egy fiatal ember ment arra gyalog s némi habozás után üdvözlé őt.

— Lehetséges-e? Ő az vagy más valaki, a ki hozzá hasonlít? — suttogá, az említett hirtelen mozdulatot téve, hogy őt szemeivel kísérje. De mielőtt ideje lett volna megfordulni, a fiatal ember eltűnt a spanyol-térre vezető nagy lépcsőn.

A hercegné azonban nem vette föl ismét fesztelen helyzetét s néhány lépésszel odább, miután egy új, az előbbinél mélyebb bókra válaszolt, hirtelen megállította kocsiját s kezével magához inté az egyént, a ki, miután neki köszönt, a *via Gregoriana* szögletén a fal mellé állt, hogy őt elvonulni engedje.

— Jöjjön közelebb, Loriani — mondá neki a hercegné — de mindenekelőtt tegye föl kalapját, különben lázt kaphatna.

A kihez ezen szavak intézve voltak, nem ismételtette magának azokat. Föltette kalapját s a bizal-

masság és tisztelet bizonyos vegyülékével támaszkodott a kocsi ajtajára.

— Mit parancsol a hercegné? — mondá.

— Szeretnék tudni valamit, a mit ön jobban meg tud mondani, mint bárki más.

— Szolgálatára állok.

— Ép most találkoztam a *Pincio*-n egy fiatal emberrel s e fiatal ember nekem köszönt...

— *E poi?* Eddig nem látom át...

— Hallgasson meg: köszönt, de csak pillanatnyi habozás után, mint a ki nem akarja, hogy fölismerjék...

— Fogadjunk — mondá Loriani — hogy *il bel Rinaldo*...

— Rinaldo! — kiáltott föl a hercegné: határozottan hozzá, Liminges Raynaldhoz hasonlít az ismeretlen...

— Ez ismeretlen ő maga, hercegné, ne is kételkedjék benne.

— De ő nincs Rómában.

— Csalódik, ő itt van. Tegnap este tudtam meg s pedig egészen véletlenül.

— Rómában! Liminges Raynald? S engem meg sem látogatott? S oly zavarodottnak látszott, hogy velem találkozott... Mit jelent ez?

— *Chi lo sa?* — mondá Loriani. De arczmozdulata elárulta, hogy többet tud, mint mondani akart.

— Remélem — mondá Hermione herczegné — hogy nem titkol el előttem olyasmit, a mit megtudni óhajtok s a mire oly nagyon, nagyon kíváncsi vagyok?

— *Che vi piace?* Ezt nem fogom jenni!

— Akkor beszéljen. Miért van ő Rómában az ember tudta nélkül s miért rejti el magát, mint valami összeesküvő?

— Oh! ez hosszú történet. Lehetetlen ezt itt az utcán csak így állva elbeszélni.

— No hát! Jöjjön el ma este, korán. Tíz óráig egyedül leszünk. Lesz elég ideje, kedve szerint beszélni. Tudjon meg mindent és semmit se hallgasson el előttem.

— Szolgálatára leszek.

— Helyes. *A rivederci, maestro.*

— Aláz' szolgálja.

S a kocsí folytatta útját.

Vincenzo Loriani maestro megtartotta szavát. Kilencz óra előtt a Mazzolini-palotában volt. «Egyedül leszünk», mondotta a herczegné s valóban a szalonban *csak* a háziúr és háziasszony, két fiuk és három leányuk volt. Egy abbé, az előbbiek nevelője, egy francia nő, az utóbbiak nevelőnője, a herczeg egy titkára, egy könyvtárnok egy alamizsnás és egy régi házi-barát, a ki naponkint barátainál ebédelt, mert öreg és szegény volt

s egyedül állt a világon s mert ezek nagyon természetesnek tartották, hogy az ő családi körükben keresse föl azt, a mit nélkülözött.

E családi kör az egyszerű, de pompás szalonban volt összegyűlve, a melynek boltozatát freskók díszíték, falait Olaszország nagy mestereinek művei fűdték; közülök néhány még azt a helyet foglalva el, a melyet mesterük jelölt ki számukra. De bármily bizalmas volt is e kör, sokkal számosabb volt, hogy sem benne valami titokzatos dolgot el lehetett volna mondani.

Azért megvárták, míg a nevelőnő elvezette a kis leányokat, a kik közül a legfiatalabb nyolcz éves volt; míg a fiúk, a kiknek legidősebbje tizenhét éves volt, az abbéval visszavonultak; míg a titkár, könyvtárnok és káplán, rendes szokásuk szerint, féltíz óra felé követték amazok példáját. Ekkor a kör a legszűkebbre szorulván, azaz, nem állván másból, mint a hercegből, a hercegnéből és öreg barátjukból, Pompeo Gorgoni commendatore-ból, a hercegné fölkiáltott:

— No, Loriani, most beszéljen gyorsan.

Loriani körülbelül negyvenöt éves férfi volt, kövér testtel és finom arczvonásokkal. Arczán nem tükröződött vissza lángész, de értelem sugárzott ki belőle. Átható és gúnyos tekintete nyugtalanító lett volna, ha ajkai nem fejezik ki elég világosan

azt a jóságot, a mely szellemmel párosulva, jellemének fővonását képezte. Ügyes zeneszerző, tökéletes játszó, művelt férfiú lévén s tudván alkalmazkodni a nagy világ modorához, a hová bebocsáttatást nyert, élete kellemesen megoszlott az arisztokrata szalonok között, hol tapintata által kivételes helyzetet vívott ki magának és a művész-világ között, a melyhez születésénél és tehetségénél fogva tartozott.

— Meg kell vallanom, hercegné, hogy nincs valami nagy mondani valóm, kivéve, hogy Rinaldo hat hete itt van.

— Kicsoda, Rinaldo? — mondá a herceg. — Liminges Raynaldról beszél ön... A ki két éve nálunk tölté életét?...

— Igen, róla.

— A ki megesküdt, hogy minden évben visszajön Rómába?... A ki egészen lábaidnál feküdt, Hermione?

— Ezt mondog, Peppino, mindazokról, a kik e szalonba jönnek.

— De mégis, — mondá udvariasan a herceg.

— No hát, igen, róla.

— A ki francia létére olyan gyönyörűen beszélt olaszul — mondá a commendatore.

— Igen, ismét csak igen.

— Sőt itt van, a nélkül, hogy bennünket meglátogatott volna? — szólalt meg ismét a herceg.

— Igen s a mit most meg akarunk tudni, a mit Loriani el fog nekünk mondani, az, hogy miért e titokzatos jelenlét.

— Hogy miért, azt csak határozatlanul tudom s nem adhatok részletes fölvilágosítást. Csak annyi látszik bizonyosnak, hogy nagy szerelmi bújá van s hogy több, mint egy éve utazik. Volt Ázsiában, azután Afrika közepén, végre úgy futott, mint valami bolygó zsidó s most annyira gyűlöli a világot, mint azelőtt szerette; kerüli azt Párisban ép úgy, mint Rómában... Mióta itt van, hajnalban nagy sétákat tesz, kerülve a helyeket, hol ismerőseivel találkozhatnék, a kiktől Róma most csak úgy hemzseg s minden estét az öreg Biagio Marini tanárnál tölt.

— Biagio Marininál, a tudósnál — mondá a commendatore — Dante híres magyarázójánál?

— Igen; úgy látszik, hogy Rinaldo vele együtt az *altissimo poeta* legmélyebb tanulmányozásával foglalkozik s hogy jelenleg ez egyedüli szórakozása és egyedüli foglalkozása.

— Különös! s honnan tudja ön mindezt?

— Részben a franczia akadémia egyik fiatal művész tagjától, a ki nekem és Liminges marquisnak barátja s részben attól a haszontalan imprezariótól, Taddeo Marinitól, a ki legkevésbé sem hasonlít testvéréhez, a tanárhoz. Tegnap találkoztam vele s unokahugáról, Biagio leányáról beszélve...

— Oh! oh! a tanárnak leánya van! — mondá a herczeg.

— Igen — mondá Loriani — van egy leánya, kinek leczkéket adtam. Hangja hasonlít Giulia Grisiéhez, első fölléptekor.

— Oh! hisz akkor minden meg van fejtve — mondá a commendatore.

— És meg van a titkolódzás oka — mondá a herczeg.

— No, no, nem egészen.

— Mivel szerelmi búja van — mondá a herczegné.

— Oh! ez mit sem tesz — mondá a herczeg.

— Ismétlem, hogy nem ez az — mondá Loriani. — Biagio Marini féltékenyen őrzi leányát és Rinaldo kétszer sem jutott volna be hozzá, ha eszébe jutott volna őt nézni. Sőt nem csodálkoznám, ha sohasem látta volna.

— *O! Questo poi!* — mondá a commendatore.

— Szegény Raynald!... Annak a bűnnek igen nagyra kellett lennie — mondá a herczegné — hogy így megváltoztatta őt... Legalább el kellett volna jönnie, hogy velem közölje...

— De ha a magányt keresi, talán azt hitte, hogy a Mazzolini-palotában azt nem találhatná föl...

És Loriani e megjegyzésének megerősítésére az ajtó megnyílt, jelentették az első esti látogatókat s

Hermione hercegné mindig nyílt és élénk szalonja lassankint megtelt oly kozmopolita és fényes társasággal, minő semmi más városban nem gyűlhetett volna egybe. Valóban, Rómában az idegeneket, kik ott összejöttek, nem lehetett volna akkor utasoknak nevezni, oly sokan voltak azok, kik az évek hosszú során át oda minden télen visszatértek. Különben a ki egyszer ott volt, az megígérte, hogy visszamegy, úgy, hogy a bizalmasság hamar megfogamzott s Rómában mi sem emlékeztet ama helyekre, a hol egy évad alatt egyesül valamely társaság, a nélkül, hogy azok, kikből alakul, gondolnának arra, hogy valaha viszontlátják egymást. Azonban minden évben volt ott látható néhány új arc is; de a többé-kevésbé változó elem mellett voltak tudósok, művészek minden országból, kik tanulmányozni jöttek Rómába s azután ott maradtak, mert másutt az élet elviselhetetlen lőn reájuk nézve. Azután az arisztokrata világ, melyhez akkor nagy egyházi méltóságok csatlakoztak s mindez együttvéve a római társaságra a különlegesség bélyegét nyomta s fényesebben és kiválóbban, mint valaha látható volt, megvalósította azt, mit jogosabban, mint bárhol, lehetett *nagy* világnak nevezni.

Hermione hercegné maga is gyarapítá szalonja kedveltségét ama sok kellem által, melyet egy kecses, értelmes, önmagával kevésbé elfoglalt nő

maga körül el tud árasztani s a ki, a nélkül, hogy sokat tanult volna, az előkelő és híres emberekkel való hosszas érintkezés által megtudta szerezni azt a képességet, hogy értelmes kérdései által napról napra gyarapítsa ismereteinek úgyszólván lopott és könnyű málháját, a nélkül, hogy valamiben tudatlannak tűnnék föl.

Azon a télen, melyet Raynald Rómában töltött (azon tavaszt megelőzőleg, midőn először találkozott Éliane-nal anyja házában), ő egyike volt a Mazzolini-palota leggyakoribb látogatóinak. Később, szép álmainak rövid korszaka alatt, hányszor tervezte, hogy a következő évben visszatér oda s magával viszi kedves élettársát! Egyedül élni Rómában, már az is elragadó volt. Élni Rómában vele, ez mámorító lenne! Ez esetben bizonyára a legelső lett volna Hermione hercegné, kit fölkeres. Éliane bele illett e fényes és kellemes körbe s e kör mintegy Éliane számára volt teremtvé... De nem jutott osztályrészéül, hogy így térjen vissza. Sőt tizenöt havi féktelen futkosás után a világban, csak azért tért vissza Rómába, mert végre érezni kezdte az erkölcsi és fizikai nyugalom égető szükségét s e nyugalom volt, a melyet ott keresett, mint a fáradt gyermek, ki anyja karjaiba veti magát. De nem élhetett ott úgy, mint egykoron. Nagy változás ment benne végbe. Nemcsak többet szenvedett,

mint anyja előre látta, de annál is többet, mint a mennyire önmagát képesnek hitte. Raynald eddig nem ismerte a búbanatot, még csak a kellemetlenséget sem. Nem tartozott egészen azok közé, kik csöndben tudnak szenvedni, sőt nagyobbodni a titkos fájdalom hatása alatt, mely gyötörve, meg-nemesíti őket; inkább majdnem boszankodott önmagára állhatatosságáért. E miatt szenvedett s minden lehetséges eszközzel megkísérlé feledni, csak olyan-nal nem, mely méltatlanná tette volna az érzelemre, melyet ápolt s melynek tiszta befolyása sokáig meg-maradt lelkében, a távollét és idő daczára, a nélkül, hogy kisebbedett és gyöngült volna.

Több, mint egy év mult el így. Raynald elég pontosan levelezett anyjával és barátjával. Az egyik-
kel mindig tiszteletteljesen és tartózkodva, a má-sikkal néha bőven és heveskedve. De a marquisné és Malseigne leveleikben kerültek mindent, a mi a multra vonatkozott. Az első, a bánat daczára, melyet neki a hosszú távollét okozott, makacs bizalommal várta az eredményeket. A másik távolról kísérte az utast, élesen látó nyugtalansággal és érdeklődéssel, mely egyenlőtlenül oszlott meg a között, ki a távol-ban keresett szórakozást és a között, a ki mellette szintén szenvedett, a nélkül, hogy önmagával foglalkozott vagy másokat foglalkoztatott volna.

Különben Vincenzo Loriani meglehetősen jól

volt értesülve Raynaldot illetőleg. Ez hat hét előtti megérkeztekor régi ismerősei közül csak a francia akadémia egy fiatal művésztagját kereste föl, kinek tanulmányozási kedvét ismerte s kivel utóbbi Rómában való tartózkodása alatt bizonyos benső viszonyt kötött. E fiatal ember neve Myriel volt. Nagy festőnek ígérkezett. De több volt ennél, művész volt a szó legmagasztosabb értelmében, azaz a művészet nem volt rá nézve bezárt templom, hanem magaslát, melynek csúcsáról átkarolt tudományt, történelmet, költészetet s mely fölött csak a vallás uralkodott. Szóval, a művészet előtte csak a nagy vagy isteni dolgok összhangja volt, melyek közt megosztá elméjét és életét.

Az ő közbenjárásával Raynald birtokába jutott a Forumon egy lakosztálynak, mely akkor üresen állt s melyet egy hírneves virtuoz, kinek egyszerű és komoly ízlése határos volt a lángésszel, rendezett és lakott egykoron. E félig művészi, félig szerzetesi lakáshoz egy gyönyörű ívezetekkel körülvett négyszögű téren lehetett jutni, a melyen túl az udvar közepén fehér márvány-kút volt látható, melyből víz szökött a kék ég felé, mely boltozatát képezte a csendes és festői zárt helynek.

Mi sem felelhetett meg jobban Raynald jelenlegi helyzetének, mint e lakás. Myriel volt az is, ki miután őt abban elhelyezte, először Biagio Marinihez

vezette, kinek maga is buzgó és szorgalmas hallgatója volt s e nap óta Raynald szintén a tudós tanár növendéke és naponkinti látogatója lőn.

Ez nem messze lakott az *Ara coeli*-től, egy régi palota felső emeletén, a melynek sötét és végtelen lépcsője egy elég tágas lakosztályba vezetett, a honnan oly nagyszerű kilátás nyílt Rómára, minővel a szem sohasem tud betelni s a mely, ha az ember sokáig szemléli, azt eszközli, hogy hozzá hasonlítva, az egész föld otrombának és szótalannak tűnik föl.

Az első találkozás után Raynald naponkint elment a tanárhoz. Reggel azért, hogy egy éneket olvasson a «*Divina Commedia*»-ból és tanulmányozza vele a kommentárokat s este azért, mert az öreg Biagio társalgása érdekekkel tölté el őt és jelenleg jobban megfelelt neki, mint bármi más. Emlékezete kimeríthetetlen volt és képzettsége kiterjedt minden tárgyra. Aztán az öreg tudós gyakran este is fölnyitotta kedvencz költője könyvét, nem annyira, mint oktató vagy magyarázó, hanem mint szenvedélyes tisztelő; lapozgatott benne és a költemények költeményének kimeríthetetlen szépségeiből kiválasztva egyet-egyet az ismeretlenebbek közül s hogy tanítványát azok méltánylására tanítsa, azzal a csodálatos hanglejtéssel szavalta el azokat, a mely csak a rómaiak sajátja. Az öreg hangja

ilyenkor rezgő lőn. Munkától és kortól sápadt homlokán majdnem ifjúkori fény ömlött el s a lelkesültség tüze, miként a villám fénye, ismét megvillant beesett és majdnem kialudt szemeiben.

XVI.

Biagio Marininak Raynaldon kívül más tanítványai is voltak s nekik szentelte reggeli óráit; de az *Ave Maria* után egyiküket sem fogadta el s egyedül Raynald örvendett e kiváltságnak, hogy az estét tanárával tölthette. Ez esti látogatások színhelye egy dolgozószobává átalakított tágas terem volt, a melynek majdnem egész butorzatát egy könyvtár, mely a falak háromnegyed részét elfoglalta s néhány magas hátú, egykor aranyozott szék képezte. A szoba közepén álló négyszögű asztalt könyvek, füzetek és papirok fődtek s egy függőlámpa vetett rá világosságot, a szoba többi részét majdnem egészen sötétben hagyva.

Raynald egy este, midőn egy ép használt könyvet visszatett helyére, először vette észre a gitare-t, mely a szoba ama szögletében a falon függött. Kezébe vette, egy pillanatig némi meglepetéssel szemlélte a rajta levő kék szalagot, azután könynyedén érinté a húrokat... Az akkord gyöngye zajára az öreg, ki munkája fölé volt hajolva, élénken fölemelte fejét. Bizonyos meghatottsággal mondá:

— *Caro Rinaldo!*... de megijesztett! (O is így hívta Raynaldot, ki e nevet *római nevének* monddotta.)

— Bocsánat... zavartam és szórakoztattam önt! Sajnálom. De miért *ijesztettem* meg önt?

— E gitare leányomé. Ily váratlanul hallva hangját, azt hittem, hogy itt van, pedig tudom, hogy távol van; ez második látásként hatott reám, a mi, mint ön jól tudja, sohasem jó jel.

Végig vont a kezét födetlen homlokán, melynek bágyadt fehérsége inkább betegség és munka, mint a kor nyomait árulta el s egy pillanatig gondolatokba mélyedt, melyektől aligha volt távol a gond.

Első ízben beszélt a tanár leányáról. Eddigi hallgatása e tekintetben meglepte tanítványát s kissé fölkelte kíváncsiságát.

— Van több gyermeke is, Signor Biagio? — mondá némi szünet után.

— Volt öt fiam — felelé az öreg reszkető hangon — de mind meghaltak s az utolsó magával vitte anyját. Szegény Dianorám, nem tudta őt tulélni s egyedül hagyott engem Ersiliámmal, ki csak tizenöt éves volt. Négy év mult el azóta.

— Nem lakik önnél leánya?

— Oh, igen! Mindig együtt vagyunk itt. Nem e szobában, hol tanítványaimat fogadom s hova ő sohasem jó. De a szalonban, hol az estéket mindig

együtt töltjük. Jöjjön... megmutatom önnek. Meglátja, hogy a lakosztály ama részén még észrevehető, hogy e régi palota egykor szép lakás volt.

Világosságot gyújtott s kinyitott egy ajtót, mely rövid folyosón át egy nagy szalonba vezetett, hol az aranyozások és festmények maradványairól még valóban következtetni lehetett a múlt fényére. De a bizonytalan világosságnál a tágas szalon szomorúnak és elzüllöttnek látszott. A szőnyegek fakultak, a régi butorok mind rossz állapotban voltak, kivéve a látszólag új zongorát, mely a szoba közepét foglalta el.

— Kedves leánya zeneértő, a mint látom?

— Igen, a zene egyetlen öröme.

E szavakat szomorúan mondotta s nem tett hozzá semmit.

Csöndben tértek vissza a dolgozószobába s mind a ketten elfoglalták előbbi helyöket.

Az öreg Biagio Marini, beburkolva most hosszú fekete köpenyébe s karszéke magas hátához dőlve, magas és csupasz homlokával, ritka finomságú vonásaival, fehér szakállával, fekete és mély, a lámpa fényétől bevilágított szemeivel, hasonlított Rembrandt vagy Titian valamelyik képéhez. Ezt gondolta Raynald, midőn őt a csodálat és tiszteletteljes vonzalom bizonyos vegyülékével szemlélte. Az első pillanat óta valami meghatót talált öreg

mestere életében, mely a legnemesebb tanulmányoknak volt szentelve és szegénységben folyt le. Ellentétként ritka tulajdonai, melyeknek a tudomány és irodalom nagyjai sorában kellett volna neki helyet jelölniök, és a homály között, mely öregségét körülvette. Biagio pedig kedvét lelte a tanítványban, ki annyira különbözött azoktól, kik házát rendszeren látogatták; s lánya távolléte megengedvén neki, hogy eltérjen rendes szokásaitól, kész volt megengedni Raynaldnak, hogy este eljöhessen, magát az olasz nyelvben gyakorolni, beszélgetve vagy ismét hallgatva az előadások egyikét, melyeket a tanár oly vonzókká tudott tenni.

De az öreg és fiatal ember közötti benső viszony nem állt itt meg. Raynald, habár teljesen kerülni akarta a világot s jelenleg igazán vad volt, mindazáltal már természeténél fogva nagyon közlékeny vala. Hogy is ne lett volna az, ki annyit foglalkozott bánatával és önmagával? Hogy ne lett volna hajlandó szívét föltárni és életét elbeszélni, mikor ezt némi okossággal tehette? Igaz, hogy e megkönnyebbülést nagyon ritkán engedte meg magának, mert egyszersmind büszke és bizalmatlan volt s inkább meghalt volna, hogysémi gúnyt vagy mosolyt vonjon magára. De midőn Biagio az átható tekintettel, mely hona szülőiteit jellemzi, mielőtt háromszor találkoztak

volna, kitalálta, hogy titkos bánat szítója a szép tanulási buzgalomnak, melyet új tanítványánál tapasztalt, az egyszerűség és tapintat bizonyos vegyülékével néhány kérdést intézett hozzá, úgy, hogy Raynald sem zavarba nem jöhetett, sem sértve nem érezhette magát. Így a vallomások nem igen vártak magukra. Biagio Marini nemsokára mindenbe be lőn avatva, kivéve Éliane nevét, melyet Raynald óvakodott kimondani. De különben nem vonta meg magától az örömet, hogy sorsa miatt panaszkodhassék, nem vonakodott kijelenteni, hogy ő a legboldogtalanabb ember s végre nem vonakodott az öregben érdeklődést kelteni, mely viszonyuk természetét nemsokára megváltoztatta s azt sokkal bensőbbé tette, mint természetesen két ember között lehetett, kiket koruk és állásuk oly nagyon elválasztott egymástól.

A bizalom, melylyel Biagio iránt tanítványa viselkedett, hajlandóvá tette őt arra, hogy kevesebb bizalmatlanságot tanúsítson iránta, mint a többi hozzá járó fiatal ember iránt; s azért nem látszott boszusnak, midőn Raynald némi habozás után kockáztatta a kérdést, hogy «hol tartózkodik jelenleg signorina Ersilia?»

Ő felelé:

— Öreg dajkájával Pesaroban, anyja egyik barátnőjénél van. Az ő korában az élet ily öreggel, ki

a munkának él, mint én, kissé szomorú; néha-néha iparkodom egy kis szórakozást szerezni neki. Különben az idén a nyári forróság után szüksége volt légválttatásra és ezért rászántam magamat, hogy néhány hétre megválok tőle, de pár nap múlva visszatér.

Raynald szerette volna tovább fűzni e beszélgetést, de nem tudta, hogy mit kérdezzen az öregtől, midőn ez, miután karszékeben kissé nyugtalanul mozgott, az asztalhoz közeledett s fejét egyik kezére támasztá és míg a másikkal szórakozottan jártatta irónját az előtte levő papíron, mintegy gondolatai irányát folytatva mondá:

— A leányok szelidek és kecsesek. Erősen lebilincselik a szívet, de sokkal kevesebb szellemmel bírnak, mint a fiúk.

E váratlan megjegyzésre Raynald majdnem hangerősen elnevette magát, de Biagio arcza oly komoly volt, hogy el tudta azt fojtani és csak mosolyogva felelé:

— Ez oly pont, kedves mesterem, melyre nézve, azt hiszem, nagyon eltérők a nézetek.

Biagio folytatá:

— Kétséggkívül különböznek egymástól a fiatal leányok és talán valóban vannak köztük olyanok, kik alkalmasabbak másoknál a tudományra, tanulásra, szóval az igazi, kitartó és buzgó munkára, mely nélkül az ember mit sem ér.

— Engedjen meg, kedves tanár úr, én azt hiszem, ilyesmiket tőlük követelni nem igen van jogunk.

— Miért? fölfogásuk élénk, emlékező tehetségek meglepő, ízlésük gyakran kitünő. Szegény Ersiliám bír mindez adományokkal és még sok mással. De nincs meg benne a hajlam, hogy azokat kizsákmányolja, az akarat, szóval a szorgalom. Lássá, Rinaldo, önnek megmondom, a mi engem kétségbe ejt, a mi szégyenpirt űz arczomba . . . Ersilia . . . igen Ersilia leányom . . . hogy is mondjam? . . . no hát! . . . Ersilia *munkakerülő!*

Csak az öregnek szomorú hangja tudta ismét elfojtatni Raynaldal a nevetést: de azonnal komoly lőn, midőn Biagio komoly és megindult hangon folytatá:

— Reméltem, hogy adhatok neki annyi oktatást, hogy később maga is képes lesz tanítani. Reméltem, hogy biztos és jövedelmező pályára irányozhatom lépteit, mely halálom után megóvta volna a nyomortól, mert minden erőlködésem daczára, nem lesz attól ment. A viszonylagos jólét, melynek most örvend, a naponkinti munkától függ, melyet lankadatlanul végzek, de ha nem leszek többé! . . .

Az öreg egy pillanatig hallgatott, hogy hangjának elváltozása ne árulja el megindulását, de nem tudta visszafojtani a könyvet, mely arczán fehér szakállára gördült.

Raynald elérzékenyülve, egy szót sem mert mondani.

Biagio nemsokára megszilárdult hangon folytatá:

— De lássa, Rinaldo, a legrosszabb az, hogy van egy, a miben, a nélkül, hogy csak legkevesebb fáradságába is kerülne, kitűnik Ersilia; a nagy maestro, Vincenzo Loriani nézete szerint meg van áldva azzal, a mit *arany-hangnak* szokás nevezni, ama még hazánkban is ritka hangok egyikevel, mely tulajdonosának egy év alatt oly vagyont szerezhethet, minőt életem minden munkája sem biztosíthatna neki!

— Miért tartja ezt, kérem, oly nagy szerencsétlenségnek? — kérde Raynald.

— Miért tartom ezt oly nagy szerencsétlenségnek! — kiáltott föl Biagio oly erélylyel, mely meglepte tanítványát. — Ha nem érti, meg fogom mondani. De előbb tudnia kell, hogy Ersilia anyja, az én kedves Dianorám, ugyanoly hanggal bírt; ő tőle örökölte leánya s midőn először láttam őt, a milánói nagy színházban énekelt, hova egész Olaszország elment, őt meghallgatni. Hogy alacsony sorsomban osztozzék, lemondott sikereiről és diadalairól, lemondott sajnálkozás nélkül, mert Dianora derék nő volt és jó keresztény s azután, Rinaldo... *szeretett engem.*

«O giuventu! primavera della vita!»

Áldott tavasz, mely tiszta, melynek visszhangja elhat a kor véghatáráig! ez hangzott még jelenleg is a szegény öreg megindult és reszkető hangjában . . . A fiatal ember hallá és megdöbbsent. Szótlanul megszorítá öreg mestere kezét és habár az élet két határán álltak, megértették egymást.

Egy pillanat mulva Biagio egyszerűen folytatá:

— Az Isten húsz boldog évet engedett nekünk, melyek alatt nem emlékszem sem fáradalmaimra, sem munkámra. Dianora segített és bátorított. Értelmes volt, különösen pedig erős, bátor és jámbor volt. . . . A gyermekek mellettünk nőttek föl és boldogok voltunk. De azután elhomályosult egünk; csillagaink egymás után kialudtak. Végre, mint mondtam, midőn ötödik fiunknak, szegény kis Tonninónknak, kellett lezárnunk szemeit, ki még nem volt kilencz éves, az anya szive is megtörött. De óhajtott volna még élni, élni leányáért s értem is, kit nem akart annyira lesújtani, küzdött, megtett mindent, a mit tehetett . . . de a seb nagyon mély volt, érzé, hogy meg kell halnia. Midőn közelni látta halálát, magához hítt s a pap jelenlétében, ki az utolsó szentséget kiszolgáltatta neki, kért, hogy ünnepélyes ígéretet tegyek neki: «Esküdjél meg — mondá — hogy bármi történjék, bármily körülmények jöjjenek közbe, sohasem fogod megengedni, hogy leányunk ama pályára lépjen, melyen

én haladtam ifjúságomban». Habozás nélkül tettem meg ez ígértet. E pontra, mint minden másra nézve, egyetértettünk. Dianora mindig erényesen és becsületesen élt, de nehézségeken és veszélyeken ment keresztül, melyeknek nem akarta, hogy gyermeke ki legyen téve. Én még kevésbé akartam, mint ő. Megszorítottuk egymás kezét e magasztos pillanatban s én kijelentem önnek, Rinaldo, inkább szeretném... igen, az Isten színe előtt esküszöm... inkább szeretném leányomat szemeim előtt meghalni látni, mint láttam meghalni fivéreit, hogy sem nyilvánosan énekelni vagy színpadra lépni lássam!...

A tanár halvány arcza még sápadtabb lőn s egy pillanatra elakadni látszott lélekzete...

Csak mulékony görcs volt. Keblére tette kezét és mondá:

— Semmi, elmúlt...

Egy pillanatig hallgatott. Azután még kissé lihegve mondá:

— Szivemben vagy mellemben már régóta gyógyíthatlan betegség van, tudom s néha veszem észre, hogy nagyobbodik, vagy legalább erőim hanyatlanak. Ilyenkor megijedek... nem annyira magam miatt, azt gondolhatja, hanem...

Ismét elhallgatott s félben kellett hagyni a be-

szélgetést, melyet folytatni a tanárnak nyilván nem volt már ereje.

Különben az idő is későbbre járt, mint rendszeren. Raynald fölkel s miután megnyugvást szerzett magának, hogy Biagio kis rosszulléte, melyet kétségkívül az elbeszélés okozta megliatottság idézett elő, nem fog következményekkel bírni, bucsút vett öregmesterétől, kettőzött tisztelettel és rokonszenvvel s bizonyos kíváncsisággal, melylyel megtudni óhajtott, hogy az, ki ez élénk és megható gondoskodás tárgya, megtesz-e mindent, hogy arra méltó legyen.

De másnap, midőn Raynald a szokott esti órában tanára dolgozó-szobájában volt, lehetetlen volt neki tovább fűzni a tegnapi esti beszélgetést. Biagio elmerülni látszott ma a kutatásokba, melyeket egy tudós (kevésbé tudós, mint ő) számára eszközölt, kinek csekély fizetésért igen gyakran elkészítette így a munkát. Oda nyújtott egy lapot Raynaldnak, s kérte, hogy másolja le, míg maga folytatta az írást: s egy ideig nem lehetett mást hallani, mint a papíron gyorsan haladó két toll serczegését.

A szobában uralkodó csöndet egyszerre szokatlan és furcsa lárma szakítá félbe; eleinte a lépcsőn zajosan feljövő léptekeket lehetett hallani, azután tompa esést szitkok kíséretében s végre a csöngettyű hevesen meg lőn rántva.

A tanár és tanítványa fölkeltek s az utóbbi egy

pillanat alatt a lépcső ajtajánál volt s azt egészen kitárta.

Luca della Robbiának az előszobát diszító egyik régi Madonnája előtt égő lámpa gyér világánál egy magas termetű, testes, tántorgó embert látott belépni, kinek arcza jelenleg nagyon vörös és haja rendetlenségben volt.

— Hogy az ég verjen meg, Biagio, téged és lépcsődet! — mondá kifáradt hangon. — Nem elég a te ötven fokú lépcsőiden feljönni, melyeket kezdek már kényelmetlennek találni, még a nyakamat is ki kell rajta törni . . . Legalább tehetnél a falra odakint egy lámpát.

Biagio, hallva látogatója hangját, visszaült rendes helyére, míg emez dörögve belépett a nagy szobába s észre sem vette, hogy nem az öreg Asunta nyitott neki ajtót, mint rendszeren.

— Bajod történt, Taddeo? — mondá a tanár. — Nagyon sajnálnám.

— Nem sok, de ezt nem a gondoskodásnak köszönöm, melyben látogatóidat részesíted, — felelé a másik, egy nagy bőrkarszékre vetve magát, mely a könyvtárhoz volt támasztva.

— Tudod, hogy nem igen fogadok este látogatásokat s téged nem vártalak. Mikor jöttél vissza Nápolyból?

— Tegnap. Az utolsó előadás nagyszerű volt,

nagyon meg vagyok elégedve utazásommal. Hol van Ersilia?

De mielőtt a tanárnak ideje lett volna felelni, látogatója élénk meglepetéssel hirtelen fölugrott.

Raynald, ki miután betette az ajtót, egy pillanatra megállt, hogy a lámpa pislogó lángját föl-éleszsze, e pillanatban lépett a szobába.

— *Diavolo* — mondá halkán az új jövevény — te nem szóltál nekem, hogy valaki van nálad, még pedig az előkelő világból — tevé hozzá, mélyen üdvözölve a fiatal embert, kinek vonásai homályban voltak, de kinek magas termete és arisztokratikus magatartása eléggé föltüntették rangját. Raynald viszonzta üdvözlését; azután egy könyvet vett s leült a nagy asztal másik végéhez.

— *Chi è costui?* — mondá a testes férfi fogai közt.

A tanár zavart arczczal, de a természetében rejlő méltósággal egész hangosan felelé:

— *Il signor marchese* egyik tanítványom s bizonyos erőltetéssel hozzá tevé: Megengedi, hogy bemutassam testvéremet, Taddeo Marinit, a *la Pallade* színház imprezárióját?

Raynald kissé meglepetve emelte föl egy pillanatra tekintetét, üdvözölte az imprezáriót és folytatta az olvasást. E személyiség határozottan nem tetszett neki. Öltözékének közönséges volta még

nagyobbítá alakjáét s mind a kettőt még jobban kiemelték a vastag aranyláncz, mely nyakában függött s az ujjain levő gyűrűk. Lehetséges-e — gondolá Raynald bizonyos levertséggel — hogy ily durva legyen oly ember testvére, mint Biagio Marini?

— *Il marchese?* — szólalt meg ismét Taddeo Marini, miután figyelmesen szemlélte a fiatal embert, kinek arczát most, midőn könyvére irányozta szemeit, élénken bevilágítá a lámpa fénye. — *Cospetto!* valóban nemes és pompás tanítvány és nem kevésbbé barátja a művészetnek, mint a tudománynak és irodalomnak, mert ha nem csalódom, Liminges marquis két éve színházunkban majdnem minden előadást megtisztelt jelenlétével, s mindig ugyanazon helyet foglalta el a színpad közelében levő páholy egyikében.

Raynald elpirult és ismét fölelmelte fejét elégedetlenül; mert mi sem lehetett rá nézve kellemetlenebb, mint így fölismertetni s pedig ily személyiségtől.

— Nem emlékszem önre, signor imprezário, — mondá hidegen, de igaz, hogy egykor volt helyem a *la Pallade*-ban és gyakran eljártam oda.

Ismét fölvette könyvét, magaviselete által elég világosan jelezve, hogy nem akar beszélgetésbe eredni.

Az imprezárió, kinek figyelmét korántsem kerülte el e cselfogás, hamar megértette, hogy ő ma itt fölösleges s eltökélte magában, megrövidíteni látogatását, de nem annyira, hogy főcélját el ne érje.

— Csak egy pillanatra jöttem — mondá testvéréhez, a nélkül, hogy ismét leült volna. Csak meg akartam tudni, hogy Ersilia visszatért-e?

— Nem, — mondá Biagio kelletlenül.

— Visszatér nemsokára?

— Igen.

— Mikor?

— Minden nap várom.

— Bizonyára nagyon unatkozott donna Angelicánál?

— Nem, sőt ellenkezőleg, nagyon jól érezte magát; légváltoztatásra volt szüksége.

— Mondd, hogy szórakozásra volt szüksége, ez az igazság. Azután meg azért jöttem, hogy figyelmeztesselek ígéretedre.

— Jól van, Taddeo, majd meggondoljuk.

— Óhajtom s nőm is. Az ördögbe! Clorinda néneje, tehát joga van őt elvinni a színházba Rómában, mert donna Angelica is elvitte őt Pesaroban, a hol egy vándorcsapat játszott nekik a *Norma*-t.

— Honnan tudod ezt? — mondá élénken a tanár.

— A primadonnától, a ki visszatért s ki ének

közben meglátta Ersiliát egy páholyban s megkérdezte, ki az, mert észrevette, hogy lelkesülten tapsolt. Tehát, Biagio, el van végezve, úgy-e?

— Ismétlem, hogy majd később meggondoljuk — mondá a tanár elváltozott hangon.

— Majd visszatérek, hogy emlékeztesselek ígéretedre s most, jó éjszakát.

— *Signor marchese, la riverisco umilissimamente.*

Az imprezárió e szavakat mély bókkal kísért s távozott a szobából testvére kíséretében. Ez kezébe vette a Madonna előtt égő lámpát, hogy világítson Taddeónak: ez, mielőtt távozott, kissé mérsékeltebb hangon mondá:

— Gondolkodtál, Biagio arról, a miről egy hónapja beszéltünk?

Szenvedés kifejezése ömlött el az öreg vonásain s beteges pir futotta be homlokát.

— Fölösleges gondolkodni, mikor az ember el van határozva.

— Te bizonyára bolond vagy.

— Legyen.

— Bolond és bűnös.

— Az Isten fog megítélni.

— Ha jobban meg fogod gondolni, megváltoztatod nézetedet.

— Soha! még élek.

Testvére egy pillanatig szemlélte őt és hallgatott, azután kezét nyújtá neki.

— Bocsáss meg, Biagio — mondá — tudod, hogy a te és különösen Ersilia érdekében beszélek. De ma este ne szóljunk róla többet... Isten veled.

Azután, midőn átlépte a küszöböt, hozzátevé:

— Dolgom van Bolognában. Ismét pár napig távol kell lennem, de ha visszatérek eljövök, hogy megtartassam veled ígéretedet, azt el ne feledd.

Biagio nem felelt. Bezárta az ajtót, visszatette a lámpát szokott helyére és visszatért a szobába. De midőn föl akarta venni tollát, keze annyira reszketett, hogy nem vehette hasznát.

Raynald nyugtalanul szemlélte őt... egy pillanatig azt hitte, hogy a tegnapi roham ismétlődni fog, mert ólomszinű sápadtság követte a mulékony pirt, mely az öreg homlokán a testvérével való beszélgetés alatt előmlött; azonban nemsokára magához tért, de meggyöngült hangja jelzé, hogy ez este föl kell függesztenie a munkát. Raynald nagyon korán távozott tőle, még jobban meghatva, mint tegnap s kevésbé kizárólagosan foglalkozva saját bánatával, a mi nem történt meg vele azóta, hogy a nagy vihar napján Erlonból távozott.

XVII.

E kellemetlen látogatás óta két nap mult el s Biagio körülbelül visszanyerte szokott nyugodtságát, legalább látszólag, midőn Raynald este a rendes órában megérkezve, a dolgozószobában nem talált senkit. A lámpa meg volt gyújtva, a könyvek elő voltak készítve, mint rendesen, de a tanár egy ideig késett s midőn végre megjelent, habár a szokottnál vidámabb volt arcza, mégis bizonyos szomorúságot árult el, midőn tanítványához mondá:

— Nem folytathatjuk esti munkánkat, caro Rinaldo.

— Miért? — kiáltott föl Raynald. — Ez nagyon lesujtana engem.

— Én is sajnálom, de Ersiliám haza tért és estéim az övék. Egész nap csak ez időt tölthetjük együtt. Számít reá a szegény kicsike és én sem tudnék róla lemondani. De nem akartam magamat megfosztani az élvezettől, hogy önt még ma este lássam, mert nagyra becsülöm az ön társaságát, Rinaldo; sokkal jobban szeretem önt, mint többi tanítványaimat.

A tanár beszéd közben leült s egy az asztalon levő nagy foliansban lapozgatott.

— Megírhattam volna önnek, hogy ne jöjjön,

de — mondá ujjával a könyv egy lapjára mutatva, — itt egy hely van, melyre önt figyelmesse akartam tenni s tegnap este elfeledtem, s azután meg akartam önt kérdezni, hogy nem jöhetne-e más órában?

Raynald rendkívül szomorúnak és levertnek érzé magát. Félt az unalmas, magános estétől. Azonban a társaság iránti szeretete korántsem tért vissza. De vonzódott öreg mesteréhez s ugyszólván beleélte magát életébe. Szerette, hogy az ő házában oly kiváltsággal bírt, mely a többi tanítványtól meg volt tagadva. Végre talán kíváncsi is volt megtudni, hogy mi fog történni leánya visszatérte után. Az imprezárió látogatása összeütközést sejtetett vele, melynek kimenetelét vágyott megtudni. Szóval, mi sem lehetett rá nézve kellemetlenebb, mint bucsút venni. Az ajtó fölé helyezett régi órára nézett, félkilenczet mutatott.

— Valóban egész estéjét a signorinával tölti, a nélkül, hogy ide visszatérne dolgozni? — mondá kétkedő hangon.

A tanár nem tudott elfojtani egy mosolyt.

— Hogy önnek, Rinaldo, megmondjam az igazat, felelé: mindig van egy kis végezni való munkám s ezért *in prmissima sera* gyakran jövök e szobába s itt maradok, míg kilencz óra felé öreg Assuntánk csönget. Ez azt jelenti, hogy kész a va-

csora. Ekkor azonnal megyek s mivel csak tizenegy órakor fekszünk le, esténk tulajdonkép csak rövid vacsoránk után kezdődik.

— No hát, kedves mester, hadd jöjjenek egy kissé előbb. Most a napok nagyon rövidek, az esték ellenben nagyon hosszúak. Miért ne jöhetnék másfél órával előbb, mint signorina Ersilia önt várja? Beleegyez?

E mindent kiegyenlíteni látszó ajánlat tetszett a tanárnak s nem igen kérte magát, hanem beleegyezett. Raynald ez engedmény által fölvidulva, közelebb ment az asztalhoz és Biagio karszéke mögött állva, kezét vállára téve, figyelemmel kísért a helyet, melyet az neki mutatott. Raynald eleinte egész halkán olvasta és most mestere kérésére, hangosan kezdte olvasni, midőn egyszerre elhallgatott... Egy hang... melyet illetékes bíró nagyon helyesen nevezett *arany-hangnak*, egy kellemes, erőteljes, átható hang lőn hallható...

Biagio fölkel.

— Bocsánat! nyitva hagytam a szalon ajtaját, azonnal beteszem.

De Raynald oly hevesen megállította, hogy kénytelen volt akarata ellenére visszaülni.

— Kérem! kérem! — mondá a fiatal ember halkán — engedje hallgatnom.

A megkezdett ének véget ért. Egyike volt ama

dallamoknak, melyeket Olaszországban mindenki énekel, midőn divatban vannak:

Giovanotto che passi per la via
Non ti voltar, ch'io non canto per te,* stb. stb.

De ily hang és ily módon még sohasem emelte így érvényre az egyszerű zenét. Raynald némán és elragadtatva hallgatta, míg a bevégzett dallam után az énekesnő egy másikat kezdett.

Egyszerre tompa kiáltást hallatott és suttogá:

— Oh! ne ezt a dalt!... ne ezt!

Biagio meglepetve fordult meg.

Raynald sápadtan, izgatottan tekintett maga elé s úgy látszott, mintha elvesztette volna annak tudatát, hogy hol van.

A tanár egy pillanatig gondolkodott, azután vilámgyorsasággal ment kinyitni a kis folyosó ajtaját, mely a szalonba vezetett s erős hangon kiáltá:

— Ersilia, *taci!*

Az ének egyszerre megszűnt, még mielőtt Biagio a szalonba ért volna.

Midőn belépett, az, kinek oly határozottan csöndet parancsolt, a szoba közepén állt, meglepetve, boszusan, könyes szemekkel.

* Fiatal ember, ki utadon haladsz, ne fordulj meg, nem neked éneklek.

Karjaiba vette őt.

— Ne sirj, *carina* — mondá halkán — később majd elénekelheted ezt, ha akarod, de most más énekelj.

— És miért nem énekelhetem ma este: *Ah! non credea mirarti?* Máskor legjobban szeretted e dalt.

— Csitt! Később megtudod. De most ülj ismét a zongorához s énekelj, a mit akarsz, csak *ezt ne*.

Távozni akart, hogy visszatérjen a másik szobába, midőn Ersilia fölsikoltott:

— *Madonna santa!* És atyja vállára rejté fejét.

E fölkiáltást Raynald váratlan megjelenése idézte elő, a ki magához térve meglepetéséből, melynek következtében minden önuralmát elvesztette, követte a tanárt. Ez ösztönszerű mozdulatot tett, hogy visszatartsa őt.

De Raynald mégis néhány lépést tett előre: föltétlenül szükségesnek tartotta, hogy magát kimentse a furcsa félbeszakításért.

— Bocsásson meg, signor Biagio s különösen ön, signorina — mondá határozottan — s kérem, engedjék meg, hogy egy pillanatig itt maradjak. Signorina, az ön hangja a legszebb a világon. De a mit az imént énekelt, meglepett s rettenetesen fölizzgatott engem, mert... mert... s ezért, azaz mivel az én hibám folytán lőn félbeszakítva... Kérem, bocsásson meg.

E zavart magyarázat épen nem nyújtott fölvilágosítást a fiatal leánynak, de magához tért első rémületéből. Mig Raynald beszélt, fölemelte fejét s most, mint valami gyermek, erősen fölnyilt szemekkel nézett reá.

— És miért — mondá — okoztam a signornak fájdalmat, e dallamot énekelve ?

Ez egyenes kérdés az olasz nők amaz egyszerűségével volt Raynaldhoz intézve, a mely nem zárja ki a tartózkodást, de kizárja a félénkséget s a mely sohasem engedi zavarba jönni azokat, a kikhez beszélnek.

Raynald majdnem önkéntelenül ugyanoly egyszerűséggel felelé :

— Mert, signorina, e dalt utoljára attól hallottam, a kit szerettem és elvesztettem.

— A kit szeretett és elvesztett ! — ismétlé Ersilia, összetéve kezeit és részvéttel nézve Raynaldot. — *O poverina !* meghalt !

— Nem ! nem ! — felelé Raynald élénken — Hála az égnek, él ; de ...

Hirtelen elhallgatott, zavarba jöve attól, a mit mondott s meglepetve attól, a mi ép történt... Most már csak arra gondolt, hogy miként vonulhatna vissza a legillendőbbben.

De most a tanár tartá őt vissza. Két gyors és hamar megértett szóval megmagyarázta leányának,

hogy ki ez az idegen, azután Raynaldhoz fordulva, mondá:

— Nem, ha már bejött e szalonba, maradjon. Ersilia majd énekel nekünk valamit, a mi elfeledtetí önnel előbbi ügyetlenségét.

— Élvezetet nyújt a signornak, énekemet hallani? — mondá Ersilia Raynaldhoz fordulva.

— Mily kérdés és hogy kételkedhetik erről, signorina Ersilia?

E szavakra Ersilia, nem is kéretve magát, visszaült a zongorához s Raynald majdnem egy óráig hallgathatta a páratlan hangot és tanulmányozhatta a tanár leányának sajátságos arczvonásait.

Ersiliának barna arczbőre és oly halvány arca volt, a mely tulzottnak tűnt volna föl, ha szép fogai, biborajkai s szép fekete szemeinek fénye nem pótolták volna azt az üde színt, mely északon az ifjúság öröksége. Orra rövidebb volt, mint a tökéletes szabályosság kívánta volna. De szabályos feje és tömött, a római pörnőkéhez hasonlóan föltüzött haja, mégis megfelelték a klasszikus tipusnak, mely oly gyakran örökségük, mely, ha nem is mindig egészen előkelő, de ritkán nélkülözi a kellemet és nemességet.

Midőn énekelt, szemei inkább kiárasztani, mint befogadni látszottak a világosságot; s a kimondott szavakat kísérve, vonásai majd vidám, majd szo-

morú kifejezést vőnek föl, a nélkül, kogy arczát a legkisebb fintor vagy a legcsekélyebb negélyzés elrútította volna. Szóval, könnyű volt észrevenni, hogy Ersilia meg van áldva amaz ajándékokkal, melyek segélyével a legelsőbb rendű drámai tehetőség fejlődhetik ki.

Ez utóbbi gondolat vált ki azok közül, melyek Raynald agyában egymást követték ez este, mely annyira különbözött a néhány hét óta töltöttektől. Midőn a lakásának bejáratát képező négyszögű téren a hold világánál föl és alá járt, jobban megérteni látszott, a mit eddig nem tudott; öreg mestere aggodalmait ép úgy, mint a két testvér között, Taddeo látogatásakor váltott szavak jelentését, melyeket Raynald akarata ellenére meghallott. Most világosan látta, hogy az imprezárió nézete szerint, a családban kiaknázandó aranybánya találkozott s hogy milliókra lehet tenni a vagyont, melyet oly korú, testalkatú és oly tehetséggel bíró énekesnő, mint Ersilia, gyűjthetne és különösen szerezhetne annak, ki szerencsés volna őt a nyilvánosságra vezetni.

És ekkor öreg barátjának minden szava visszatért emlékezetébe s azt kérde önmagától, hogy a fiatal Ersilia méltó leánya leend-e ily atyának, vagy bátyjának közönséges és korántsem aggályos szelleme által kovácsolt tervek elfogadtatására talál-

nak-e nála? E kétely gyötörte. Szóval mindig jobban és jobban érdeklődött a kis családi dráma iránt, melynek nézőjévé lőn és a melyben, hogy valaha önmaga is szerepet játszszék, bizonyára távolról sem gondolta.

Valóban csak ma érté meg, az érzett izgatottság következtében, mily mélyen be volt vésve lelkébe az emlék, melyet a fülét váratlanul megütött dallam benne fölkelte. Ez volt mentsége a tanár előtt, midőn másnap szokott bizalmával előadta neki zavarának okát.

— E dallam — mondá — az utolsó napra emlékeztet, melyen *őt láttam* és éltem ama napjára, melyen legtöbbet szenvedtem.

— Megértettem — felelé nyugodtan a tanár — s ezért hallgattattam el Ersiliát.

Pillanatnyi szünet után Raynald mondá:

— Csodálandó hangja van signorina Ersiliának.

— Igen, hisz mondtam önnek.

— S képzelem, hogy hasonló tehetsége van a szavaláshoz.

— Igen, igen, ah! igen — felelé Biagio — izgatottan. Ez aggaszt és rémít. Ő ebben semmi rosszat sem lát s midőn hallja, hogy páratlan énekesnő és színésznő lenne belőle, nevet s azt hiszem, hogy ez hizeleg neki... Oh Rinaldo! én atyja vagyok s szeretem őt, de ha megfoszthatnám e szerencsét-

len tehetségtől és némává tehetném őt, azonnal megtenném.

Valami oly megható és majdnem szent volt ez atyai aggodalomban, hogy Raynald ismét megindult, de egyszersmind nyugtalannak érzé magát, észrevéve a rettenetes változást, melyet az e tárgyra való legcsekélyebb célzás az öreg vonásain előidézett.

— Legyen nyugodt, kedves mester, legyen nyugodt, kérem, én csak egyszer láttam signorina Ersiliát, de oly jónak, oly jószívűnek tűnt föl előttem, önt annyira szereti és oly engedelmesnek látszik, hogy aggodalmai bizonyára tulzottak.

— Talán — mondá Biagio nyugodtan. — Igen, önnek igaza van, Ersilia jó, kegyeletes, gyöngéden szeret engem, a szegény gyermek. Míg élek, sohasem fog tenni olyasmit, a mi engem lesújthatna s ezért nem hallgatja meg fivéremet, (ki soha semmiben sem értett velem s kinek szakmája nem nemesíti az érzelmeket), de ez az egyedüli, Rinaldo!... Ez elég lesz, míg én itt leszek, de azután!... Nagybátyja az egyetlen rokona s egyetlen védője leendő!... s neje sokkal alantabb áll nála.

Raynald összeborzadt.

— Ezért kérem — folytatá az öreg — az Istent és a Madonnát, hogy még néhány évig engedjenek élni és ha meghalok, arra kérem őket, hogy legyenek szegény gyermekemnek atyja és anyja.

E beszélgetés a *prima sera* órájában ment végbe, melyet, mint rendesen, Biagioval tölthetni, tegnap este Raynaldnak megengedettett és a melyre nagyon pontosan megjelent. De midőn Assunta kis csöngetyűje megszólalt s midőn a tanár fölkel, hogy leányához menjen, tanítványa, a helyett, hogy mint ki volt kötve, azonnal visszavonult volna, engedélyt kért és kapott, hogy ott maradjon, a hol volt a szokott óráig és hozzátevén, hogy ha signorina Ersilia a vacsora után énekelni fog, nem lát benne semmi illetlenséget, ha őt távolról hallgathatja.

A tanár engedett és miután engedett ma, másnap még messzebb ment. Szíve mélyében rendkívüli gyöngeséget érzett kedves Rinaldója iránt. Oly bizalommal volt iránta, minővel az ő korabeli ifjak közül senkihez sem viseltetett. A vallomások pedig, melyeket neki tett, némi biztosítékot látszóttak neki nyújtani, hogy sohasem fog udvarolni Ersiliának (mely bizalmat senki más nem keltette volna föl benne). Szóval, az atya és leánya rövid vacsorája után Assunta csöngetyűje ismét megszólalt, de ekkor azért, hogy a fiatal embert a szalonba hívja s e naptól kezdve azután ez mindennapi szokás lőn.

Néha Raynald, midőn így belépett, a fiatal leányt atyja lábainál egy zsámolyon ülve találta, szórakozottan dolgozva valami hímzésen s ilyenkor

észrevette a különös ellentétet, arczának rendesen nyugodt és majdnem álmos kifejezése s a hirtelen fény között, mely arczvonásait néha beragyogta. Atyja természetesen belé oltotta a nagy költő szeretetét s e tekintetben Ersilia akarata készségesnek és fogékonynak mutatkozott. Azért Biagio nem is fosztotta meg magát az élvezettől, hogy vele kedvenczhelyeit elszavaltassa. Ez egyike volt amaz alkalmaknak, midőn Ersilia arczán az említett változás végbe ment s ilyenkor a fiatal embernek lehetetlen volt őt csodálat nélkül szemlélnie. De e csodálattal nagymérvű nyugtalanság párosult. Biagio pedig szerette hinni, hogy Dante nemes verseinek szavalása és a között, melytől leányát annyira féltette, semmiféle viszony sincs s korántsem látszott észrevenni, hogy így önmaga fejleszti a tehetséget, melyet annyira szeretett volna elfojtani.

Több nap folyt el így, a nélkül, hogy valami új történt volna, kivéve hogy Raynald nem foglalkozott többé önmagával oly kizárólagosan s hogy szenvedése, mely eddig semmit sem könnyebült, most mint ha kevésbbé állandó és kevésbbé élénk lett volna.

Azonban Ersilia iránt nem igen érdeklődött magáért, hanem atyja miatt, szüntelen azt fürkészte a legnagyobb pontossággal, hogy milyen a fiatal leány jelleme s hogy mit lehet abból jósolni a jövőre? Igazolni fogja-e Biagio aggodalmait, vagy

ellenkezőleg: váratlanul és tökéletesen meg fogja-e azokat hazudtolni? ... E pont nagyon kétséges maradt előtte. Ersilia keveset beszélt s nagyon nehéz volt megítélni beszédjéről. Midőn Raynald ott volt, szótlanul hallgatta atyjával való beszélgetését, csak néha-néha tekintve reá, nem zavartan, hanem figyelmesen és komolyan, mert róla is el lehetett mondani:

Ses paupières, jamais sur ses beaux yeux baissées
Ne voilaient son regard d'innocence rempli.*

Valóban ártatlan, egyszerű és tiszta egy tekintet volt, de (a mit a fiatal ember nem is sejtett s a mit az öreg nem vett észre) e tekintet nyugtalan, szomorú vagy ábrándos lőn, midőn Raynald nem volt ott, vagy midőn este néha váratott magára. Raynald, ismételjük, mindezt nem látta. Ellenkezés nélkül elfogadta a kínálkozó szórakozást, a tanárnál most töltött estéket kellemesebbeknek találta az előbbieknél; de Ersilia iránt nem érzett más érdeklődést, mint a minőt benne egy szemei előtt veszélynek kitett és nagyon gyöngye kar által védett gyermek kelthetett. Valóban, midőn egy részt az idő előtt megöregült atya vonásai — másrészt a fiatal

* Lamartine. — Mindig szép szemeire süttött pillái nem fátyolozták el ártatlansággal telt tekintetét.

és változékony arcot szemlélte, mely néha oly mély és oly forró érzelmeket, de leggyakrabban egész természetével megegyező közönyt és fásultságot fejezett ki, aggódva kérdé önmagától, mi fog történni, ha az öreg növekvő gyöngesége folytán csökkenni fog jövedelmök és ha leánya, ki megszokta mindent tőle várni, arra gondol, hogy ő könnyítsen atyján? A könnyű eszköz, melyet tehetsége neki nyújtani fog, nem lesz-e rá nézve ez esetben ellenállhatatlan kísértés? Mi fog történni akkor? Ha le fog győzetni, atyja belehal; ha ellentáll; mit fog tenni? és mi lesz mindkettőjükből?

A vágy, támogatni az egyik öregségét s a másinak ifjúságát, ilyenkor egész sereg gondolatot támasztott a fiatal ember agyában, melyek közül az egyik hiábavalóbb és nagyobb agyrém volt, mint a másik, mert nem talált eszközt, mely elég hatalmas lett volna őket elvonni a pénzsóvár imprezárió folytonos zaklatásai elől, melyek, habár különböző módon, de egyenlően zavarták az atyát és leányát.

Valóban, Taddeo Marini figyelemmel kísérte testvére csökkenő erőit s kész volt eddig megvetett tanácsait aljas föltételekre változtatni az esetre, ha testvére és ennek leánya valaha kénytelenek lesznek hozzá fordulni és segélyét kérni...

Mindez tisztában állt Raynald szemei előtt. Most már eleget tudott, hogy eltalálja a többit s hogy érdeklődése, melyet benne szegény barátai keltettek, napról-napra növekedjék. De az ennek következtében támadt sejtelmek közt épen az nem merült föl agyában, a mi megvalósulandó volt.

XVIII.

A most leirt változás daczára, az esték a tanárnál majdnem egészen úgy folytak, mint azelőtt. Vagyis ez, fölhasználva Raynald jelenlétét s nem véve észre, hogy tanítványa kevésbbé feszült figyelemmel hallgatja, mint egykor, igen gyakran oly tárgyról beszélt, melyek bizonyára nem tudták lekötni leánya figyelmét. Azért, midőn atyja ily társalgást vitt, Ersilia szerfölött szórakozott volt s néha nem vette észre, hogy hímzése a földre csúszott, míg ölbetett karokkal maga elé tekintett, szemeit félig lehunyva, mígnem Raynald hangja némi érdeklődést keltett benne. De még ilyenkor is igen gyakran kétes volt, vajjon iparkodott-e a szavak értelmét fölfogni. E magaviselet nem kerülte el egészen a fiatal ember figyelmét és megértette, a mit a tanár mondani akart, midőn oly levert arczczal jelentette ki neki, hogy leánya dologtalan. Valóban világos volt, hogy a zenén és köl-

tészetten kívül, melyek csiklandozták fülét, a szép Ersiliának nem igen volt több kedve a tanuláshoz, mint a munkához, hogy tollat fogni, egy könyvet fölnyitni vagy tűt befűzni, majdnem egyaránt unalmas volt reá nézve. Raynald ez észrevételben új okot lelt nyugtalanságra a jövő miatt. De néha azt is kérdezte önmagától, hogy a munkáiba elmerült s az egyaránt kínos emlékek és előérzetek sulya alatt meggörnyedt öreg Biagio iparkodik-e leányában fölkelteni a hajlamokat, a melyeknek hiányáról panaszkodott? Ersiliánál bizonyára nem volt hiány sem értelemben, sem könnyű fölfogásban, sem szellemességben, de csoda-e, ha ez adományokat természeti hajlandóságával megegyező tanulmányokra fordította, mikor mások oly alakban lőnek előtte bemutatva, a mely sem korának, sem nemének nem felelt meg? A mi az atya figyelmét, leánya iránti gyöngéd szeretete daczára elkerülte, azt egy anya kétségkívül észrevette és szelidíteni tudta volna az atyai nevelés erősen férfias voltát, női foglalkozásokat adva neki, a melyekhez a szegény Ersilia bizony nem sokat értett. De nem volt már anyja, nem volt nővére, nem volt korabeli társnője; s az öreg Assunta minden odaadása daczára, nem tudta kitölteni az ürt, melyet a halál hagyott körülötte.

Egy este, midőn Ersilia álmosabbnak, Raynald

figyelmetlenebbnek látszott, mint rendesen, Biagio végre észrevette ezt s eszébe jutva, hogy leánya már több napja nem nyitotta föl a zongorát, kérte őt, hogy zenéljen nekik egy keveset.

Ersilia fölébredt ábrándjaiból; szóltanul fölkelt és szokása szerint, midőn atyja szólt, kötelességének tartotta engedelmeskedni.

A tanár úgy fordította karszékét, hogy kényelmesen hallgathassa leányát, Raynald pedig oly helyet foglalt el, honnan jobban láthatta és hallhatta őt.

Ersilia meglátva őt előtte állani, kissé mintegy megzavarodva, hirtelen lesütötte szemeit. De ez csak mulékony volt. A zene nemcsak fölébreszté mindazt, mi benne szunnyadt és előidézte vonásain azt a változást, melynél fogva majdnem oly élvezet volt arczát tanulmányozni, mint hangját hallani; hanem néhány pillanat múlva nem gondolt már sem önmagára, sem másokra és valóban magával ragadta őt a művészet, melyért természete oly csodálatosan rajongott.

Hangja sohasem volt szebb, mint ez este; sohasem tűnt föl ihletettebbnek! Atyja, meglepetve, egészen átadta magát az élvezetnek, melyet hallgatásában lelt, megfeledezett minden egyébről. Még az öreg Assunta is, elhanyagolta dolgát, nyitva hagyta az ajtót, hogy őt hallhassa. Raynald

megindulva és elragadtatva, visszafojtá lélekzetét, hogy semmit se veszítsen a bájoló hangokból. Egy légy röpülését meglehetett volna hallani a szobában. Egyszerre a síri csönd közepett, stentori hangon kiejtett *bravissima* hangzott föl, melyet két erőteljes kéz lelkesült tapsa követett. Ez mintegy villámcsapás volt. Assunta éles sikoltást hallatott és elfutott. Ersilia egyszerre elhallgatott. Raynald, ki a zongorára hajolt, hogy jobban hallhassa, élénk mozdulattal fölegyenesedett s azonnal fölvette hideg és büszke magatartását. Végre Biagio, a nélkül, hogy boszuságát el tudta volna rejteni, kelletlenül kezét nyújtá fivérének, mert mint az olvasó már kitalálhatta, ő volt az, ki oly rosszkor megjelent.

— *Scusate!* — mondá az imprezárió gúnyos arcczal, rosszakaró tekinteteket vetve maga körül, — látom, hogy alkalmatlan vagyok s hogy jobban tettem volna, ha bejelentetem magamat. De csöngethettem volna, senki sem hallott volna meg. Assunta elhagyta állomását; szerencsére az ajtót nyitva hagyta; e nélkül elmehettem volna, a mint jöttem... Különben, ez kétségkívül csak rám nézve lett volna boszantó.

Azután, színelve, mintha csak most vette volna először észre Raynaldot, mélyen meghajtá magát.

— Ön itt... marquis úr? Bocsásson meg, kérem, hogy még nem üdvözöltem méltóságodat, nem

gondoltam, hogy önt kis családi körünkben találom, mert bátyám gyakran biztosított, hogy itt nem fogad senkit.

Raynald szintén néhány érthetetlen szót rebegett. Biagio, úgy látszik, nem tudott uralkodni kedvetlenségén és mozdulatlan maradt, egy szót sem szólva.

Taddeo Marini rossz hangulata mindig jobban és jobban érezhetővé lőn, midőn Ersilia megtörte a csöndet:

— Hát az ajtónál hallgatózott, *zio* Taddeo? — mondá.

— Igen, *carina*, — felelé nagybátyja édeskés hangon. — Igen, ott voltam s nem akartalak félbeszakítani. Nem kell kérdezősködnöm hangodról, mert ép most hallottam, de szeretném közelebbről és kedvem szerint megítélni. Add át nekem helyedet s jer ide. Itt velem szemközt állj s most énekelj el elejétől végig a *Casta diva*-t. Én majd kísérek.

A tett és majdnem azonnal végrehajtott indítvány néhány pillanatra véget vetett a zavarnak, melyet az imprezárió belépte okozott. Ez kitűnő zenész volt. Ersilia, állva és tőle kísértetve, még jobban énekelte a *Casta diva*-t, mint a többit, sőt a szavakat önkéntelenül néhány taglejtéssel kísérte, melyek összhangban voltak a dramatikus dallam-

mal (s melyeket valószínűleg az előadáson tanult, melyen nem rég jelen volt), így még inkább emelve a meglepő kifejezést, melyet neki adni tudott. Természetes hajlama élvezetet talált ebben; s világos volt, hogy az így elszavalt ének magának is tetszik.

Taddeo Marini, őt kísérve, rendkívüli figyelemmel szemlélte és hallgatta.

Midőn a dal be volt fejezve, mondá:

— *Brava! bravissima!* Ismétlem, Loriani nagy mester, te bevégzett énekesnő vagy! Bizonyára nem azért adta neked az Isten ezt a hangot és a többi, hogy ez elzüllött ódon fészekben hallasd magadat, ha mindjárt ily válogatott hallgatóság előtt is! — tévé hozzá gúnyosan.

Fölkelt a zongorától és fivéréhez ment. Világos volt, hogy tanúk nélkül akart volna vele beszélni. Raynald, nem tudva, maradjon-e s nem igen levén hajlandó arra, hogy Taddeo úr által elbocsáttassék, egy pillanatig habozott, hogy mit csináljon; végre mondá:

— Signor Biagio, most visszatérek az ön dolgozószobájába s ott maradok a szokott óráig. Köszönöm, hogy ez este megengedte signorina Ersiliát hallgatnom.

E szavakat mondva, távozott, remélve, hogy így tévútra vezeti Taddeot s ez azt fogja gondolni,

hogy ez este meg lőn szegve a rendes szokás. Biagio kissé megkönnyebbült ez ügyes beszédre s az imprezárió gúnyos és hitetlen arcza elkerülte jelenleg mindkettőjük figyelmét.

Ersilia ismét elfoglalta helyét és fölvette rendes magatartását, de mégis hamar észrevette, hogy ő is fölösleges s miután atyjára egy kérdő pillantást vetett, melyre az kis főhajtással válaszolt, ő is szótlanul távozott a szobából s a két testvér egyedül maradt.

Szegény Biagio! nagyon is jól tudta, mi fog történni s kimondhatatlan aggodalommal várta, a mit testvére neki mondani fog. Eléggé ismerte őt, hogy arczáról leolvashatta, hogy valami kellemetlenség történt vele; s tapasztalásból tudta, hogy ilyenkor mennyire szokott alkalmatlankodni kéréseivel.

Valóban, Taddeonak rossz üzlete volt Bolognában: jelenleg jelentékeny összegre volt égető szüksége s szerinte mi sem volt könnyebb, mint azt előteremteni. Elég lett volna, ha végre legyőzi testvére makacsságát és kieszközli Ersiliának azt, a mit, miként ő képzelte, az maga is óhajtott. Ha megengedi neki Biagio, hogy leánya föllépését az évad vége előtt hirdethesse, mentve van; ha nem, tönkre van téve. E vagy-vagy, mint képzelhető, arra bírta őt, hogy testvére ellen új, az eddigieknél

hevesebb rohamot intézzen. Szóval el volt határozva most a döntő csatára.

A két testvér társalgása hosszú és a nehány erőteljes szóról ítélve, melyek a zárt ajtókon keresztül a dolgozó-szobába elhatottak, élénk és heves volt. Raynald jól tudta, hogy mi a tárgya s tudni vélte az eredményét. Mindazáltal szíve telve volt részvéttel szegény mestere, méltatlankodással ennek testvére iránt s Ersilia iránt oly érdeklődéssel, melyet megkésztetett az a miatti nyugtalanság, hogy mitől kelljen félni vagy mit kelljen remélni tőle, a nyugtalanság, melyet az előbb lefolyt jelenet inkább nagyobbított, mint szétoszlatozott.

Sokáig várt így. Végre hallható lőn a folyosón és az előszobában Taddeo Marini nehéz lépése, azután a lépcső-ajtó oly hevesen bezáródott, hogy rezgésbe hozta az ódon palota minden ablakát.

Elment. De Raynaldnak nem volt ideje ennek örövendeni, mert a zaj, mely az imprezarió távozását kísérte, még tartott, midőn testvére a dolgozó-szoba ajtajában megjelent.

— Jóságos ég! mi történt? — kiáltott föl Raynald, szegény mesteréhez ugorva, ki, kezét lihegő keblére téve, képtelennek látszott beszélni. A fiatal ember karjára támaszkodva, nagynehezen eljutott szokott helyére s közöttük a csönd még néhány pillanatig tartott. Végre lassankint eloszlott az ólom-

szinű sápadtság, mely ismét elborította az öreg arcját és visszanyerte szavát. — De az első kijuttat szavak fájdalmas meglepetést okoztak tanítványának.

— Rinaldo! — mondá rendkívüli erőt véve magán, hogy világosan és szilárdan beszéljen — bucsút kell vennünk, bucsút egészen, mindenkorra, menjen azonnal és ne jöjjön vissza.

— Menjek? mindenkorra, mit akar mondani, signor Biagio?

— Nem szabad ide jönnie, ha mondom, Rinaldo soha többé, hallotta?

— Hallottam, de nem értem.

— No hát, értse meg... Ha szíven fekszik becsülete, Ersilia jó hírve, nem szabad többé e házba lábát betennie.

A vér a fiatal ember arczába szökött.

— Miről merészelnek engem gyanúsítani? — mondá hangos kitöréssel — s minő alávalóságra tartanak engem képesnek?

Az öreg intett neki, hogy csillapuljon, míg egyik kezét ismét keblére tette, mely rettenetesen hülálmzott...

— Oh szegény mesterem! — kiáltott föl Raynald elrémülten — bocsásson meg. Legyen nyugodt, ne izgassa föl magát, ne beszéljen többet... vakon engedelmeskedem önnek, rendelkezék velem s

különösen mutasson nekem eszközt, hogy önt védelmezhessem és őt gyámolíthassam!

Raynald oly szavakat ejtett ki, melyeket nem mérlegelt többé, térdrehullt az öreg előtt. Ez egy pillanatig a fiatal ember fejére tette kezét.

— Az Isten áldja meg önt — suttogá — de nem tehet semmit... semmit... semmit... csak távozzék.

Raynald szótlanul meghajolt ez atyai áldás alatt; s szemrehányást téve magának, hogy hevesége által fokozta az úgy is erős izgatottságot, fölkel, a nélkül, hogy csak egy szót is szolt volna még s miután csöndesen maradt mestere mellett, míg nem egy kissé csillapulni látta a görcsöt, melynek zsákmányul esett, egy utolsó tekintetet vetett tiszta vonásaira, azután körülötte a tanulás és nyugalom békés helyére, a honnan száműzetése ép úgy fájt neki, mint boszantotta s végre lassan távozott a szobából.

Az ajtónál Assuntával találkozott és halkán megmondá neki, hogy nagyön vigyázzon urára, azután lement a lépcsőn oly elkeseredett állapotban, melyet semmi gondolat sem csillapított.

Érté a pokoli előnyt, melyet Taddeo Marini húzott az ő jelenlétéből testvérénél. De távolról sem gyanította, mily sérelmek, mily czélzások által boszulta meg magát ezen az ő vipera-nyelve az új

visszautasításért, mennyi szenvedést okozott neki s mily rettenetes csalódást szült ez az ő számára. Azonban világos volt, hogy, legalább egy ideig, Raynald nem bizonyíthatta be jobban Biagio iránti odaadását és leánya iránti tiszteletét, mintha nem megy el többé az *Ara coeli* melletti ódon palotába. De ez annyit tett, mint megfosztani magát egyetlen örömétől, valamint egyedüli foglalkozásától. Azért nem érzé magát soha ily szánandónak ama nap óta, midőn magát élete boldogságától megfosztva látta.

Keveset aludt s midőn másnap fölébredt, első gondolata az volt, hogy egész nap semmi teendője sincs már. A naponkinti szokás nélkülözhetetlenné lőn reá nézve és Raynald a hiányt azzal a türelmetlenséggel viselte, a melyet nála már ismerünk.

Későn kelt föl s egész nap kint járt, hogy szórakozzék. A mi Rómában könnyű és majdnem mindig üdvös, mert ha az ember átadja magát neki, őt fölemelni, vigasztalni és oktatni tudja. Ezer nyelve van, melyen beszélni tud, hogy magát megértesse s ha ezt nem éri el, a lélek süket és semmi bejárata sincs nyitva, melyen a nagy, a szép vagy a szent behatolhatnának!

Raynaldnál nem így volt, de ma tehetett bármit, gondolatai mindig az ódon palotára tértek vissza, a hova belépnie tiltva volt. Innét látta öreg mesterét

aggodalmában, látta az inprezarió szemtelen arczát, melyet szeretett volna fölpofozni. Látta különösen Ersiliát, a csodálat, érdeklődés és bizalmatlanság vegyülékével: ezerszer megkérdezte önmagát, lesz-e bátorsága akarni, cselekedni, végre ellentállni nemcsak más rábeszélésének, hanem saját hajlamainak is?

És borzalommal látva, miként fog kizsákmányoltatni, talán a közel jövőben, ifjúsága, szépsége, tehetsége, sőt ártatlansága silány számítások által: nyugtalan és gyöngéd részvétet érzett iránta. Szegény mesterét képtelennek tartotta az ő vezetésére és sajnálta őket, nemcsak egyiket és másikat, hanem egyiket a másik *miatt*.

Este felé a szent Péterben volt, nem véletlenül, sem mivel útjába esett, hanem mivel tudta, hogy az óriási épület nagy csöndjében és fönséges nyugalomában, a benne uralkodó összhangban, az azt eltöltő fényben oly enyhülést talál, melynek hatását már ezerszer érezte.

Belépett és a *confessio*-tól nem messze levő pillérek egyikéig ment. Sokáig maradt ott, míg körülötte a mérhetetlen fő- és az oldalhajókban a homály sűrűbb lőn s már csak itt-ott vett észre néhány kíváncsit, a kik a nagy ajtó felé tartottak. Nehány pillanat múlva ő is úgy akart tenni, midőn hangok és léptek élesebb zaját hallotta s öt-hat személyből

(nyilván idegenekből) álló csoportot látott maga felé közeledni, a kiket, úgy látszott, meglepett az est s most siettek kifelé.

— Sietnünk kell, mert Hermione hercegné színházba megy s korán ebédel.

Egy nő mondá e szavakat majdnem hangosan. Egy figyelemreméltó termetű és feketébe öltözött, de gyásza daczára fölciczomázott és elegánsnak látszó nő. Különben nem igen látszott ájtatosnak. De midőn a *confessio* mellett elhaladt, egy pillanatra megállt, visszafordult és letérdelt, míg a többiek folytatták útjokat. Csak egy harmincz éves férfi állt meg mellette. Nyilván férje vagy fivére volt, mert ő is gyászban volt. Egy pillanat után érinté a nő vállát és mondá:

— Jer, várnak reánk.

Az gyorsan fölkelt s mind a ketten oly közel mentek el a pillér mellett, hol Raynald állt, hogy az idegen nő hosszú selyemruhája hozzásurlódott.

Azért jött, hogy kiverje fejéből a gondolatokat, a melyek őt egész nap foglalkoztatták. A meglepetés, mely e pillanatban érte, nagyon váratlanul megtette ezt, mert a kiket maga mellett így elmenni látott, Longvilliers Constance és Horace de Trévals voltak!

XIX.

E találkozás, a mult e rögtöni földidézése Raynaldnak egy pillanatra heves fölindulást okozott. Emlékezetében Horace és Constance szorosan egybe voltak fűzve Éliane emlékével és mindazzal, a mi őt tőle elválasztotta és látásukra oly fájdalmat érzett, mint a kinek sebéről erőszakkal letépik a tapaszt.

A seb sajogni kezdett. Egy pillanatig utánuk nézett, azután két kezét a pillér óriási alapjára támasztva, elfödte arczát s könnyeket hullatott, melyeket nem szeretett volna semmiféle élő lény által észrevéttetni.

Megjelent előtte Éliane nemességében, nyájasságában, szilárdságában, páratlan kellemében... érzé, hogy éltének nagy szerelme és nagy fájdalma oly erővel ragadja el, mint az első nap s mintegy határozatlan aggodalom és keserűség fogta el.

Ha, miként némelyek képzelik, a lelkeknek néha már e földön tehetségükben áll egymással közlekedni, azt lehetne gondolni, hogy e pillanatban Éliane lelke egy kérést, figyelmeztetést vagy talán «Istenhozzád»-ot intézett hozzá... Mert ez óra nagyobb horderővel bírt Raynaldra nézve, mint sejtette. Végzete rohamosan kezdett haladni és ez

egyike volt az utolsó óráknak, midőn azt még saját akarata szerint igazgathatta.

Az éj már-már beállt s majdnem veszélyben forgott, hogy bezárják a nagy bazilikába, ha az örök kulcsainak zörgése, kik az ajtót bezárni készültek, meg nem ütötte volna füleit. Azért sietett távozni. De csak akkor jött teljesen magához, midőn a téren és a szabad levegőn volt.

Föllélekzett és megszabadulni iparkodott az aggodalomtól, melyet érzett. E célból számot adott önmagának az életében egy idő óta beállt változásról. Bizonyára semmit sem feledett el s nagyon is érzé azt, mióta bármely körülmény visszavezette az oly kedves multra és érinté benne azt a fájdalmas és mély hűrt; de végre kevésbé szenvedett, ez kétségtelen volt. Ellenkezőleg e pillanatban fölismerte magában:

I segni dell' antica fiamma,

újra érezte a kint; mely alól néhány hét óta kivonta magát a szórakozás segélyével, melyet veszélytelennek ítél, habár nem bírta nézve varázsszal; s jobban sajnálta, mint valaha, hogy e szórakozástól meg lőn fosztva. Mert tudjuk, hogy Raynald nem szeretett szenvedni. Szíve gyöngédebb, szilárdabb és állhatatosabb volt, mint jelleme.

Kevésbé nyugodtan tért vissza, mint távozott: három hó óta egyetlen estét sem töltött otthon.

Január vége felé volt. A szoba, mely reggel meleg és vidám volt a nap sugarainál, most sötétnek és ridegnek tűnt föl előtte. Behívta szolgáját, tüzet rakatott és világosságot hozatott. De sem a kandalló lángja, sem a lámpa fénye nem tudta visszaadni rendes kedélyállapotát.

Szivarra gyújtott és hirlapot vett kezébe, melyet szórakozottan olvasni kezdett. Több elég fontos politikai hír volt benne. De semmi sem tudta lekötni figyelmét, kivéve a következő sorokat:

«Az idegenek nagy számmal vannak jelenleg Rómában. Közülök különösen kiválik a fiatal Longvilliers herczegné. A jelenlegi herczeg, mint tudjuk, sokáig ismeretes volt a párisi világban vicomte de Trévais neve alatt... Ő örökölte nagybátyjának, a boldogult Longvilliers herczegnek (ki három hó előtt meghalt), czimét, a kinek unokáját nőül vette.»

— Ezt mind tudtam — suttogá Raynald — vagy legalább majdnem mind.

Valóban, a tél kezdetén megtudta, hogy Longvilliers herczeg a vadászatban kapott tüdő-lobban meghalt és a szent Péterben történt találkozás a többit fölfedte előtte. De el akarta feledni e találkozást s mindazt, mi arra emlékeztette. Eldobta a hirlapot s nagy léptekkel sétálva a szobában, szívta el szivarját. A magány és a csönd terhére voltak

most. Az első rőzseköteg elégvén, másikat dobott a tűzre s nemsokára melege lőn és ekkor egészen kitárta az ablakot. Ugyanoly csönd uralkodott kint az elhagyatott Forumon. Az éj hideg, derült és csillagos volt. Semmi zaj nem hatolt el hozzá sem a közelből, sem a távolból... Pedig e pillanatban Raynald szeretett volna egy *Gyilkos!* vagy *Tűz van!* kiáltást hallani, hogy valakinek segélyére siethetett volna. Szóval oly kedélyhangulatban volt, melyben szerette volna, ha valami esemény, mind-egy akármi, levette volna róla az elhagyatottság és szomorúság súlyát s neki akár veszélyt, melylyel szembe kell szállni, akár legyőzendő nehézségeket hozott volna.

E pillanatban csöngettek a kapun.

Látogatás ily órában? Ki lehet az?...

Egy pillanatig kínosan dobogott szive. Talán Horace? Talán fölfedezte magányát? Annál rosszabb volna. Nem akart gondolni a multra, feledni akart...

Az ajtó megnyílt... Nem Horace volt, Myriel, a fiatal művész volt, kiről már beszéltünk.

Raynald mindig szívesen látta őt, de látogatása ma kétszeresen kedves volt.

— Legyen ezerszer üdvözölve! — mondá feléje nyújtva kezét. — Micsoda jó szellem hozza önt?

— Nem jó szellem, sőt ellenkezőleg! — mondá

Myriel, ki valóban nagyon izgatottnak látszott. — Találomra jöttem, nem tudva, hogy itthon találom-e, hogy önnek tudtára adjak egy hírt, mely önre nézve ép oly kínos, mint reám nézve. Szegény öregünk, Biagio Marini, ma reggel meghalt.

— Meghalt! . . . ismétlé Raynald megdöbbenve. — Biagio Marini meghalt!... lehetetlen!

— Ah! nagyon is igaz. Úgy látszik, tegnap este kiállhatatlan fivére ott volt nála s azután...

— Igen, igen, tudom. Csak éjfél előtt távoztam el tőle...

Ekkor emlékezett az öreg földult arczára, a rettenetes görcsre, mely testvére távozását követte.

— Oh Istenem! miért hagytam el őt? — mondá homlokára ütve.

— Nem látom be, mit tehetett volna ön, mert midőn lefeküdt, rosszullete látszólag eltűnt. Legalább azt mondta Assunta...

— Látta ön Assuntát?

— Igen. Ma éppen valami kérdezni valóm volt a tanártól. Midőn lakására értem, mindenütt nagy rendetlenséget, a szalonban több idegent találtam, köztük Taddeo Marinit, ki sokkal jobban el volt foglalva, hogy sem velem törődött volna. Minden ajtó nyitva volt. Tovább haladtam utamon szegény mesterünk szobájáig s ott, Liminges, ott feküdt az ágyon élettelenül, Assunta térdepelt és sírt,

Ersilia állt, kitágult szemekkel, mozdulatlanul, megkövülten...

— Szegény boldogtalan, mi lesz belőle?...

A két fiatal ember egy pillanatig hallgatott, azután Myriel megszólalt:

— Úgy látszik, hogy mindaz, a mi történt, szivszaggató volt. Szegény Ersilia tegnap este a legcsekélyebb nyugtalanság nélkül aludt el. Assunta mondotta, hogy az este még énekelt, hogy atyjának élvezetet nyújtson...

— Tudom. De azután? azután?

— Midőn Assunta elhagyta urát, mint mondtam, állapota javultnak látszott. Csak nagyon sápadt volt s kissé nehezen lélekzett. Ő ama kis szobában alszik, mely a tanár szobáját leányáétól elválasztja. Öt óra felé nyögést vélt hallani. Urához sietett... Új görcs fogta el, az elsőnél hevesebb, halálos görcs. A szegény Ersilia, Assunta sikoltására, álmából fölrettenve, atyjához ment... Ez magánkívül volt; de leánya hangjára fölnyitotta szemeit és némi erőt látszott nyerni. Assunta fölhasználta az alkalmat, hogy sietve orvosért és papért küldjön s az utóbbi, közelükben lakván, hamar ott volt a haldokló ágyánál. Ekkor visszanyerte beszélőtehetségét... Miután a papot, ki barátjai egyike, mint jó keresztény fogadta, leányához fordult és szaggatott hangon monda neki:

— Esküszöl, úgy-e? ... Esküszöl?

— Igen, igen! — mondá a szegény Ersilia zokogva. — Esküszöm.

— Isten és a Madonna előtt? ...

— Isten és a Madonna előtt!

Szegény mesterünk ekkor fonnyadt kezébe vette feszületét s megcsókoltatta leányával, azután megcsókolta ő is és kimerülten, lihegve rogyott vissza. Nyolcz óra előtt halva volt.

Raynald azt kívánta, hogy valami esemény szabadítsa meg önmagától; kívánsága teljesült, jelenlegi helyzetében talán semmi sem hatott volna reá jobban s egy ideig nem volt képes folytatni a társalgást. Myriel nem kevésbbé szerette öreg mesterüket, mint ő, de nem ismerte úgy, mint Raynald, ennek lelki világát.

— Úgy látszik — mondá — hogy a leányától vett ez ígéret nem volt más, mint hogy sohasem fog énekelni a színházban.

— Nem kétlem; ettől jobban féltette őt, mint a haláltól.

— De akkor, ismét kérdem, mi lesz belőle?

— Ezt kérdem én is.

— Ismeri Taddeo Marinit?

— Igen, vagyok oly szerencsétlen.

— Akkor tudja, hogy ő közönséges pénzvágyó és lelkiismeretlen ember s neje még rosszabb mint ő.

— Ezt nem tudtam, de biztosra fogtam s ezek a boldogtalan Ersilia egyetlen rokonai! Mily jövő egy oly ember leányára, mint a mi szegény mesterünk volt!

Myriel mondá:

— Igen, csakugyan szomorú reá nézve s ebből azt látom, hogy Ersilia meg fog feledkezni igéretéről. Mint Vincenzo Lorianitól hallottam, neki oly tehetsége van, mely biztosítja a sikert, azaz a vagyont. Nemsokára oly helyzetben lesz, hogy nem szorul reájuk.

Raynald hévvel felelé:

— Talán, de miután ki lesz zsákmányolva általuk, miután nagybátyja városról-városra vitte, miután ki volt téve az ily élet minden veszélyének, végre el fog veszni, mint annyian mások. Hogy beszélhet ön erről nyugodtan, Myriel?

— Hát mit tegyek, kedves barátom? Kétségkívül sajnálom, de épen semmit sem tehetek. Legfőlebb azt remélem, hogyha, mint ez nagyon valószínű, Ersilia megszegi esküjét, méltónak fog mutatkozni a neveléshez, melyet kapott, azaz jó, erényes leendő, mint Olaszországban annyian voltak a leg-híresebb énekesnők és színésznők között.

A két fiatal ember társalgása még sokáig tartott. Raynald elismételtetett Myriellel minden részletet s végre, midőn ez távozni készült, mondá neki:

— Ily szerencsétlenség után, minthogy majdnem három hónapig a tanárnál töltöttem időmet, nem tehetem, hogy leányát meg ne látogassam. Ezt tenni részemről nagy udvariatlanság volna; ezt téve, vele szemben azt mutatnám, hogy nincs bennem sem szív, sem tisztelet. Nem tudhatná meg Assuntától, hogy mikor mehetnék el úgy, hogy nagybátyjával ne találkozzam, a mit föltétlenül óhajtok.

Biagio Marininek Raynaldhoz intézett utolsó szavai tudtára adták neki, hogy soha ne térjen vissza, de Raynald azt hitte, hogy a jelen esetben szabad azokat semmibe venni, hanem azért mégis jobbnak tartotta barátját az előkészítéssel megbízni s Ersiliánál nem az ő beleegyezése nélkül megjelenni. Talán azt gondolta, ily módon nem vét az öreg tilalma ellen. Myriel egy pillanatig gondolkodott. Ersilia bizonyára nem fog távozni atyja hullája mellől, míg azt el nem temetik, tehát hasztalan volt arra gondolni, hogy őt látni lehessen a tanár eltemettése előtt, melynek másnap este kellett végbemenni.

— El fog ön jönni, úgy-e? — folytatá Myriel. — Mi, a francia akadémia tagjai, mindnyájan elmegyünk... s kétségkívül más kitünőségek is... Szegény Biagio Marini!... A kik életében megfeleltek róla, értesülve haláláról, emlékezni fognak rá s megadva neki az utolsó tiszteletet, hozzájárul-

járulnak a dicsőséghez, mely emlékére várakozik!...

Myriel nem csalódott. Másnap a tanár egyszerű temetését a római irodalmi és tudós világ minden kitünősége megtisztelte jelenlétével. Raynaldnak és barátjának nem volt nehéz magokat elrejteni a sokaságban, mely napnyugtával, fáklyák világánál szegény mesterök koporsóját kísérte.

A San Lorenzo-temetőbe érkezve, hova Biagio neje mellé kíváncszott, észrevették, a nyílt sirtól néhány lépésnyire térdelve, Ersiliát, kit semmiféle emberi hatalom sem tudott visszatartani attól, hogy atyját utolsó nyughelyére kísérje s mellette Assuntát, hangosan zokogva és imádkozva... A szertartás véget ért s a tömeg majdnem egészen szétoszlott, a nélkül, hogy ők elhagyták volna helyüket. Myriel oda ment Assuntához és néhány szót váltott vele, de Ersilia nem vette észre. Úgy látszott, hogy sem lát, sem hall... A sűrű fekete fátyol egészen eltakarta vonásait.

Midőn a két barát együtt, könnyes szemekkel visszatért, Myriel mondá Raynaldnak, hogy holnap ugyanezen órában Ersilia fogadni fogja.

— Assunta értesítve van, ő majd beereszti önt, nem hiszi, hogy Taddeo nagybátyja meglátogatja holnap őket. Csak holnapután hajnalban megy el értük, hogy őket magához vigye.

Raynald ismét összerezzen, de nem tett semmi megjegyzést. Myrielnek igaza volt, semmit sem lehetett tenni, részükről minden beavatkozás nemcsak haszontalan volt, hanem képtelenség is és Ersiliára nézve kompromittáló.

Mindazonáltal lázas türelmetlenséggel várta az órát, midőn utoljára visszatérhet az ódon palotába, hol pár hónap óta életének legjobb napjait tölté.

Pontos volt s az volt Assunta is. Az előszobában várta őt. Átvezette a kis folyóson s azonnal be a terembe, hol fiatal úrnője volt.

Ersilia, rendes helyén ülve, fehér márványszoborhoz hasonlított. Halványságában, melyet fekete ruhája még jobban kiemelt és mozdulatlanságában volt valami borzasztó.

Midőn Raynald megjelent, meg sem mozdult. Az szótlánul ment hozzá s ekkor nagy nehezen fölkel és kezét nyújtá feléje, de midőn az azt megfogta és egy pillanatig az övében tartotta, élénken visszavonta és könyekre fakadt, lerogyva a székre, melyről ép fölkel.

— Oh signor Rinaldo, mily szerencsétlen vagyok!

Hangjában, könyeiben meg volt az a szívszagató és megható valami, a mi a gyermekségnek és elhagyatottságnak sajátja!

Miért is nem volt igazán gyermek! Miért is nem vehette Raynald őt karjaiba, hogy messzire vihette és

biztonságba helyezhette volna minden boldogtalanság és minden baj ellen! E gondolat villant át a fiatal ember agyán, egyszerre ama másikkal, hogy Ersiliának meg kell nemcsak tőle válnia, hanem mindama tiszta befolyástól is, melyek eddig környezték.

— Signorina Ersilia — mondá neki zavart hangon, — jobban sajnálom önt, mintsem szóval kifejezni képes volnék.

Ersilia a hála kifejezésével tekintett reá.

— Köszönöm — mondá — részvéte nagyon jól esik nekem.

— Mit fog ön most tenni? — mondá Raynald, azt akarva, hogy ő, a nélkül, hogy még jobban elérzékenyítse, maga beszéljen.

Ersilia elborult arczczal felelé:

— Holnap elhagyom e házat, Taddeo nagybátyámnál fogok lakni.

— Hiszem, hogy ő szereti önt s remélem, hogy nagyon jó lesz önhöz.

Ersilia nem felelt.

Raynald megragadta kezét.

— Ersilia, kérem, beszéljen velem bizalommal, annak nevében, melylyel atyja irántam viseltetett.

— Oh! igen, ő szerette önt... Szegény atyám! És könnyei ismét megeredtek.

— Azt kérdi, hogy nagybátyám szeret-e engem? — folytató kis szünet után, miután felszárítá könnyeit. —

Igen... talán... nem tudom. Annyi bizonyos, hogy szenvednem kell nála... s talán sokat.

— Szenvadni!... Hogyan?

— Kényszeríteni akar, hogy atyámnak tett ígéretemet megszegjem.

— És ön, Ersilia, ön nem akarja ezt tenni, úgy-e? — mondá Raynald melegen s bizonyos, el nem titkolható nyugtalansággal.

Ersilia szemei csillogtak s arcza kipirult.

— Bizonyára nem! — mondá. — Minő kérdés, signor Rinaldo?... s mily véleménynyel van ön felőlem?... Egyedül vagyok a világon. Nincs senkim, a ki pártfogolna, de hogyan megszegjem az ígéretet, melyet neki tettem... *neki*, a ki nincs többé, inkább eltűröm a föld minden kínját!... Csakhogy, — folytatá szokott egyszerű és szomorú hangján — tudom, hogy sokat kell szenvednem.

Eddig Ersilia legkisebb érzelmet sem keltett Raynald szívében, a mi őt nyugtalaníthatta vagy vigyázatra inthette volna. Ezerszer szemlélte és hallgatta őt csodálattal, de, mint mondtuk, semmi élénkebbet nem érzett iránta, mint csak érdeklődést és részvétet, melyet inkább helyzete, mint személye keltett föl benne. Jelenleg a legbensőbb részvéthez egy határozottan új érzelem járult. Az a váratlan érzély, melyet benne sohasem sejtett, a szenvedés

elfogadása, az a hősi és nyugodt bátorság szegény-pirt űztek arczára, hogy őt valaha gyöngeségről gyanúsíthatta s egészen más színben tüntették őt föl előtte. Azonnal megszűnt előtte gyermeknek látszani s meggondolva, hogy e kedves és ártatlan teremtés nyomorultaknak fog átadatni, bizonyos kétségbeesés fogta el, mert lelkiismerete azonnal tudtára adta, hogy képesebb volna őt megvédeni, mint bárki más. Föl volt háborodva, midőn Ersilia atyja őt távozásra kérte, mert akkor jogtalanul gyanúsítottnak érzé magát... De a pillanatban a szegény öreg szavai új értelménynyel visszhangoztak fülében: *Nem tehet semmit! semmit, semmit, csak távozzék* s úgy tetszett neki, hogy csak egyetlen pillanatilag is tovább nála maradni, majdnem annyit tenne, mint elárulni azt, ki becsületére bizta atyai aggodalmait.

...Fölkelt, a nélkül, hogy szólt, hogy reá tekintett volna.

— Ön távozik, Rinaldo!...

Az aggodalom kiáltása volt ez, minő csak a végső elhagyatottság órájában tör föl a szívből... A vízbe-fulóé, kinek utolsó támasza eltörik, a sebesülté, kinek társai elfutnak... végre ama kiáltás, melynek az, ki hallja, legkevésbé sem tud ellentállni,

Raynald habozva és zavartan állt meg... a becsület és kötelesség azt mondták, hogy távozzék, de

a részvét és gyöngédség ellenben azt sugták, hogy maradjon... Eszméi homályosak lőnek... nem volt képes megítélni, hogy a két út közül melyiken haladjon s e küzdelemben még nem vívta ki a teljes győzelmet, midőn Assunta sietve fölnyitotta az ajtót, mondván:

— Signorina, nagybátyja és signora Clorinda.

És Raynald a szoba közepén állva, maga előtt látta az imprezáriót és nejét!

Midőn az ember közel van eszmélete elvesztéséhez, hasznos lehet rá nézve, ha hideg vizet öntenek arczára és ily hatással volt Raynaldra e megjelenés. Magához tért és megérté, hogy jelenléte kompromittáló Ersiliára nézve. De azonnal nyugodt és büszke lőn magatartása, mint a kinek nincs oka sem zavarba jönni maradása miatt, sem távozását siettetni...

A kik pedig ép beléptek, a rosszakarató meglepetés első pillanata után, csak arra gondoltak, hogy e találkozásból hasznót húzzanak.

— Szivem mélyéből üdvözlöm méltóságodat — mondá Taddeo — végtelen kegyesség öntől, hogy bánatunkban bennünket meglátogat. Engedje meg, hogy bemutassam nőmet. Clorinda — mondá ehhez fordulva, halkan: — *é il marchese...*

— *Davvero!*... lehetséges-e? — kiáltott föl ez, mélyen meghajolva, míg Raynald az imprezárió

iránti ellenszenvét megkettőztetni érzé az által, melyet benne neje keltett.

Valóban, signora Clorinda személyében, a természetes jószág kis, parányi maradványa mellett, a közön-ségesség, gonoszság és aljasság legvisszataszítóbb vegyülete volt.

— Igazán, szerfölött nagy udvariasság a *signor marchese* részéről, hogy így meglátogat téged, kicsikém — mondá Ersilia nénye, hozzá menve s őt átölelve. Azután legyezőjével gyöngéden arcját érintve: — Lásd, *filia mia*, mivel téged szórakoztatni jött, iparkodjál iránta kissé szeretetreméltóbb lenni.

Ez idő alatt Taddeo széket hozott oda. De Raynald állva maradt és az imprezárió tetette magát, hogy nem akar előtte leülni.

Raynald habozott; minél inkább növekedni érzé magában a gyűlöletet, melyet e pár keltett benne, annál inkább félt a gondolattól, hogy Ersilia az ő kezeik közt fog maradni, annál inkább nehezeére esett őt elhagyni.

— Azért jöttem — mondá végre hidegen — hogy a signoriának megmutassam, mennyire osztom bánatában; Biagio Marini tanár iránt ép oly barátsággal, mint tisztelettel viseltettem.

— Ez nagy megtiszteltetés reá és reánk nézve, de, mivel fivérem iránti barátságról méltóztatott beszélni, engedje meg, hogy mint unokahugom

gyámja és atyjának helyettese, önt egy kis beszélgetésre fölkérjem az ő jelenlétében.

Ersilia meglepetve, egy pillanatra fölemelte fejét. Raynald szintén meg volt lepette, de az előbbinél nagyobb büszkeséggel felelé:

— Nem tudom, hogy signor Taddeo Marininak mi mondani valója lehet nekem, de hallgatom. — És állva maradt a szék mellett, melyet Taddeo udvariasan fölajánlott neki.

— Mivel ön oly jól ismerte fivéremet (az Isten nyugosztalja meg), tudja, hogy ő ép oly szent volt, mint tudós?

— Tudom, hogy mind a kettő volt.

— S fölteszem, azt is tudja — mondá Clorinda élénken, férjének segítve, — hogy e világ ügyeit illetőleg gyermek volt.

— Hagyj beszélnem — mondá férje, ki belátta, hogy jelenleg neje nem hasznos segítő s mégis utána ismétlé: — Igen, gyermek. Testvérem igen sok dologban valóságos gyermek volt. Ilyennek született, mint ilyen halt meg.

— Mit akar ezzel, signor Taddeo?

— Elmondom — felelé Taddeo — minden további csűrés-csavarás nélkül. Ersilia unokahugom, nem félek előtte kimondani, nemcsak fiatal és szép, de, merem mondani, első rangú tehetség; de, gyermekes és megfoghatatlan aggályból, fivérem...

Ersilia itt összerezsent s szemei nyugtalanítólag villogtak a beszélőre. Bátyja ezt észrevette.

— Bocsáss meg, kedvesem, ne haragudjál és hagyj beszélnem. Ha a marquis meghallgatott engem, ítélni fog s ha belátja, hogy igazam van, ha segít nekem téged meggyőzni... akkor talán, kis Ersiliám, te is meg fogsz hallgatni s nekem engedelmeskedni... és...

— Nem, *zio* Taddeo — mondá hirtelen Ersilia fölegyenesedve és reszketve az izgatottságtól; — nem fogom megszegni atyámnak tett ígéretemet a világon senki, de senki kedvéért, tudja meg, *még az ő kedvéért sem!* ...

Alig hangzott el e szó ajkairól, Ersilia elpirult s mindkét kezével elfödte arcát. Raynald pedig, alig értve az izgatottságot, melyet neki ez önkéntelen vallomás okozott: mondá:

— Signorina Ersilia biztos lehet benne, hogy soha ily tanács nem fog jönni ajkaimról. Ismerem Biagio Marini akaratát. Csodálom és tisztelem leányát, ha ahhoz alkalmazkodik.

— Én pedig — mondá ekkor Taddeo, düh-rohamtól megszállva, melyen nem tudott többé uralkodni — én pedig sem nem csodálom, sem nem tisztelem az oly leányt, ki a helyett, hogy tisztességesen keresné kenyerét, fölhasználva tehetségét, melylyel az ég megáldotta, inkább a sárba tiporja

jó hírnevét, udvaroltatva magának atyja szemei előtt, ki abból semmit sem látott és halála utáni napon aggály és szégyen nélkül elfogadva magánosan szeretőjét!...

Alig lőn kimondva e durva sérelem, Ersilia visszatántorodott, mintha nyíl sebezte volna meg. Ajkai szintoly fehérek lőnek, mint arcza.

— Oh! boldogságos szűz Mária! — mondá esdő hangon, kétségbeesetten homlokához kapva, — légy kegyes irántam! — Azután pár lépést tett, mintha el akarna futni...

Taddeo megrémült szavainak hatásától és hozzá akart menni. De Raynald visszatartá őt. Egyik kezével, melynek a harag háromszoros erőt kölcsönzött, megragadta nyakánál az imprezáriót s négy lépésnyire hátra lökte, azután Ersiliához közeledve, mondá:

— Biagio Marini leánya nem bántalmaztatik a jövőben egy férj védelme nélkül. Ezt ajánlom én föl neki... az egyedülit, melyet tőlem elfogadhat!

Ersilia egy pillanatig úgy nézett rá, mintha szavainak értelményét csak nagy nehezen fogná föl, azután halk kiáltást hallatott és elhaló hangon suttogá:

— Oh atyám! te imádkoztál értem!

Ájultan rogyott Raynald karjaiba.

XX.

Mi történt ez idő alatt Franciaország legszebb kastélyában (miként, hizelgés nélkül, sokan a Crecy-kastélyt nevezték), hova most visszavezetjük az olvasót és fölkeressük azokat, kiktől megváltunk, hogy Raynald lépteit követhessük?

E szép lakásban időzött jelenleg Liminges marquisé s már másodízben tölté a tél nagyobb részét leánya házában.

Éliane, mint rendesen, vele volt s a két unokanővér, együtt élve így majdnem az egész éven át, (mert Monleon úr és neje nyáron Erlonba mentek és tavasszal Párisban találkoztak) megújítá első barátságát és sok körülmény még szorosabban és gyöngédebben egymáshoz fűzte őket, mint a multban.

Monleon Blanka most már több, mint másfél év óta volt férjnél. Egy szép gyermek már vidámmá tette a családot s egy másikat a nyár vége előtt vártak; s az a komoly valami, mit még a legboldogabb anyaság is ad, eltüntette a gyermeteget, mely még házassága után is megmaradt nála. Az új és mély szeretet kitágítani látszott szívét s minden más érzelmének az előbbinél emelkedettebb és komolyabb jelleget kölcsönzött.

Gyönyörű lakása, az egy erdős halom magasla-

tán fekvő Crecy-kastély, messziről észrevehető volt az út kanyarulatain át, mely oda vezetett, miután az ember átlépett a park bejáratát képező fényes és kevésbé tömör rácsajton.

E kastély, melynek tornyai még ama korszakból valók voltak, midőn Crecy urai nem egy heves ostromot állottak ki, ama ritka kiváltsággal bírt, hogy mindig törvényes urai lakták, még a legsötétebb forradalmi napokban is. Talán e kivétel miatt nem volt mindenki előtt tisztelt; és Monleon Yves arról gyanúsította nagybátyját, hogy szövetekezett a gonoszsággal és a kiváltságért, melynek örvendett, oly árt fizetett, mely őt előtte ellenszenvenessé tette. Most, hogy az ő ágának kihaltával, a kastély és a birtok a Monleonokra szállt, Yves az ő arczképét (azelőtt az étterem legszebb éké) egy lakatlan szobába tetette s általában mindenütt megsemmisíteni iparkodott Jules-Gaston-Louis Crecy marquis nyomdokait, hogy azokat saját családja emlékeivel helyettesítse.

E dicsérendő szándék folytán Yvesnek meglehetősen sok dolga volt; de mindent bizonyos finom ízléssel végzett, a mi nála öntudatlan költői érzést árult el, mely egészen ellentétben volt egyszerű szokásaival, pozitív nézeteivel és modorával, mely a nélkül, hogy egészen nélkülözte volna az előkelőséget, nem mindig volt ment a nyerseségtől.

A kastély így csodaszép lőn, belső berendezésében ép úgy, mint diszítéseire nézve; és ismét az angolok módjára, a kikhez, habár utálta őket, nagyon hasonlított. Yves kastélyát tette főlakóhelyévé s Párisban csak szerény lakosztálya volt, hol nejével a tavasz elején legfőlebb két-három hónapig lakott.

Ha ezt előre megmondták volna Blankának, talán szomorúnak találta volna. De forrón szeretette férjét, ki e nagy szeretetét viszonzta. Már ez nagyon egyszerűvé tett mindent, mert nehézség nélkül föláldozta neki saját ízléseit. Sőt, mi több, Crecytép úgy megszerette, mint férje s gyakran ismételte, hogy a boldogságukat magába záró lak, miként maga a boldogság, minden óhaját és minden ábrándját megvalósította.

Liminges marquisnének, kit leánya mindig türelmetlenül várt és veje örömmel fogadott, e szép helyen osztályrészévé jutott az előtte mindennél kedvesebb elégtétel, hogy magát csodálja saját művében és tetszeleghessen a bölcsesség gondolatában, melylyel előkészítette és megvalósította a boldogságot, melynek most tanúja volt.

Ellenben mennyi gondot okozott még neki másik gyermekének sorsa, a ki, a helyett, hogy elfogadta volna kezéből a boldogságot, melyet számára készített, makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy önmaga

intézkedik sorsáról és most előre nem láthatólag s minden józan ok nélkül meghosszabbítja a száműzést, mely az anyai szívnek sokkal több szenvedést okozott, mint sem beismerni akarta.

Arra, hogy kimondja a szót, mely annak véget vethetett, sohasem gondolt. Különböznél már megszokta e szónak nem tulajdonítani jelentőséget. Raynald elutazott, tehát megadta magát. Nem beszélt többé Éliane-ről leveleiben, tehát nem gondolt már rá. Részéről a marquisné sohasem beszélt senkinek fia elutazásának igazi okáról; Malseigne-t kivéve, senki sem gyanította azt, mert az volt az elve, hogy sok dolog csak azért létezik, mert beszélnek róluk s hogy bizonyos kitartással hallgatva azokról, elenyésznek. Talán elég kétes elv a jelen esetben, de a mely más esetekben bírhat bizonyos igazsággal.

Bármiként legyen is, sem leánya, sem unokahuga, sem bárki más előtt nem érintette e tárgyat, a mi azért nem akadályozta meg, hogy az első pillanatban kissé figyelemmel kísérje Éliane magaviseletét s hogy régi bizalmatlanságának némi visszatérésével, eszébe jusson első nevelése. Raynald azt állította, hogy tudott hallgatni. De ha ő belátott szívébe, ha unokafivérének érzelmei visszhangra találtak nála vagy elvakították, nem volt-e képes vele titokban levelezni s így távolról szítani a lán-

got, melyet kioltani a hosszú távollét célja volt?

E nyugtalanság nem tartott soká. A marquisné jelleme sokkal nagyobb, sokkal nemesebb volt, hogy sem e tulajdonokat másoknál ne tudta volna fölfedezni. Valóban, a legcsekélyebb vizsgálat elégséges volt, hogy lehetetlenné tegye Éliane-nak kétszínűségről, hazugságról vagy pláne képmutatásról való gyanúsítását, hacsak e nevet nem adjuk ama képességnek, melylyel elhallgatjuk, a mit szenvedünk és midőn az élet teher lesz, a terhet csöndben és egyedül tudjuk elviselni.

Az valóban igaz, hogy Éliane élete, mely eddig könnyű, boldog és gondtalan volt, egyetlen egy pillanat alatt szomorúvá és terhessé lőn. Hogy szenvedett, az bizonyos volt s pedig annyira szenvedett, hogy erői egyszer csak megtörttek. Ekkor nénje, megfélekezve minden fájdalmáról, a leggyöngédebb gondoskodással halmozta el; s midőn már képes volt utazni, elvitte őt Crecybe, hogy ott fölépüljön. Ez a Blanka házasságát és Raynald elutazását követő őszi végén történt.

Sem nénje, sem unokanővére nem kutatták mélyebben, mi volt az oka az első lázrohamoknak, melyek elhanyagoltatván, súlyos betegséggé változtak. Talán maga Éliane sem igen tudta. Előbb szívében élénken csörgedező örömforrást érzett,

mely egyszerre erőszakosan visszafojtatott, azután kiapadt s ekkor hirtelen támadt ürt, halálos unalmat és szerfölkött nagy fáradtságot érzett. Víztelen, virág nélküli, kopár sivatagban képzelte magát, csak az ég volt feje fölött s egy ideig az ég is távolabb és kevésbbé kék, mint azelőtt!...

De nem feküdt Éliane természetében, hogy leroskadjon akár a fizikai gyöngeségtől, akár az erkölcsi lankadtságtól. Nemsokára legyőzte mind a kettőt. Lassankint visszanyerte vídámságát és a derűtséget visszaszerezve, azt maga körül szét tudta árasztani, úgyannyira, hogy a marquisé, miután több tervet alkotott unokahugát illetőleg, melyek ép úgy hajótörést szenvedtek ennek akaratán, mint az első, végre egy nap megkérdezte tőle, hogy mi lesz belőle, ha majd tőle meg kell válnia. Hisz Éliane jelenléte új életet varázsolt környezetének. Ezt a marquisé is kimondotta. Mások már előbb mondták és érezték, de ő csak most vette észre öntudatosan.

Így folyt le egy évnél több. Most a Crecyben töltött második tél vége felé volt s ez alkalommal Malseigne Armand is köztük tartózkodott.

A beszélgetés óta, mely Erlonban közte és a marquisé közt lefolyt (s melyet az olvasó talán még nem feledett el), nagyon gyakran volt távol. Otthon, Bourgogne-ban kellett lennie, mint mondá, a hol oly munkákat végeztetett, melyek jelenlétét kíván-

ták. A marquisné más indoknak tulajdonította ez új magaviseletet, mely miatt majdnem ép annyit szenvedett, mint fia távolléte miatt s gyakran kérdezé önmagát, vajjon a föltevással sértette-e őt meg, melyet az valóban megbocsáthatatlannak talált, vagy pedig... talán még jobban megsértette az által, hogy fején találta a szeget?...

Olvasóinkra bízunk e kétely eldöntését. Mi csak annyit mondunk, hogy a mult nyár óta Armand körülbelől visszatért régi szokásaihoz s a marquisné a magáéihoz, vagyis amaz eljött Erlonba s emez ismét meghittjévé és tanácsosává tette őt, ha ugyan e név megilleti azokat, kiktől tanácsokat kérünk, hogy azokat csak akkor kövessük, ha megegyeznek saját nézeteinkkel.

De ez évadban most volt először Crecyben; úgy látszott, őt is ép úgy, mint másokat, lebilincselte e lakhely kellemes volta. Igaz, hogy korántsem volt érzéketlen az élvezet iránt, melyet Monleon Yves minden másnál többre becsült s hogy a tisztelet, melyet ez Malseigne iránt mindig érzett, nagyban növekedett a nagyszerű vadászat élénk méltánylója iránt, a melyet Crecy területén barátainak följánlhatott.

A fagy és hó kevéssel előbb vetettek véget annak. Armandnak, mint tudjuk, sok más élvezete volt. A vadászat végeztével a tanulmányozás tárta

ki előtte karjait s ő talán gyönyörrel vetette volna magát azokba. De mivel ez Yvesnek nem volt inyére és ennek életéhez szükséges volt a folytonos mozgás a szabad levegőn, nagyon jó volt, hogy Malseigne ép úgy szerette, mint ő, a hosszú sétalovaglásokat, úgy, hogy nappal most együtt bejárták a környéket, melynek látása több ponton festői és vad volt.

A nap vége felé járt. A marquisné, szokása szerint, fölment szobájába, hogy csak az ebédre jöjjön le ismét. Yves és Armand még nem tértek vissza a kirándulásból, melynek ma rájuk nézve célja is volt, t. i. megtudni, hogy a megelőző napokon esett hó által befűt utak meg lettek-e tisztítva Monleon rendelete szerint. Blanka és Éliane pedig a napos időt arra használták, hogy hosszú gyalogsétát tettek. Ép visszatértek s most meleg kandalló mellett a kis szalonban találjuk őket, a honnan a nyílt nagy ajtókon át, látni lehetett egy másik, sokkal tágasabb szalon — melynek ez a kicsi csak mintegy előszobája volt — szép szőnyegeit, ritka butorait s fehér és fekete márványból készült magas kandelóját.

Blanka megőrzé ragyogó arczszínét és fiatal szépsége semmit sem változott. Sőt ellenkezőleg, megragadóbb jelleget öltött és mindig élénk modora, oly méltóságot és nyájasságot nyert, melyek nagyon

emelték kellemét. Belépve, a kandalló mellett levő kis pamlagra dőlt. Feje egy kis csipkevánkoston pihent, melyet nagy rendetlenségben levő szőke haja majdnem egészen eltakart. Éliane-nak, ki mellette állt, még széles fekete, hosszú tollal diszített nemezkalap volt a fején, mely hasonlónak tette őt Reynold valamelyik képéhez és sötét posztóruha fődte tagjait, a melynek széles redői kiemelték kecses természetét. Kevésbé szép volt-e, mint azelőtt? Erre gondolni is lehetetlen volt. Hát ugyanaz volt? Ezt sem lehetett már mondani. Valami megváltozott tekintetében, hangjában, egész személyiségében. Csak árnyalat volt, melyet csak a legfigyelmesebb szemlélő vehetett észre, de az ilyennek (ha találkozott) nem kerülhette ki figyelmét. Egy nagytehetségű angol író egyik művében azt állítja, hogy azoknak, kik magasban laknak, oly különös kifejezés van tekintetükben, *hogy mindig a távolba nézni látszanak*. Legyen bár ez észrevétel többé vagy kevésbé pontos, elég alkalmas Éliane tekintetének ecsetelésére. De azért nem lőn szórakozottabb vagy magába mélyedtebb, mint azelőtt, sőt ellenkezőleg, mert ideje a legkisebb másodperczig igénybe volt véve és oly gyors szempillantása volt, hogy tulságos készség nélkül mindig azt tudta tenni, a mi másokat mulattathatott vagy nekik tetszhetett. E tekintetben minden

tehetsége ki volt fejlesztve. Tündérnek nevezték őt s e szó nem látszott elcsépeltnak, midőn reá alkalmazták. Valahányszor ő ezt hallotta, mindig hangosan nevetett s ezért Blanka gyakran ismételte neki, mert szerette hallani azt a nyílt és vidám nevetést s mert észrevette, hogy az most nem oly gyakran hangzik föl, mint azelőtt.

— Jer, Éliane. Tedd le most kalapodat, ülj e kis thea-asztal mellé; pihenjünk, csevegjünk s élvezzük e kellemes órát, midőn sem nap, sem éj nincs.

— Azonnal, de előbb hadd hozzak egy másik társat.

Éliane eltűnt egy pillanatra, azután megjelent ismét, karjaiban hozva egy gyönyörű gyermeket.

— Oh Thierry-m! — kiáltott föl Blanka, őt meglátva — igen, jer, jer! ha már jól megölelted Éliane nénédet, jer karjaimba, szerelmem! angyalom!...

A kis Thierry ugyancsak engedelmeskedett az első meghagyásnak. Letépte Éliane kalapját s a földre dobta, azután két karját a nyaka köré szorítva, csattanó csókokkal fődte homlokát, haját, arczát, el sem akarva bocsátani őt, mígnem Éliane, nevetve, mint ő, kibontakozott a két kis gömbölyű kéz közül, melyek átölelték s végre anyja karjaiba tette őt.

Ekkor újra kezdődött; végre sok vidám nevetés, még több csók és hizelgés után, Éliane ismét ha-

talmába kerítette a gyermeket, az asztal mellé ült és őt térdeire helyezve, lecsillapítá zajos szeretetét, egy piskótát adva neki, mely egy időre kielégítette és csöndessé tette őt.

Thierry nem tudott még beszélni, sem járni, de tudott megismerni, szeretni, köszönni, ölelni, gyakran engedelmeskedni, mindig nevetni, sohasem sírni; azért nem volt meglepő, különösen szép arcát látva, hogy az *angyal* név, melyet a gyermekekre oly könnyen pazarolnak, igen gyakran lőn reá alkalmazva.

— Éliane — mondá Blanka, fejét a vánkoson pihentetve s a kis csoportot szemlélve, melyet a fiatal leány és a gyermek képezett — e gyermek úgy szeret téged, mintha anyja volnál. Menj hát férjhez, hogy legyen egy neked is igazán. Lásd, ez egy nő életének legnagyobb, legmagasztosabb boldogsága.

Éliane kétszerezett gyöngédség kifejezésével szorította karjaiba Thierry-t s megcsókolta szép barna fürtjeit.

— Igen! igen! elhiszem — mondá halkan.

— Minél jobban érzem, annál jobban szeretném, hogy neked is mennél előbb legyen.

— Ez nem szükséges, mert itt van Thierry, a kit, úgy-e, szabad szeretnem annyira, mint te? s ha még többen lesznek, azokat is úgy fogom szeretni, mint őt szeretem... Ez nekem elég.

Blanka fejét rázta.

— Te mindig kitérőleg felelsz, ha az ember csak távolról is érinti a tárgyat, melynek a te korodban mindig szőnyegen kellene lenni, mert már elmúltál huszonegy éves, Éliane s már nem vagy igen fiatal leány.

— Bizony már nem. Sőt azt lehet mondani, hogy már vén leány vagyok. Ez év vége előtt huszonkét éves leszek. De mit tesz ez? hisz ez sorsom és választásom.

— Választásod!... igen, megengedem, hogy ez többet ér Horace de Trévals-nál, mert (habár jó ember) nincs benne semmi, a mi neked tetszhetnék, vagy Kérien úrnál, vagy pedig a fiatal Lagny-nál, vagy végre mindazoknál, a kiket másfél év óta, mint mondani szokás, *kipuhatoltunk*, anyám vagy én, vagy pedig Yves, a ki szintén a kérők egész lajstromát terjeszthetné eléd (mert, úgy látszik, nem egy találkozott a számos vadásztársaságban, melyet ide érkezésedkor találtál). De végre mégis el fog jönni a nap...

— Ugyan, Blanka — mondá Éliane, lágyan ringatva Thierry-t, kinek hosszú szempillái lassankint lezáródtak — ne beszélj többet erről nekem. Én nem akarok férjhez menni. Már megmondtam anyádnak. Ő jól látta, hogy igazat mondtam. Nem is beszél erről már soha s látod, mennyire meg van

most elégedve azzal, hogy a dolgok úgy maradjanak, a mint vannak.

— Elhiszem, szegény anyám! Mit csinálna nélküled Raynald lesújtó — lesújtó és érthetetlen — távollétében.

— Néném — mondá Éliane kissé elpirulva — azt mondotta nekem, hogy Raynald azért utazott el, mert nem akarta nőül venni Longvilliers Constance-t, kit neki szánt.

— Igen, az első pillanatra. De most, hogy Constance oly szépen és jól elfeledte őt s hogy Horace-ot megvigasztalta kegyetlen bánásmódod fölött, miért nem jó vissza Raynald?... Nem akarta nőül venni Constance-t (s ezzel nem tett rosszul), de Éliane, mondd meg, nem hiszed-e, hogy tulajdonkép... mást akart elvenni?

A kandalló egyenlőtlen és kétes világításánál Blanka nem vehette észre sem unokanővére ajkainak gyöngye reszketését, sem az arczmozdulatot, melyen nem tudott uralkodni, midőn ily váratlanul eléje lőn idézve a teljesen száműzött emlék. Csak a pillanatnyi csöndet vette észre, mely után Éliane szilárd és nyugodt hangon mondá:

— Sohasem ismertem Raynald elutazásának más okát, mint a melyet előbb említettem. Ha más volt, biztosítlak, hogy sohasem tudtam.

Blanka hallgatott s Éliane, miután még egy ideig

csöndben ringatta Thierry-t, végre látva, hogy mélyen alszik, fölkelte és kivitte a szobából. Azután lefektetvén a gyermeket bölcsőjébe, visszatért a kandalló mellé, honnan távozott.

Rövid távolléte alatt lámpát tettek a kandallóra s fényében Blanka haja, mint arany, ragyogott, feje még mindig a kis csipkevánkoson pihenvén.

A séta nyitván kifárasztotta. Éliane észrevette ezt és azt tanácsolta neki, kövesse fia példáját, míg ő csöndben fog mellette maradni vagy távozik, hogy őt békében engedje aludni.

— Nem — mondá Blanka — fáradt vagyok, az igaz, de nem álmos s még egy kérdést szeretnék hozzád intézni.

— Beszélj — mondá Éliane nem minden kedvetlenség nélkül. Azt remélte, hogy e társalgás véget ért s csak kellenlenül folytatá.

— Ha reád gondolok, Éliane — folytatá Blanka — s ha látlak úgy, a milyen te vagy, nyugtalankodva kérdelem önmagamtól, hogy a szerencsétlen kérőid által fölszedett kosarak célja nem kolostor lesz-e?

— Kolostor, rám nézve? — kiáltott föl Éliane meglepetve. — Rám nézve — ismétlé komolyan — de hogy is nem látod be, hogy bennem a hivatásnak még árnya sincs?

— De épen ez az, mit nem látok.

— Miért, ha szabad kérdezni? mert szeretem

a magányt és rendet, mert szeretem az Istent és a szegényeket (s pedig oly módon, mely, ah! korántsem osztatlan). De hisz ez egyszerűen a rendes élet. A hivatás, Blanka — s e pillanatban Éliane tekintete azt a kifejezést öltötte föl, melyet főntebb ecsetelni iparkodtunk — a hivatás szózat, különös szózat, melyet hallani nem mindenkinek van szerencséje... Isteni kiválasztás s ez nincs meg szegény Éliane-odnál, hogy saját akaratát követhetné...

— Annál jobb — mondá Blanka fölkelve, meghatottan és fölvidítva az ép hallott szavak hangsúlyozása által. — Annál jobb, mert ez esetben szegény Éliane-om választása talán nem visszavonhatatlan...

— Talán. Nem sokat határoz. Sohasem gondolok reá. Boldog vagyok s nem hiszem, mint te, hogy csak két út van az életben.

Blanka felelni akart, de a fáradtság határozottan legyőzte őt. Feje vánkosára hanyatlott, az álom elfogta, bármint küzdött is ellene... Csak suttogva mondá:

— Mindegy, mégis szeretném, ha Raynald visszatért volna... És egészen elaludt, mint egy negyed-órával előbb gyermeke, míg Éliane, miután a lámpát eltávolítá unokanővére alvó szemei elől, lábujjhegyen távozott a szalonból.

XXI.

Két óra mulva Blanka, kipihenve és szebben, mint valaha, a kis családi körben elnökölt, mely, mint rendesen, ebéd után a nagyterembe gyűlt egybe. A marquisné megszokott helyét foglalta el a kandalló mellett és horgoláson dolgozva, politikai társalgást folytatott Malseigne-val, melynek azonban hirlapi tápláléka hiányzott, mert a hó miatt megkésett posta ma még nem érkezett meg.

A marquisné kevesett változott, mióta nem láttuk őt. Még mindig megvolt az a fönséges magatartása, határozott és jóakaró modora, tekintélyes külseje. De idegesebb és az izgatottságra hajlandóbb lőn ama nap óta, melyen először tapasztalta e tekintély figyelembe nem vételét. Néha nyugtalan kifejezés vonult át tekintetén, mely szomorúbbá és talán kevésbbé nyájassá tette őt, mint azelőtt volt.

Éliane, ki gyönyörű arany- és selyemhimzésen dolgozott az asztalon levő lámpa mellett, kissé hátrább foglalt helyet, míg Blanka szemeivel Thierry-t kísérte, a ki most atyja fején ült, két karját a csillár felé nyújtva, melynek végét kis kezeivel majdnem elérte, örömteli kiáltásokat hallatva. Testgyakorlat volt ez, melyen atya és fia egyenlőképp örömet lelteni látszottak s melyet a fiatal anya nagy nehe-

zen tudott hidegvérrel nézni. De a nagyon megnyugtató ügyesség daczára, melyet Monleon tanúsított, mégis mindig bizonyos megkönnyebbülést érzett, midőn a játék véget ért s elégtelése ma még fokozódott, látva ugyanazon időben megjelenenni a dajkát, ki a gyermekért jött s egy szolgát, ki tálczára délighiába várt hirlapokat és leveleket hozta.

— Végre! — kiáltott föl Monleon. — Nos, mit mond a levélhordó? A vasút késett el vagy az út járhatatlan?

— Az út, gróf úr. Champuis falun a hó miatt nem lehet átmenni. Három órai kerülőt kellett tenni s azután a levélhordó kocsija fölborult... kereke eltört, vissza kellett fordulnia.

— Yves, add ide a leveleket... az újságokat — kiáltott egyszerre több hang. — Holnap majd mind ezt meg fogják magyarázni.

— Igen, igen, nekem kellett volna ott lenni. Mily ügyetlenek! miért nem tettek úgy, mint én? A hó nem tartott egy óráig Crecy útain s a közlekedés semmit sem lőn megszakítva.

Beszéd közben hozzáfogott Monleon a levelek kiosztásához.

— Önnek, asszonyom — mondá napához fordulva — az *Union* és egy levél.

A marquisné élénken nyult a levél után s megnézte a címet, azután mondá:

— Köszönöm, tegye oda, majd holnap elolvasom; szemeim már nem engedik meg, hogy este olvassak.

Szokása volt sohasem fejezni ki elégtelenségét. De most nyilván azt érzett, nem az a levél volt, melyet remélt.

— Önnek, Malseigne, egy hirlap, két levél — folytatá Monleon — és egy önnek, Éliane.

— Nekem? — mondá ez csodálkozva, mert nagyon keveset levelezett.

Elvette a levelet és szemlélte a címet.

— Különös, úgy látszik, ez Longvilliers Constance írása. Igaz, megígérte, hogy írni fog nekem, de megvallom, nem igen számítottam rá.

— Neked, Blanka — mondá Monleon — egy levél Párisból s a *Revue des Deux-Mondes*. A többi az enyém.

Mialatt Monleon bevégezte a kiosztást, Armand az asztalhoz ment, melyen a lámpa volt és hanyagul fölbontotta ujságját. De alig vetett belé egy tekintetet, meglepetést és borzalmat kifejező élenkmozdulatot tett, mely csak azért került ki a körülállók figyelmét, mert mindenki el volt foglalva levelével; azután újból egyik levelének címére tekintve, széttepte borítékát és gyorsan átolvasta tartalmát. Háttal volt fordulva, senki sem láthatta vonásainak rettenetes elváltozását, míg azt a levelet olvasta...

Éliane szintén a maga levelét olvasta, egyszer csak ő is összerезzent. Tompa fölkiáltás tört ki belőle s halálsápadt lőn. Gyors szempillantást vetett a marquisné felé, ki nyugodtan folytatta munkáját, azután lopva maga körül tekintett s látta, hogy senki sem vette észre zavarát Armandon kívül, kinek szemei találkoztak az övéivel. Mindkettőjük arczán a megdöbbenés kifejezése ült. Éliane megérté, hogy a mit ép megtudott, azt ő is tudja. Még egyszer a marquisné felé tekintett és ujját ajkaira tette, azután Armandhoz kissé közeledve, halkan mondá neki:

— Vigyázzon! Ő meghalna! gondoljon Blanka is.

Malseigne beleegyezőleg intett és zsebébe tette hirlapját és leveleit. Ekkor Éliane, reszkető kezeit szemei elé téve, úgy, hogy arczát eltakarta, úgy tett, mintha levele olvasásába volna merülve. Valójában csak az első sorokat olvasta s képtelen volt a többit megérteni!... Monleon több üzleti levelet kapott s azokat a szoba végén olvasta, egészen nekik szentelve figyelmét. Blanka a *Revue* lapjait vagdalta föl.

— Mit ír Constance? — kérdé, föl sem emelve fejét.

— Oh! semmit!... pletykahireket — felelé Éliane, nagy megerőltetéssel hangját szilárddá tenni iparkodva. — Semmi érdekeset.

Az est sokkal csendesebben folyt le, mint rendszeren, mit a posta késő érkezése eléggé megfejtethetett. De kevésbbé hosszú is volt s az óra nem-sokára eljött, midőn a marquisné vissza akart vonulni. Hívta Éliane-t, hogy kísérje el szobájába. Ennek arczán csodálkozó kifejezés ült, mint a kit fölébresztenek, nem mérlegelte az idő hosszúságát. De azonnal fölkel, vette a marquisné munkáját, levelét és hirlapját s karját ajánlá neki, mint rendszeren. A fiatal leány szótalansága mégis föltűnt néjének. Reá nézett.

— Beteg vagy, gyermekem? Fehér vagy, mint a fal.

— Igen — hebegé Éliane — fáradt vagyok, hosszú sétát tettünk.

— Te is érzed hát! — mondá Blanka, ki anyjához ment, hogy őt megölelje.

A marquisné karjaiba szorította leányát.

— Menj pihenni — mondá s halkán hozzátevé — és kérd az Istent, hogy fivéred távolléte ne tartson már nagyon sokáig! — Mind a hárman együtt távoztak.

Yves ezalatt befejezván levelei olvasását, szintén fölkel, hogy távozzék a szalonból, hol egyedül maradt Malseigne-nel. Ez megállítja őt.

— Egy pillanatra, Monleon, valami fontos mondani valóm van.

Monleon meglepetve állt meg.

— Nézze; olvassa. — És a kezében levő hirlap egyik cikkét megjelölte neki.

Monleon olvasá:

«Rómából írják: Az egész idegen és római társaságot rendkívüli bámulatba ejtette Liminges marquis házassága egy fiatal énekesnővel, a la Pallade imprezáriójának unokahugával».

— Az Isten verje meg az ily ostoba és hazug firkászokat! — kiáltott föl Monleon. — Ha e képtelen mese anyja szemei elé kerül, megölné őt.

— Nem mese az, Yves, az igazság, egy levelet kaptam, mely semmi kételyt sem hagy fönn.

— Igazság! — ismétlé Monleon, elrémülten tekintve reá — ugyan menjen!

— De úgy van! — mondá komolyan Malseigne.

Monleon egy pillanatig néma maradt a meglepetéstől.

— Megnősült — mondá végre — Raynald nőül vett egy énekesnőt? *nőül vett!*... ez a soknál is több volna, ez lehetetlen!

— Bármily örültség legyen, igaz! s ezért akartam önnel haladéktalanul beszélni, mert meg kell egyeznünk, hogy mi a teendőnk, hogy...

De Monleon nem volt képes egyezkedni, még csak hallgatni sem.

— Nőül venni egy énekesnőt! egy imprezárió

unokahugát! kétségkívül egy színésznőt, nyilván csel-szövőt — ismétlé, izgatottan sétálva a szobában. — Ez fölülmulja még azt is, a mit én Raynaldtól vártam!... Az igazat megvallva, Malseigne, az én sógorom kedves, szeretetreméltó, jó fiú, minden, a mit csak akar, de én sohasem bíztam benne. Mindig extravagánsnak tartottam. Ön emlékezni fog a szép témára, melyet előttünk a szerelmi házasságról egyszer kifejtett s pedig ép akkor, midőn az enyém az ő nővérével létrejött, a melyről tudta, hogy nem olyan, mert hisz előzőleg sohasem láttunk egymást (s merem mondani, azért nem ütött ki rosszul). És azután az az örült visszautasítása Longvilliers Constancenak, Páris leggazdagabb örökösének, a kit, hogy nőül vegyen, majdnem térdrehullva kérték őt!... No hát, most itt van!... Ime, mire vezetett mindez. Végre is, nincs mit rajta csodálkozni, ha egy férfiú ily eszmékkal van eltelve, mindenre képes!...

Yves folytatta beszédét és sétáját s Malseigne, gondolatokba mélyedve s összefont karokkal, hagyta őt beszélni.

Végre megállítja.

— Mirevaló mindez, Yves? — mondá. — Raynald amaz időben, melyről ön beszél, nem tűnt föl előttem oly örültnek, mint ön mondja. Ha az lett volna is, most nem erről van szó, hanem

arról, hogy mily módon adjuk e hírt anyjának tudtára.

— Az ördögbe, én nem vállalom magamra! — kiáltott föl Monleon borzalommal.

— De szükséges, hogy megtudja a holnapi hírlapok megérkezése előtt, a melyek, biztos lehet benne, mind ismételni fogják a cikket, mely az ujságban van, melyet nekem Rómából küldtek.

— Tegyen úgy, a mint tetszik. De én nem leszek a hírnök. Nekem elég föladat lesz e történetet Blankának elbeszélni, a ki kétségbe fog esni miatta. Egy idő óta mindig fivéréről beszél, a vágy, őt viszontlátni, rögeszméjévé lőn. Ma reggel is, midőn ő és hosszú távolléte szóba jött, könyek csillogtak szemeiben, az ember azt hinné, hogy valami szerencsétlenséget sejtett!... Szegény kis Blanka, úgy szeretem őt vidámnak és boldognak látni!... Ne is igen számítson reá Armand, hogy anyjával beszéljen... Előre láthatná a jelenetet, mely okvetetlen bekövetkezik. Nem akarom kitenni Blankát a bajnak, melyet ily fölindulás szülhetne.

— Nem, igaza van.

— Mit szólna ön Éliane-hoz? — mondá hirtelen Monleon, pillanatnyi gondolkozás után. — Napam most rajong iránta s talán...

— Éliane! — kiáltott föl Malseigne hevesen. — Isten ments', lehetetlen! lehetetlen, ha mondom, rá

nézve még jobban, mint mindnyájunkra! Ne beszéljünk erről többet, magamra vállalom, végre is e kínos küldetés senkihez sem illik jobban, mint hozzám.

Malseigne, szobájába menve, egy pillanatig sem lelt nyugalmat. A vihar óta, mely földulta ifjúságát, sohasem érzé magát ily mélyen fölzaklatva. Régóta megszokta úgy bánni szívével, mint a szentek bánnak testükkel, vagyis semmibe sem vette, a mi annak szenvedést okozott. Azért nem iparkodott megvizsgálni, hogy rosszul behegedt seb vagy új seb tette-e oly gyakran sápadttá homlokát és reszketővé hangját. Önmagára nem is gondolva, folyton másra gondolt, azzal az odaadó gyöngédséggel, melyet sorsa, úgy látszik, megtiltott neki saját életére alkalmazni, de jelenleg bátortalannak érzé magát, a csapásra gondolva, mely barátainak az övét is helyettesítő boldogságát sujtani fogja!

A kapott levél Myrieltől jött. Egy másikat is tartalmazott, Raynaldét anyjához és ugyanazon borítékban eme néhány, írónnal írt sort barátjától:

«Armand, Myriel mindent elmond. Elbeszélése teljesen pontos. Adja oda anyámnak e levelet, melyet önnek küldök. Ön meg tudja választani az órát és a pillanatot. R.»

Armand a levelet az asztalra tette, azután figyelmesen elolvasta Myrielét. Jól ismerte őt. Maga

ismertette meg vele Raynaldot. Tudta, mily őszinték és nemesek érzelmei. Azért tudta azt is, hogy tökéletes hűséggel van elbeszélve mindaz, a mi barátjának végzetes elhatározását megelőzte és létrehozta. Myriel levele főbb vonásokban csakugyan elmondta mindazt, mit az olvasó már az előbbi fejezetekből tud.

Néhány pillanat múlva Armand jobban kezdé érteni az egész helyzetet s kissé megkönnyebbültnek érzé magát. Minden ellenkező látszat daczára, megérté, hogy semmi szégyenletes vagy bűnös dolog nem szülte az ösztönt, melynek Raynald engedett. Ez ösztön ugyanaz volt, mely őt tizenhárom éves korában arra bírta, hogy egy hidról leugorva, a vízből kimentsen egy nőt. Most föláldozta életét, hogy megmentsen egy másikat. Mindenesetre örülség és helyrehozhatatlan baj volt, de nem volt bűn vagy gyalázat, mert (ezt is megérté) a nő, kit megmentett, nem volt, mint Yves gondolta, méltatlan az áldozatra.

Raynald gyöngesége meglepőnek tűnt föl előtte, az igaz; hogy feledkezhetett meg ennyire a nemes szerelemről, melynek ügyét ő, Armand, egykor oly melegen védelmezte? Hogy vonhatta el egy másik figyelmét Éliane-tól?... Éliane-tól!... Ki ez idő alatt... Elakadt... zavaros emlék merült föl itt előtte... Mit fog ő érezni? Mit fog ismét szen-

vedni? Végre mi fog végbemenni a szívben, melyben oly világossággal olvasott, minőt az, kiről így gondolkozott, távolról sem gyanított?

Valóban, mi ment végbe ez egy éj alatt, mely Éliane-ra nézve ép oly hosszúra nyult, mint rá nézve?

Éliane is figyelmesen átolvasta a kapott levelet.

Eleinte csak Raynald anyjára gondolt; de most új gondolatok járták át agyát s az első pillanatban támadtakhoz mások, személyesebbek és keserűbbek csatlakoztak. Azonnal megértjük:

«Kedves Éliane — ír a neki Constance — itt vagyunk hát Rómában s már több nap óta akartam írni, de távolról sem sejtettem, hogy midőn először lesz időm, oly rendkívüli hírt kell önnek tudtára adnom, melyet ön alig fog elhinni s melyet magam is alig tudok hinni, midőn most önnek megírom. De ha emlékszik arra, a mit önnek Erlonban mondtam (önnek sok boszankodást okozva), azt gondolhatnám, hogy mindent előre kitaláltam és előre láttam.

«Bármiként legyen is, tudja meg, Éliane, hogy unokatestvére, Raynald, ki már közel három hónapja itt volt (elrejtőzve, nem tudni, miért s idejét, nem tudni, mivel töltve), Raynald, a szép, a rátar-tós Raynald nőül vett (jól értse meg, *nőül vett*) egy kis énekesnőt, a kinél, úgy látszik, életét tölté, mióta itt van! ... Némelyek azt mondják (jegyezze meg ezt),

hogy e viszony, több mint két éve, Raynaldnak Rómában való első időzése alatt kezdődött. És így, kedvesem, láthatja, hogy nem igen csalódtam Erlonból való távozásunk emlékezetes napján, midőn azt mondtam, a min ön annyira megbotránkozott, hogy megmagyarázzam unokatestvérének irántam tanúsított különös eljárását. Remélem, ezentul jobban fog vélekedni, mint akkor, tapasztalatomról és világismeretemről.

«De az igazság készletkimondanom, hogy Raynaldnak az említett énekesnővel való találkozásának ideje nem *egészen* bizonyos. Tegnapelőtt Mazzolini Hermione herczegnőnél (egy kedves asszony, kinek szalonja az egész római elegáns világ találkozója), midőn e hír mint bomba esett a társaság közé, a nézetek nagyon eltérők voltak e tekintetben. A herczegné azt állította, hogy két éve Raynald az ő szalonjában töltötte életét s bizonyos benne, hogy a kis énekesnőnek (ki még most is teljesen ismeretlen a művészvilágban) még létezéséről sem tudott semmit. Loriani, a nagy maestro, ki szintén jól ismerte őt abban az időben, hasonló nézeten volt. Sőt azt állította, hogy az énekesnőt öreg atyja mindig szemmel tartotta, a ki sohasem tűrte volna meg, hogy Raynald az ő leányának udvaroljon. De mivel e hóbotos házasság azonnal létrejött, a mint az öreg atya lezárta szemeit, nagyon való-

szinű, hogy mindez már régóta el volt közöttük intézve és döntve. Úgy látszik, hogy egészen ez a véleménye a signorina nagybátyjának (az egyik római színház imprezáriójának), kinek kezei közül kisikamlott s ki most jajgatásaival betölti az egész várost. E szegény ember fényes sorsot készített unokahugának, föl akarván őt léptetni színházában egy nagy szerepben, mert, úgy látszik, igazán van tehetsége. Bármiként legyen is, a visszavezető út el van vágva, egybekeltek és elutaztak s mint mondják, Sorrentóban élik a mézesheteket.

«Raynald minden barátja (s itt sokan voltak) le van sujtva. De bánatuk semmi ahhoz képest, melyet szegény anyja fog érezni. Nem is tudok rá gondolni. Őt bizonyára nem okolhatja Raynald. Ha nem kötött gazdag és fényes házasságot, az nem a marquisné hibája s legalább vigasztalhatja magát a gondolattal, hogy őt a legcsekélyebb szemrehányás sem éri. Nem izenhetek neki semmit, ez illetlenség volna tőlem. De őszintén sajnálom őt, mert hálával emlékszem irántam tanusított jóságára s mindig mély vonzalommal fogok iránta viseltetni. De ítélje meg, kedves Éliane, ha van-e okom örövendeni a fölött, hogy előre éreztem e lealázó vetélytársat és Horáce neje lettem, ki kivülem senkit sem szeretett soha (s hozzá még herczegné, a mi épen nem árt). Irjon minél előbb, kedves

Éliane: Rómába, poste restante; tudja, mennyire szeretem önt. Constance.»

A nap, mely egy pillanatra bearanyozta Éliane ifjúságának látóhatárát, hirtelen elsötétült, hogy soha többé föl ne keljen. Tudta ezt. Erélyes és gyöngéd szívének volt mit küzdenie, hogy bele nyugodjék, de e munka el lőn végezve, a ragyogó fény néhány sugarának árán, melyet a remény hint az ifjúságra. Kárpótlásul kifejleszté benne a lappangó tulajdonokat, melyek a boldog és gondtalan évek alatt szunyadoztak s melyeket a megpróbáltatás, bármily alakban jelentkezék, csak megérlel és gyümölcsözőkké tesz. De Constance levele nemcsak megsemmisíté minden reményét, hanem árnyat vetett a mult egyetlen fényes pontjára is.

A tünde és bájos emlék hát csak hazug csalódás volt. Raynald tehát megcsalta mindnyájukat s a jelenlegi katasztrófa csak kinyilvánítása volt azon ténynek, mely megsemmisíté az elenyészett ábrándja által emlékében hátrahagyott illat utolsó nyomait!

XXII.

Az álmatlan éj daczára, Éliane, mint rendesen, kevéssel hat óra után fönn volt s midőn egy órával később, köpenyébe burkolva és sűrűn elfátyolozott arczczal, visszatért a miséről, a nap még alig kelt

föl. A még egészen sötét előcsarnokon haladt át, midőn Malseigne-nel találkozott.

— Ön az, Armand? — mondá. — De korán föl-kelt! Annál jobb, mert nagyon szeretnék önnel beszélni a szomorú ébredés előtt, mely reájuk várakozik.

— Ismerem az ön szokását s azért jöttem, hogy önnel találkozzam: mert én is szeretnék önnel beszélni.

Valóban, mert tudta, hogy ő is értesítve van a Rómában történekről, meg akarta vele beszélni a pillanat megválasztását a küldetés teljesítésére, melyet magára vállalt. Azt is óhajtotta tudni, hogy Constance levele tartalmaz-e más részleteket, mint a melyeket már ismert. Végre és *különösen* látni akarta őt, vele beszélni, magának megnyugtatót szerezni, arcvonásait vizsgálva, a benyomásról, melyet reá a váratlan menykőcsapás tett és (mint már annyiszor tette) támaszt nyújtani neki azzal a ki nem fejezett részvétellel, melynek Éliane annyiszor érzé édességét s pedig sokkal jobban, mint a mennyire tudatában volt.

Beléptek egy szobába, mely az előcsarnokra nyílt s hol a tűz már meggyújtott. Itt adott Blanka kihallgatást a falu szegényeinek. *A régi könyvtárnak* nevezték, mert a fal mellett levő állványokon voltak mindama könyvek, melyek méltatlanoknak

találtattak arra, hogy a pompás új könyvtárban díszelegjenek, a melyet újabban avatott föl Monleon a kastély egyik szomszéd tornyában, melyet egy folyosó kötött össze a főépülettel s mely könyvtár kitünő ízlésének remekműve volt.

A régi könyvtár keletnek feküdt s a napnak a földet borító havon megtört halvány sugára jelenleg sokkal világosabbá tette e szobát, mint az előcsarnok volt. A fiatal leány az ablaktól nem messze, a falhoz támaszkodott és fölemelte fátyolát, azután néhány pillanatig nem is látszott arra gondolni, a mi mondani valója volt. Nagy szemeit a tájt elborító fehér szemfedőn jártatva, ott állt sápadtan, mozdulatlanul, szóttanul, uralkodva könyein, melyek, úgy látszott, közel voltak a kicsorduláshoz s nem tudva eltitkolni szemöldeinek és ajkainak önkénytelen mozgását, mely oly fájdalmat és elcsüggedést árult el, minőt eddig sohasem fejeztek ki a vonások, melyeket annyiszor tanulmányozott az, ki jelenleg új aggodalommal szemlélte azokat.

Néhány pillanat múlva magához tért s gyorsan letörülve az arczán legördülő könyet, mondá:

— Hitte-e ön két éve, hogy mindnyájunkat megcsal? Sejtette-e... Tudta-e, hogy ő hazug?

— Hazug? — mondá Armand meglepetve. — Raynaldról beszél ön? Akkor nem értem önt. Mindenesetre oktan, helyrehozhatatlan és menthetet-

len tettet követett el, de tudtommal nem csalt meg senkit.

— Hát — mondá Éliane, idegesen fölbontva Constance levelét, melyet kezében szorongatott — olvassa és mondja meg, mi igaz mindebben?

Malseigne gyorsan átfutotta azt s midőn bevégezte, türelmetlenül összegyurta.

— Mily ostobává és gonoszszá tesz a hiúság! — mondá.

— De a levél tartalma mégis igazat mond.

— Raynald elkövetett hóborítját illetőleg, igen. A többi mind hamis.

— Hát azt hiszi — mondá Éliane kissé tisztultabb hangon — hogy két éve, midőn mindnyájan Erlonban voltunk, nem szerette azt a ... azt az énekesnőt? ...

— Bizonyos vagyok benne s állíthatom, hogy nem ismeri őt három hónapja, sőt még csak nem is látta.

— Miért mondja akkor ezt Constance, ha nem igaz?

— Miért mondja, hogy Horace kivüle senkit sem szeretett soha?

Éliane mosolygott s kissé elpirult. Az árny, mely homlokát borítá, oszlani kezdett.

— Armand — mondá nyugodtabban — szabad most önt kérnem, engedje, hadd tudjak

meg mindent, s mondja el azt, a mi igazán történt?

Malseigne egy pillanatig gondolkodott s habozott, mit tegyen. Ha neki *mindent* elmond, nem fogja-e érinteni a köztük tiltott tárgyat s nem idézi-e föl a mult ama lapját, melyet eddig az sohasem olvashatott? S mégis ma szükséges volt, hogy semmit se hallgasson el előtte. Különben is Éliane el volt tökéelve mindent megtudni s ő nem térhetett ki kérdései elől.

— Üljön ide — mondá végre, egy széket hozva a nagy asztalhoz, mely nem messze állt a kandallótól, melyben a tűz lobogni kezdett — s olvassa el ezt figyelemmel. Átnyújtá neki Myriel levelét.

— Biztosíthatom, hogy ez az igazság.

Éliane gyors mozdulattal leült a kijelölt székre s reszkető kézzel elvéve a levelet, feszült figyelemmel olvasta elejétől végig. A végére érve, újra kezdte, lassan, minden szót megfontolva, hogy jobban megértse.

Míg olvasott, Armand a kandallóhoz támaszkodott, figyelmesen szemlélve őt. Eleinte élénk pír fődte arcát, mert Myriel a szerelemről és búbánatról beszélt, melyek Raynaldot Rómába vezették s a magános és tanulmányozó életről, melyet ott élt. Azután e pír eltűnt s szemei némi meglepetést és nemsokára élénk érdeklődést fejeztek ki. Semmi

gondolattal nem szakítá félbe olvasását s csak midőn másodszer bevégezte, emelte föl szemeit s Malseigne ekkor látta, hogy az előbb oly zavaros, szép tekintet visszanyerte rendes nyugodtságát. Valóban, minden könnyűnek látszott Éliane előtt most, hogy a mérges tövis ki lőn húzva szivéből s hogy az oly kedves mult változatlan maradt emlékében.

— Legyen áldott az Úr.neve! — mondá — önnek igaza volt. Nem csalt meg senkit!... s míg lassan összehajtotta a levelet, gondolkodva hozzá tévé: — Csak anyja értse meg és legyen elnéző!...

Armand fejét rázta.

— Ön sokkal jobban ismeri, semhogy azt gondolhatná, hogy valaha meg fogja bocsátani neki e méltatlan házasságot.

— Méltatlan, igen, a születésre nézve, az bizonyos; de végre is — mondá ismét kissé zavarodottan -- a szegény leány teljesen kifogástalannak tűnik föl előttem s gondolom, ez is valami.

— Sok Raynald előtt s mulhatatlan, hogy nejét becsülni tudja. Ez meg fogja akadályozni, hogy magát valaha lealacsonyítsa. Mindazáltal az ember (s ez igazságos) nem lép át egy törvényt sem büntetlenül. Kétségkívül tisztelhetjük az emberi és isteni nagy törvényeket, ha egy társadalmi törvényt megszegünk is! de ez utóbbi törvényszegés,

habár kisebb a többinél, nem kerül ki a büntetést.

Éliane arcza elsötétült s szemei ama kétségbeesett kifejezést ölték föl, mely annál meglepőbb volt, mert nála nem igen volt szokásos. Összefont két kezét az asztalra szorítva, mondá:

— Mennyi keserv és szenvedés s mily nehéz lesz az élet pillanatok alatt?...

Fölkelt és távozni készült a szobából.

— Lám, már egész nappal van. Nyolcz óra elmúlt, egy óra múlva láthatja őt. Az Isten legyen sugalmazója!...

Még egyszer megállt, mielőtt a szobából távozott volna és mondá:

— Érezte valaha, Armand, hogy sokkal könnyebb az embernek önmagának szenvednie, mint másokat szenvedni látni? Az ember oly erős, ha csak tűrnie kell... midőn vigasztalni szeretne, oly gyöngének, oly tehetetlennek érzi magát!...

Különös mosoly jelent meg Armand ajkain.

— Igen, valóban — mondá — de, a mi még rosszabb, az ember meg sem meri kísérteni.... mozdulatlan és le van lánczolva, míg szenvedni látja azokat, kiket szeret; azokat, kiket boldoggá szeretne tenni saját élte, egész boldogságának árán is.

E szavakat oly hangon mondotta, mely meglepte

Éliane-t. De a kötelékek, melyek Armandot Liminges-ékhez fűzték, oly szorosak voltak, hogy nem volt nehéz ezeknek betudni a szeretetet, melylyel irántuk viseltetett s mondá:

— Csalódik, ön sokat tehet. Vonzalma itt *mindenkire* nézve támasz és jótétemény.

Armand e szavaknak nem tulajdonított más jelentőséget, mint a melylyel Éliane ajkain bírtak s engedte őt távozni, a nélkül, hogy neki felelt volna.

Midőn egyedül volt, elfoglalta a helyet, melyről Éliane ép távozott s fejét két kezére támasztva, majdnem egy egész óráig gondolataiba mélyedt.

Kilenczet ütött az óra. A kastélyban már mindenki fölkelt s Armand még mindig várakozott. Végre egy szolga jött be, hogy fát tegyen a tűzre, mely mellett ő ült. Ekkor azt mondá neki, adja tudtára Liminges-nének, hogy beszélni óhajt vele s kéreti, hogy a reggeli előtt fogadja.

A hírnök válaszát várva, még egyszer átolvasta Myriel levelét, mely kezeiből Raynald anyja kezébe volt átmenendő s aggodalommal gondolt arra, mely melléje volt csatolva. Mily vallomásokat, mily bánatokat, mily magyarázatokat rejtett magában Raynald lepecsételt levele? Mily szavakat talált, melyek képesek lesznek anyja szívébe hatni s őt lefegyverezni?

Malseigne sokáig nem tudhatta meg ezt; pedig

ha tudta, ha olvasta volna most Raynaldnak izgattott kézzel írt sorait, valószínűleg könnyen előre láthatta volna azok hatását. Im, ez volt tartalmuk:

«Kedves anyám, nem esedezem bocsánatáért, tudom, hogy nem fogom azt megnyerni. Nem követelem a kegyelmet, melyet (ha majd mindent meg fog tudni) talán megadhatna nekem, érzem, hogy sokkal jobban megsértettem önt, semhogy azt várni merészném, de szánalmáért esedezem, mert sokat szenvedtem s mert még most is szenvedek; azért is kérem azt, anyám, mert — hadd emlékeztessenem önt erre — egykor lábainál térdelve, könyörögtem éltem boldogságáért. Könyörögtem az ön szeretete, lelkem üdvének nevében; ön azt hitte, hogy tuloztam, pedig igazat mondtam, legalább az én éltemet illetőleg. Lelkemre menyeyei befolyás terjeszté ki szárnyait s hatása tartós. Remélem, hogy méltó fogok maradni önhöz és ő hozzá s ha majd eljő a nap (ha valaha eljövend), midőn viszontlátásomba beleegyez, pirulás nélkül jelenhetek meg ön előtt... Oh anyám! Istenhozzát kell önnek mondanom? Istenhozzátot! pedig oly boldog lettem volna, ha önt soha el nem hagyom.

Raynald.»

Malseigne nem sokáig várt a marquisné válaszára. Már fölkelt s kész volt őt fogadni.

Lassan ment föl a nagy kőlépcső fokain, melyet

vastag szőnyeg fődött s nagy íves ablak világított be, melyre a Monleonok címerei voltak festve. Jelszavuk: *mindent mindenért*, többször volt ott olvasható, átlátszó betűkben, melyeken átszűrődött a sápadt téli nap meleg és ámbrás fénye.

Végigment a hosszú folyosón, hol minden lépten-nyomon a család történeti emlékei vagy nagy festményei voltak. Mindaz, a mi hizelegphetett Liminges marquisének büszkeségének, vagy kielégíthette anyai szeretetét, mindaz egyesítve volt e lakásban s bármely tárgyra vetette tekintetét, mindegyik valamire emlékeztette.

A már elég hosszúra nyuló folyosó egyszerre szélesebb lőn, azután jobbra fordult s a kastély másik végéig ment.

A tágasabb helyen, mely előcsarnok-félét képezett, hol néhány szék és nagy kínai vázák álltak, volt a lakosztály ajtaja, mely Liminges-né számára, leánya ízlése szerint és fölügyelete alatt berendeztetett.

Malseigne egy pillanatra megállt és szomorúan tekintett maga körül. Mennyi ábrándot látott megvalósulni! ah! mennyi ábrándot fog most lerombolni!... Még habozott, mintha késleltetni akarta volna az időt s végre is nagy nehezen elhatározta magát, hogy kopogtasson.

A marquisének a kandalló mellett ült. Midőn Ar-

mand megjelent, megfordítá fejét s alig pillantá meg őt, élénken fölkel.

— Mi baj, Armand? — kiáltott föl. — Ön rossz hirt hoz nekem . . . Fiam? róla van szó, úgy-e?

Malseigne nem felelt.

— Beteg? — folytatá a marquisné. — Ön nem akarja megmondani! Hát veszélyesen az? Szüksége van reám? Hol van? . . . Ha tüstént mennem kell, kész vagyok!

— Nem, nem, nem ez; nem kell elutazni, hagyjon beszélnem . . .

— Nem ez? . . . Hát akkor mi? . . . valami bal eset? . . . mondá elsápadva. — Armand, nem azt jött mondani, úgy-e? . . .

Nem tudta befejezni.

— Kérem, legyen nyugodt — mondá Armand, majdnem remélve e pillanatban, hogy a rettenetes félelem, mely elfogta őt, talán hatálytalanná teszi az igazi csapást, melyet kapni fog. — Igaz, hogy komoly hír — folytatá — de korántsem oly borzasztó, mint a minőtől ön fél. Raynald jól érzi magát, ő maga írt kegyednek . . . s átadva levelét, meg vagyok bizva, hogy egy másikat is közöljek önnel.

A marquisné szótlánul, mereven nézett reá s kinyújtá kezét a két levél után. Arczán már nem ugyanazon kifejezés honolt. Aggodalommal telt és

könyektől nedves szemei ismét szárazak lőnek... Az igazság némi előérzete szállta meg lelkét. Vonásai összehúzódtak, arcza ismét hideg és büszke volt.

Szótlanul ült vissza helyére.

Malseigne megragadta és tiszteletteljesen megcsókolta kezét.

— Esedezem — mondá — csak szivétől kérjen tanácsot... Csak a bocsánat és irgalom szállják meg azt!... Legyen az mindenekelőtt egy anya szive!...

De a marquisné visszavonta kezét s minden válasz nélkül, intett neki, hogy távozzék.

— Köszönöm, elég, Armand — mondá elváltozott hangon — a tanácsok nekem semmire sem szolgálnak, majd meglátom, mi a teendőm. Jelenleg egyedül maradni kívánok.

Malseigne sokkal jobban ismerte őt, hogy sem ne engedelmeskedett volna neki s szó nélkül távozott.

Yves ez idő alatt, miután hasztalan törte a fejét, miként készítse elő nejét a hírre, melynek tegnap este óta letéteményese volt, végre azt tette, hogy minden előkészítés és bevezetés nélkül adta tudtára s midőn látta, hogy Blanka könyeket hullat, azzal öntötte ki mérgét, hogy Raynald nevéhez egész sor jelzőt rakott, melyek nem igen voltak

alkalmasak nővére keservét csillapítani. Sőt házasságuk óta először beszélt férjéhez igerülten. Azt mondá neki, hogy kegyetlen, hogy rosszul cselekszik s kéré, hogy hagyja magára . . . és Yves, morogva távozott, haragudva reá, dühösködve önmagára s még jobban kárhoztatva sógorát, mint azelőtt.

Szerencséjére, eszébe jutott Éliane. Mint mindenki, ő is érzé a megnyugtató varázst, melylyel ő meg volt áldva s azonnal szobája felé tartott. Kopogtatás nélkül nyitotta ki az ajtót.

A fiatal leány állt, várni látszott, hogy hívják.

— Blanka kéreti önt — mondá Yves gyorsan. — Nagy bánat érte őt . . .

— Igen, tudom.

— Hah! ön tudja? annál jobb. Akkor semmit sem kell önnek magyaráznom, menjen gyorsan.

S míg Éliane sietett neki engedelmeskedni, Yves vette kalapját s nagy léptekkel ment a falu vége felé, hol az a szerencse érte, hogy valami kárt követtek el és ezért a bűnöst kellett megfeddeni, mi-nek következtében minden aggály nélkül kifújhatta türelmetlenségét és haragját, melyet különben nem lett volna kien kiöntenie.

A marquisé nem jelent meg a reggelire, mely gyorsan és csöndben folyt le. Mindenki sietett ki-kerülni a fölszolgáló cselédek tekintetét.

De a csöndet akkor sem törték meg, midőn már

egyedül voltak. Monleon nem nézhette neje vörös szemeit, a nélkül, hogy ne érzett volna Raynald iránt oly ingerültséget, melynek nem mert kifejezést adni. A teljesen szokatlan rosszkedv, mely jelenleg átalakította jellemét, mindinkább elviselhetetlenné lőn önmagára nézve is, nem ismert önmagára, betegnek képzelte magát. Végre, miután egy ideig föl és alá járt a szobában, a reggelihez hasonló eszközhöz nyult. Befogatott és kiment, magával vive Malseigne-t, Sylvestre kisasszony gondjaira bízva Blankát és Éliane-t.

Ezt teljesen lesujtani látszott a csapás, mely azokat érte, kik oly kedvesek voltak előtte. Az önzés daczára, mely föltétlen uralmat látszik gyakorolni a világon, vannak lények, többen, mint sejtenők, kik nem ismerik sem a tisztán egyéni örömöket, sem a kinokat; s mivel bizonyos, hogy a szív önmagáról megfeledkezve, kitágul, azoké a rendes mértéken fölül sokat szenved és örül. Ilyen szív volt a szegény Sylvestre-é s jelenleg ő egymaga érzé mindenkinek és mindegyiknek keservét; majd fölkiáltott: «Oh Raynald! szegény Raynald!» majd pedig: «Oh szegény anyja!... Az én kedves asszonyom!» De mindeme fölkiáltások daczára meg volt győződve, hogy sem egyik sem másik nem oka a szerencsétlenségnek.

— Lássák, kedveseim — mondá bizonyos fen-

sóbbsséggel melylyel az emberi és különösen a női gonoszságról szerzett mély tapasztalata alapján élni megengedettnek vélte — önök nem tudják; még ön sem, Blanka, ki férjezett nő és családanya, de a ki végtére is csak húsz éves: nem, önök nem tudják, mire képesek azok az utálatos teremtések, a kik játéknak tartják ha a családokat megzavarhatják, a fiatal embereket megigézik, őket tönkre juttatják, elcsábítják . . . Hallottam már, hogy . . .

— A mi ezt illeti — kiáltott föl Blanka, szavába vágva — biztosíthatom, hogy már rég tudom. Yves oly történeteket beszélt el nekem, hogy minden hajam az égnek állt. Abban is bizonyos vagyok, bármit mondjon is Éliane, hogy az a kis énekesnő a világon a legrosszabb teremtés.

— Bármit mondjon is Éliane! — ismétlé Sylvestre kisasszony meglepetve — de sziveskednék megmondani, mit tudhat ő erről?

Éliane a magas kandalló mellett állt, azzal a merevséggel szemlélve a tüzet, a melyet valamely uralkodó gondolat kölcsönöz s mégis önkéntelenül figyelemmel kísérve a láng minden színét s az üszkők minden alakját. Épen azért, mert különös és határozott módon látjuk mindazt, a mi szemeink előtt történik, míg gondolataink másutt vannak, melyek annyi anyagi tárgyat megőriznek, mint éltünk foszlányait s mi azután emlékek alakjában,

néha oly élénk és oly váratlan módon látjuk viszont azokat.

— Kérem, Éliane — ismétlé Sylvestre kisasszony — mit tudhat ön arról az énekesnőről?

Éliane fölemelte fejét, a midőn megértette, hogy a kérdés hozzá volt intézve:

— Csak azt tudom — mondá — a mit a levélben olvastam, melyről Blankának beszéltem, abban, melyet Armand Rómából kapott s melyet reggel elolvastatott velem. Azon elbeszélés szerint, ismétlem, semmi sem mutat arra, hogy az a fiatal... hogy az, kiről szó van, ravaszul vagy pedig csakugyan oly módon cselekedett, mely bármi tekintetben gáncsolható volna.

De Sylvestre kisasszony korántsem volt hajlandó elfogadni ez új álláspontot.

— Látss, kedves Éliane — mondá élénken — épen ezt vonakodom én megengedni. Valóban, nem értem önt. Akkor azt kellene mondani, hogy minden igazságtalanság az ön nénje részén van s hogy unokafivére maga...

— Ezt nem mondtam — mondá Éliane tompa hangon.

Azután egyszerre elvesztette szilárdságát s ki-mondhatatlan fájdalom kitörésével fölkiáltott:

— Oh! kérem, ne beszéljünk többé róla, ne vádoljunk senkit és sajnáljuk mindegyiket!

E szavak valóban visszavezették őket arra, mi jelenleg fő aggodalmukat képezte; s nemsokára, nem volt más gondjuk, mint behatolni a marquisné lakosztályába, vagy megtudni, mi történt ott. Mióta Malseigne tőle távozott, csak egyszer csöngetett, hogy megmondja, hogy nem megy le a reggelire s azt akarja, hogy senki se zavarja. Kissé később Éliane és Blanka egymás után kopogtattak ajtaján, De egyikük sem kapott választ. Végre az est beálltával, Sylvestre kisasszony, miután hasztalan kopogtatott, meg mert szólalni s kérte úrnőjét, hogy bocsássa be. Ekkor hallá, hogy a szobában föl és alá járó gyors léptek egyszerre megszűntek, azután az ajtóhoz közeledtek s a marquisné, föl sem nyitva az ajtót, határozott hangon, különösen hangsúlyozva az utolsó szavakat, mondá:

— Már mondtam, hogy egyedül akarok maradni s ezt ismétlem. De az ebédre le fogok menni, *mint rendesen.*

E felelettel be kellett érni s bevárni, nem minden izgatottság nélkül, a különös módon megválasztott órát, melyet megjelenésére kitűzött. Mindenki azt gondolta, hogy előnyösebb volna a kínos tárgyat négy szemközt megbeszélni. De rég hozzá voltak szokva, neki engedelmeskedni s mindenki a szokottnál előbb jelent meg a szalonban. Blanka izgatottan és idegesen Éliane kezét szorongatá s

a türelmetlenség és félelem bizonyos vegyülékével várta anyja megjelenését.

Pont hét órakor az ajtó megnyílt s a marquisné belépett. Semmit sem változott meg magaviseletében, sem rendes megjelenésében. Semmi, csak fejét hordta kissé magasabban, ajkai kevésbé mosolyogtak, tekintete hidegebb volt s arczvonásai nyilván kifejezték, hogy mit akar magaviseletével elérni és megadták a hangot, melyet maga körül óhajtott, s melyet maga is megtartani remélt.

Eleinte a meglepetés elfojtott minden más érzelmet a kis körben, melyben így megjelent. Liminges-né azzal a tökéletes fesztelenséggel, melylyel kénye-kedve szerint rendelkezett, mentegeté magát, hogy előbb nem jelent meg; azt mondá, hogy erős migrainje volt egyedüli oka távollétének, s mint rendesen, vejének karját fogva, az egész ebéd alatt egy major ügyeiről beszélt, melylyel jelenleg Monleon foglalkozott, a nélkül, hogy észrevenni látszott volna a csodálkozás szülte csöndet, mely eleinte körülötte uralkodott. Monleon, ki szerfölött utált minden jelenetet, nem igen haragudott a dolgok e fordulata miatt és szívesen belenyugodott. Lassankint a kapott hallgatag parancsnak mindnyájan engedelmeskedtek s a szó visszatért ajkaikra. A társalgás, habár nem volt élénk, de egészen untató sem volt s a mindenki által érzett kényelmetlenség

daczára, az eset látszólag majdnem úgy telt el, mint rendesen.

De az állítólagos migrain okozta fáradtság ürügyül szolgált a marquisenének, hogy a szokottnál előbb vonuljon vissza. Különben mi sem engedte sejteni, hogy e napon ránézve valami rendkívüli történt, kivéve egy önkéntelen mozdulatot, melylyel Éliane karját visszalökte, midőn ez, mint rendesen, följárlá neki azt, hogy a lépcsőn fölvezesse.

Ez est kín volt Blankára nézve; a feszesség, melyet meg kelle tartania, sokkal jobban ellenkezett természetével, hogy sem sokáig ki tudta volna bírni. Azért alig távozott anyja, könyekre fakadt és unokanővére karjaiba vetve magát, mihelyt beszélni tudott, fölkiáltott:

— Oh Éliane! inkább halt volna meg! Leg-alább beszélnénk róla és tartózkodás nélkül meg-sí-rathatnók!

XXIII.

Valóban, ha a halál ragadja el, az elválás, mely e nap óta Liminges Raynald és családja közt létre jött, nem lehetett volna teljesebb. Sőt kevésbé lett volna az. Mert most nemcsak, hogy minden viszonyt megszakítottak vele, de neve sem lőn említve s majdnem föl lehetett volna tételezni, hogy még emléke is száműzetett övéi kebléből.

A tavasz és nyár a valóságban szomorúbban folyt le, mint látszott, mert Liminges-né erélyesen megtartotta szerepét. Párisban tartózkodása alatt, melyet a lehető legrövidebbre szorított, senki sem érinté előtte a tárgyat, a melyről ő nem akart beszélni. Raynald folytatta utazását, ez volt az egész. Ezt mindenki természetesnek találta, s a Liminges-palota e távollét daczára, nem volt komolyabb. Blanka Crecyben maradt, hogy ott bevárja második gyermeke születését. Junius végén egy leányt hozott a világra, kinek Éliane lőn keresztanyja, s ez esemény folytán néniével együtt visszament Crecybe, hogy ott töltsenek egy hónapot, a mi után visszatértek Erlonba, ott töltendők a szép időszak hátralevő részét.

Éliane már szomorú napokat töltött Erlonban. De most csodálkozott, hogy azokat ilyeneknek tudta tekinteni. Be kell nyugodni a *visszavonhatatlanba*, hogy az ember megértse, mennyi, még szunnyadó remény van a szív mélyén, melyről azt hitte, hogy már semmivel sem bír. Ha az ember tudja, hogy a betegség gyógyíthatatlan, azt is hiszi, hogy a halál nem lepheti meg, de a csak ekkor ki-alvó remény kijelenti, hogy eddig még élt. Két éve hányszor megesküdött Éliane, hogy nem gondol többé soha Raynaldra, *mint egykor!* Hányszor mondotta önmagában, hogy ha volt is neki helye

a multban az ő ábrándjaiban, soha, de soha nem lesz a jövőben. És mégis, mily súlyos teher nehezült szívére! Mily zord szomorúság dulta föl a nyugodt derűtséget, melyet ismét visszanyert! Hát tudta nélkül várt valamit életében, mert a gondolat, hogy *mindennek vége van*, új és oly kínzó volt rá nézve! . . .

Egy másik megpróbáltatás járult ehhez és tette ezt súlyosabbá. A rettenetes csapás, mely szétzúzta a marquisenének fia jövője felől táplált minden reményét, előtte új világításban tüntette föl a multat, de a mely nem volt olyan, mint a minőnek gondolni lehetett. Valóban mit sajnált, midőn megtudta Raynald végzetes házasságát? Talán azt, hogy ellentállt fia józan és jogos kívánságainak? talán azt, hogy elválasztotta őt tőle? Nem, csak egyet, hogy Éliane-t a családba hozta! Eszébe jutottak Armand szavai: *«Ha Raynaldnak nem akarta megengedni, hogy őt szeresse, sohasem kellett volna megengednie, hogy őt lássa»*; s a helyett, hogy azt kérdezte volna önmagától, hogy nem hanyagolt-e el valami kötelességet, szemrehányást tett magának a miatt, melyet teljesített. Édesebb az embernek magát tulzott jóságról vádolni, mint az ellenkező tulzásban magát bűnösnek vallani. Szóval, bármily kemény volt is a csapás, még sem vitte őt annyira, hogy beismerje saját igazságtalanságát. De termé-

szete alapjában sokkal nemesebb, sokkal méltányosabb volt, hogy sem önmagával tökéletesen kibékülhetett volna; kedélyhangulata változékony és komor s a fiatal leánynyal szemben, kit minden baj okának tekintett, majdnem durva volt.

Julius és augusztus hónapok kínosan multak el. Malseigne Bourgogne szívében volt, s a szegény Éliane érezte néma vigasztalójának távollétét. Sylvestre kisasszony is kevésbbé volt iránta szívélyes, mint azelőtt. Haragudott reá, mert Éliane makacsul vitatta az enyhítő körülményeket *«a kalandornő érdekében, ki Raynald nejévé igyekezett lenni»*, miként magát az öreg kisasszony kifejezte, valahányszor e tárgyat érinté (a mit nagyon gyakran megtett Éliane előtt, kárpótlásul, hogy ezt nem tehetné az anya előtt). A marquisné, nehogy önmagát meghazudtolja, szomszédait fogadni akarta, mint rendesen. De jól tudta, hogy a távolban nem parancsolhat nekik csöndet, mint környezetének s nem kerülhette el figyelmét, hogy a kis C. város és a környékén levő minden kastély visszhangzik a legérdekesebb pletykátárgytól. De, mint minden makacs és uralkodáshoz szokott egyén, a marquisné csak azt tudta látni és hallani, a mi tetszett neki, s könnyen meggyőzte magát, hogy mások is úgy tesznek.

L'Héris-né, des Fougèresné és leányai, Edgard

des Hayes úr és a többiek tehát lassankint eljöttek látogatóba, mint rendesen s azután persze meglettek híva ebédre a kastélyba, hol úgy fogadtattak, mint azelőtt, nem ugyan a szalonban, hol Raynald nagy arczképe függött s mely most mindig zárva volt, hanem a könyvtárban, hol a marquisné rendesen tartózkodott. Mindenki figyelmeztetve volt, hogy semmi célzást se tegyen a *szerencsétlen történetre*. A fiatal Liminges marquis távollétét csak ideiglenesnek volt szabad tekinteni és azt csak a legegyszerűbb okoknak tulajdonítani.

Valóban így minden szépen ment. A marquisné elégtűntnek látszott s majdnem meg volt győződve, hogy sikerült neki a szomszédok gondolatai és nyelve fölött uralkodni. Éliane, kinek szintén volt szerepe e hosszú komédiában, rettenetesen belefáradt s e fáradtság még jobban nagyítá a feszességgel párosult bánatot, mely fenyegetni kezdte erőit és ismét jelentkezni kezdtek a betegsége alatt tapasztalt tünetek. Erélyes akarattal küzdött ugyan az idegesség ellen, de nem nagy sikerrel, míg végre erőlködését támogatta egy esemény, mely váratlanul megszabadítva őt önmagától és erősen ösztönözve erkölcsi erélyét, egyszersmind fizikai erőit is visszaadta, melyeket kezdett elveszteni.

Egy nap, a nélkül, hogy valami új közbejött volna, a marquisné akarata és büszkesége által

szenvedése elpalástolására emelt minden mesterséges alkotmány egyszerre összeomlott.

E napon még élénkebb volt, mint rendesen. Ama nap volt, midőn minden évben a falusi gyermekek eljöttek résztvenni a kastélylyal szomszédos narancsházban számukra készített lakomában s a melyen jelen voltak szüleik is, valamint a plébános, a nővérek és a vidék egyéb notabilitásai. A marquisné és a kastély többi lakói mindig részt vettek ez ünnepélyben, melyen Blanka és fivére játszották a háziasszony és házigazda szerepét... Ily alkalmakkor a marquisné kifejtette nemcsak nagy nemeslelkűségét, hanem az övénél alsóbbrangú személyek iránt tanúsított jóakarátát is, mely sohasem volt szolgálival szemben bizalmasság vagy a szegényekkel szemben leereszkedés.

Éliane szerette a gyermekeket s idejének nagy részét ezek közt töltötte; azok forrón szerették őt; s Sylvestre kisasszony, ki mindnyájokat látta születni, közöttük szintén nagy népszerűségnek örvendett, melyet csak emelt ama szerepe, melynél fogva az ajándékokat minden családba elvitte, a szükség szerint, melynek sürgős voltát gyakran ő fődözte föl először jótékony úrnőjének.

Éliane oly vidám volt, minőnek már rég nem érezte magát. Valóban, ha van öröm a világon, mely ragadós, az a gyermekeké. Így a fiatal leány

is, kalácsot és gyümölcsöket osztogatva ezeknek, hizelgő szavakat amazoknak, fölébredni érte vére vidám pezsgését s visszatért arczára a ritkává vált mosoly, s még a nyílt és kellemes nevetés is, mely azelőtt oly könnyen és oly gyorsan elűzte vonásainak természetes komolyságát.

— Rajta, Rosinette, siess — mondá egy kis négy éves leánynak, ki szemeit az asztalon előtte levő nagy tál cseresznyére szegezve, kelletlenül evett egy kis darab pogácsát. — Hagyd ott azt a pogácsát, ha már megelégedted.

— Igen, mam'selle Éliane.

— Akarsz cseresznyét?

— Igen, mam'selle Éliane.

Éliane pár szem cseresznyét tett Rosinette tányérjára, de látva, hogy a gyermek szemei még most is az ép megbontott piramisra vannak szegezve, mondá:

— Miért nem eszed cseresznyédet? Talán nem adtam eleget?

— Nem, mam'selle Éliane.

— Nem ... — mondá Éliane nevetve. Hát mennyi kell?

— Adjon sokat, mam'selle Éliane.

E feleletre Éliane szívből nevetni kezdett.

— Seraphine nővér, hallja csak Rosinette-et — kiáltá — s jöjjön, segítsen neki szolgálni.

De Seraphine nővér nem felelt . . . Rendesen oly figyelmes szemei, melyeket sohasem vett le a gyermekekről, kikre ügyelnie kellett, nyugtalanul irá-nyultak a narancsház másik végére. Éliane tekintete gyorsan követte a nővérét és ismét komoly lőn.

A narancsház ama végén egy kis emelvényen készítettek karszékeket azok számára, kik a lakoma után ruhákat és könyveket voltak kiosztandók a gyermekek között; s a nővér tekintete a marquisnét nézte, ki a plébános segélyével nagy nehezen foglalta el ott helyét.

— Rosszul van, bizonyosan rosszul van! — mondá Éliane-nak.

Mielőtt elvégezte volna e szavakat, a fiatal leány futva odahagyta helyét s az emelvényhez sietett. Nénje ép lerogyott egy karszékbe; s Éliane, melléje érve, csak ama pillanatban támogathatta, midőn elvesztette öntudatát.

A vidék orvosa, ki szintén jelen volt, némi elégtelen gyógyszert nyújtott neki. Azt hitte, hogy az egész csak lényegtelen elgyöngülés, de midőn az ájulás hosszúra nyult, elrendelte, hogy a beteget vigyék a kastélyba s kevéssel azután meghagyta, hogy hívják el a marquisné orvosát, ki nemcsak a leghíresebb volt Párisban, hanem Limingeséknek régi barátja is. Blankát is sietve anyjához hívták.

De midőn este tizenegy óra felé G. orvos Párisból megérkezett, a marquisé né már jobban volt. Visszanyerte eszméletét. Könnyen megismerte azokat, kik körülötte voltak. De elfeledte, a mi ájulása előtt történt. Nem tanusított semmi meglepetést, maga körül látva leányát, vejét és G. orvost. Tisztán kimondotta ennek nevét. Öntudatának visszatérése daczára eszméi nagyon zavartak voltak.

Lassankint, míg az orvos őt vizsgálta, szemei visszaszanyarték szokott kifejezésüket. Végre balkezét homlokához vitte és mondá:

— Ah! emlékszem mindenre. És ugyanazon kezével megszorítva az orvosét: Igen, értem, beteg voltam s önt elhívták, jól tették. Jó doktor ur, tevé hozzá, sokat szenvedtem és több nap óta különösen...

— Most gondozni fogjuk önt és meggyógyítani... Kérem — mondá némileg habozva — adja ide jobbkezét...

— Pillanatnyi kínos csönd állt be... azután a marquisé mondá: *Nem tudom!*... Valóban, jobbkeze megmerevült... s midőn néhány nap mulva a könnyű rohamnak, mely őt érte, egyéb jelei lassankint eltűntek, ez megmaradt s mulékony rosszullét helyett oly állapotot kellett fölismerni, mely G. orvos véleménye szerint, nem volt közvetlenül veszélyes, sőt csak ideiglenes lehetett, de

hosszas gondozást, föltétlen nyugalmat s minden izgatottság kerülését igényelte (mely két utóbbi gyógyszert mindig erősen ajánlják az orvosok s melyek valóban elég hathatósak volnának, ha megszerzésükre elég volna, mint a többi gyógyszerek-nél, azokat csak előírni). Végre és különösen az orvos azt kívánta, hogy éghajlatot és helyet változtasson.

— Jó lenne — mondá — ha nagyon sokáig élne oly helyen, hol minden új lenne rá nézve...

Yves és Blanka magokra vállalták, hogy e rendeletet megvalósítják. Az egyik megígérte, hogy az év többi részére vonatkozó tervéről lemond, a másik a nehéz föladatra vállalkozott: rábírní a marquisnét, hogy hagyja magát általok vezetetni s hogy egy időre bizza reájok tartózkodási helyüknek megválasztását s minden ügyének gondjait.

Ez merész vállalkozás volt Blankára nézve s csak reszketve fogott hozzá. Azt kívánni anyjától, hogy *neki engedelmeskedjék!*... Hogy mit érezhetett ez egyetlen gondolatra, elképzelhetjük, ha meggondoljuk, hogy a fiatal asszonynál mily csodálat és mily tisztelet párosult a hódolattal, mely gyermekége óta mindig határtalan volt s mely változatlan maradt.

Limingesné szobájában volt, egy nyugágyon fekvé, vánkosaira dőlvé s egy nagy sálba burkolva, mely

eltakarta bénult kezét, midőn leánya, mellette térdelve, félénken előadta a reá vonatkozó terveket.

Mihelyt anyja képes lesz elhagyni Erlont, együtt fognak távozni. Yves előre fog menni, hogy megválaszsa a villát a földközi tenger partján, hol a telet együtt töltendik. A gyermekek is eljönnek, mint rendesen... Cannesba mennek, ha anyja úgy akarja, de Yves azt hiszi, hogy Bordighiera vagy San-Remo jobb volna... ott szebb az éghajlat s nagyobb a nyugalom... Mert szükséges — mondá Blanka befejezésül — hogy az én kedves mamám nyugodt legyen s csak a levegőt élvezze.

A marquisé nem szakítá őt félbe. Csak szemei tágtak ki kissé csodálkozásában. Először történt életében, hogy egy utazás óráját, helyét, tartamát és célját más akarat tervezte és szabályozta részére... Gondolkozni látszott s egy pillanat mulva szó nélkül intett, hogy beleegyez.

Blanka, boldogan és meglepetve, hogy ily könnyen célzt ért, élénken megcsókolta a szép kezét, mely egy kissé idegesen szorongatta a nyugágyra vetett sál redőit s anyja viszonzásul megszorítá az övét, de suttogá:

— Elég, most ne beszélj többé semmit s lezárta szemeit, mintegy hogy véget vessen a társalgásnak.

Leánya ekkor fájdalomteljes figyelemmel szemlélte őt.

Most volt hat hónapja, hogy fivére megházasodott s három éve, hogy anyját nem látta!

Borzalommal vette észre most anyján e rövid idő alatt beállt változást. A megfehérült haját, a mély barázdákat a homlokon, a fájdalmas redőt, mely még jobban kiemelte a száj kifejezését, a soványságot, mely megzavarta arcának még oly szabályos tojásdadságát. A fájdalomnak ez észrevétlenül s mégis oly gyorsan létrejött és anyja erőtetett élénksége által eddig eltitkolt nyomai meglepték szegény Blankát s őt szemlélve, hagyta könnyeit folyni a nélkül, hogy azokat megállítani iparkodott volna.

A napok, melyek lefolytak, míg Limingesné képes volt útnak indulni, amaz intézkedésekkel teltek el, melyeket tekintve a bizonytalan ideig való távollétet, a kastélyban és a faluban meg kellett tenni. Éliane zajtalanul segített Sylvestre kisasszonynak majd bent, majd kint s nénjének minden akaratát teljesíté, a melyeket, hogy megértsen, nénjének egy szava elégséges volt. A marquisné semmit sem szólva, jól tudta, hogy különösen a faluban, semmi sem lesz elfeledve s hogy sem a szegények, sem a gyermekek nem fogják megsinleni távollétét.

Minden készen volt. Az elutazás előtti nap volt s e nap is vége felé járt. A marquisné, hogy megpróbálja erőit, néhány lépést tett a könyvtárban,

azután leült a nagy kandalló mellett, melybe egy nyaláb fát vetettek, mit a hűvös október már szükségessé tett.

Éliane most egyedül volt vele. Azon tanakodott önmagában, hogy nem tenne-e jobban, ha elhívná unokanővérét, vagy pedig öreg társnőjüket, hogy ne legyenek négyszem közt, mit nénje régóta kerülni látszott; határozatlanul állt a szoba végén, midőn látja, hogy nénje mozdulatot tett, hogy székében fölegyenesedjék, azután eme szavakat hallá:

— Éliane, gyermekem, jer, segíts nekem.

A fiatal leány szíve földobogott: neve az egykori hanglejtéssel mondatott ki.

Egy szempillantás alatt a beteg mellett volt, a vánkos úgy volt elhelyezve, a mint kellett, hogy bénult karját támogassa, azután megigazította azt, mely feje alatt volt.

Míg így nénje karszéke fölé volt hajolva, egy édes és nyájas tekintettel találkozott, mely megdobogtatta szívét.

— Szegény Éliane — mondá a marquisné nyájasan — köszönöm!

— Oh néném! kiáltott föl Éliane.

— Igen, hálátlan voltam irántad... Igazságtalan voltam az utóbbi időben, te ártatlan vagy mindabban, mit...

Elhallgatott, míg Éliane nem mert sem szólni, sem lélekzetet venni. Fog-e többet mondani?... kiejti-e az ő nevét?... beszél-e végre róla?... De nem...

A marquisné nem folytatta megkezdett mondatát. Sőt hirtelen más tárgyra ment át.

— Még most igaz, Éliane — mondá — hogy mellettem akarsz maradni?

— Igen, néném, ön jól tudja, hogy egyedüli óhajom önt soha el nem hagyni.

— Soha — ismétlé a marquisné lassan — ez nagy szó a te korodban, pedig egyszer, bármit mondasz is, mégis férjhez kell menned...

— Férjhez menni, én!... — kiáltott föl Éliane. — Én férjhez menni! és nagy Isten, kihez?

A marquisné reá emelte szemeit s mereven nézte őt, míg a fiatal arcz, mely eddig egészen ki volt pirulva, ismét sápadt lőn, mint azelőtt.

Pillanatnyi csönd után a marquisné elváltozott hangon mondá:

— Te jó vagy, Éliane!... Szeretlek, gyermekem s hálával tartozom neked.

— Oh! néném — mondá Éliane fojtott hangon, én tartozom önnek hálával...

Sylvestre kisasszony e pillanatban belépett, mire a fiatal leány szobájába menekült s ott térdre hullt...

A reá eső napsugár bizonyára nagyon halavány volt. De elég volt, hogy egy kevés fényt és meleget áraszson szívébe. Visszaadta neki az egészséget és az életet.

XXIV.

A marquisené elutazása óta elmúlt az ősz s a tél is vége felé járt. Habár még csak április kezdete volt, az idő néhány nap óta majdnem tavaszi lőn. A nap erősen besütött Malseigne Armand dolgozószobájába, melynek nagy ablaka nyitva volt; ő egy karszékben ült, könyvvel kezében, néha-néha föl-emelve fejét, hogy beszívja a korai nyájas levegőt, mely telve volt azzal a vegyes illattal, mely habár még nem tavaszi, de érezteti, hogy nem messze van a kikelet.

Armand lakosztálya, habár Páris legzajosabb részében volt, mégis teljesen csöndes volt, mert a ház ama részét, melyben lakott, tágas udvar választotta el a Faubourg-Saint-Honoré-utcától s minden ablaka a Champs-Élyséesig nyuló szép kertekre nyílt, úgy, hogy csak virágokat és zöldet lehetett látni.

Ha az ember távolról hallja a nagy város zaját, ez csak megkettőzteti a csönd kellemét, melyet élvez s néha talán arra is emlékeztet, hogy ha a

magány teher lőn, közel van a nagy világ zaja és könnyen belé lehet vegyülni.

De nem erre gondolt most Armand, hanem ellenkezőleg élvezni akarta a gondolatot, hogy senki sem tudja Párisba visszatértét (hova csak tegnap este érkezett) s hogy következésképp senkinek sem jut eszébe nála alkalmatlankodni.

San-Remóból érkezett, hol egészen a tenger mellett, egy félreeső és regényes helyen Monleon Yves egy villát fedezett föl, mely a buján tenyésző növényzet gazdagságát emelő pálmafáktól «a pálmák villája» nevet nyert. Egy angol építette és rendezte be nemrég, a ki ott szándékozott életét tölteni. De később egy még festőibb hely Algirba csalta őt, s így örült, hogy áruba bocsáthatta villáját és hogy míg vevő akad, egy évre bérbe adhatta Monleon grófnak és családjának.

Malseignenak el kellett oda menni, mert sohasem volt neki megengedve, hogy sokáig üresen hagyja helyét a Liminges-családban. De azért is elment, hogy önmaga lássa, mily haladást tett a marquisné az egészség felé s még inkább, hogy megfigyelje egy másik gyógyulás jeleit, a melyet még forróbban óhajtott, mint a fizikai baját, a mely őt utólérte!

De nem titkolhatta el önmaga elől, hogy már elmúlt az idő, midőn barátai házában fölhalálta az

otthon minden kellemes körülményét s egyszerűsmind azt a kedves családi életet, melynek közöttük örvendett s a melynél fogva sokáig nem vette észre saját elhagyatottságát. Ama nap óta, melyen ugyan e szobában, Raynald először beszélt neki Élianeról s a melyen Armand, szintén először előérezte és eléje tárta az akadályokat, melybe szerelme ütközni fog, csak ború és felhők uralkodtak az azelőtt oly vidám és oly békés földél alatt. Blanka házassága, mely e napot nemsokára követte, egy az ő nyugodt gyermekségéhez hasonlóan nyugodt korszak hatása volt és azon túl úgy látszott, hogy a fiatal leány magával vitte a ház napját.

Hol volt a testvérnél is kedvesebb barát? Hová lett az a határtalan bizalom, melynek kifejezést adott folytonos jelenléte, ha együtt és naponkinti levelei, ha egymástól távol voltak... Mit jelentett e nála oly meglepő hallgatás? Miért volt anyja hallgatása e tárgyról oly kínos?

Egy nap, San-Remoban tartózkodása alatt, Mal-seigne majdnem azt hitte, hogy a marquisné végre megtöri a szokatlan csöndet, mely környezetében nagyítja a szomorúságot és feszességet. Egy reggel volt, midőn magát jobban érezvén, karját megfogta, hogy a legkisebb éjszaki szélről is megvédett helyen levő padhoz menjen, a honnan amaz elragadó kilátások egyike nyílt, a melyekkel a földközi tenger

partjain a szemek majdnem keresés nélkül találkoznak. Éliane előttük ment. Termetének különös bájt kölcsönzött az egyszerű szürke vászonruha, mely tagjait fedte. Habár tél közepe volt, köpeny nem volt szükséges és a szalmakalapja alól kilátszó sűrű hajfürtöket az évszakhoz képest majdnem nagyon is meleg nap aranyozta meg. A padhoz érve, melyet kerestek, Éliane nénje vállaira egy sált tett, melyet az ő számára hozott; azután két lépésnyire maga is leült egy tábori székre, melyet kedvencz helyére, vagyis a pálmák egyike alá vitt, a melyektől e hely nevét és legszebb ékességét nyerte.

Valóban, ritka és szeszélyes ékesség, melyet Kelet nem mindenütt kölcsönöz Délnek s melyet kevésbbé dúsan adott déli Olaszországnak, mint ama résznek, mely fölött a Nizzából Genuába vezető páratlan út, Olaszország leggyönyörűbb bejárata uralg — egykor, midőn a szépség és sebesség még nem jöttek összeütközésbe s midőn (ha nem tudtak összeférni) nem áldozták föl mindig az elsőt a másodiknak!

Éliane tehát pálmafája tövében ült néhány percz óta, szemeit az ég és a tenger mérhetetlen azurjára, a hegyek füstölgő körvonalaire és a végtelen látóhatárra irányozva s tekintetével még ezen is áthatolni látszott; kevés figyelmet fordított arra, a

mit mellette beszéltek, midőn nénje ajkairól a *Sorrento* nevet elhangzani hallotta.

A fiatal leány összerezzen... Az ember azt hitte volna, hogy e név hangosan kimondotta titkos gondolatát... Különben pedig, mennyi oka volt a meglepetésre, midőn azt a marquisné ajkairól hallotta! *Sorrentoból* volt keltezve a levél, melyről Raynald anyja sohasem beszélt és Constanceé szerint ez volt az ő tartózkodási helyük.

Szívét a nyugtalanság és remény határozatlan vegyüléke dobogtatá meg. Nénje végre beszélni fog róla... *rólok?*... Megkettőztetett figyelemmel hallgatá a társalgást, melynek első szavai kikerülték figyelmét. Nemsokára megérté, hogy a marquisné csak Malseigne egy közömbös kérdésére felelt, mely egy ismerős férfiura vonatkozott, ki Olaszországba utazva, San-Remon keresztül ment.

— Sorrentoba mondja ön? Hogyan, oda fog menni d'Estart szünideje eltöltésére? A nélkül, hogy Rómában vagy Nápolyban megállapodnék?

— Legalább azt mondotta, midőn távozott.

— Annál jobb...

— Nem értem, hogy mi jó lehet ebben önre nézve, Armand.

— Igazán? — felelé Armand lassan beszélve és a marquisnét szemlélve, hogy megítélhesse szavai hatását — ezt csodálom, asszonyom. De azt hiszem,

érti, hogy miért érdekel engem, a mi Sorrentóban történik s miért örvendek, hogy ott egy bizalomra méltó barátom van, ki azt velem közölheti.

Pillanatnyi csönd állt be, mely alatt a marquisné küzdeni látszott önmagával; végre halk hangon, némi izgatottsággal mondá:

— Hát nem írt ő soha többé önnek, Armand?

— Soha — felelé Armand — mióta...

A marquisné taglejtést tett, mintegy hogy őt megállítsa, de ő a nélkül, hogy megfontolta volna, folytatá:

— Mióta megtudta, hogy családja úgy tekinti, mintha nem léteznék: «Velük szemben úgy fogom magam viselni, mintha meg volnék halva: *ezzel ismét anyámnak engedelmeskedem*». Ezt írta Myrielnek több, mint egy éve s azóta egyikünk sem kapott tőle a legkisebb életjelt sem.

Armand sohasem merészelt ennyit mondani. A marquisné a mai napig sohasem engedte meg neki. Elhallgatott, egy szót várva tőle, hogy folytassa. Azonban pillanatnyi csönd után halk, de szilárd hangon mondá:

— Elég, ne beszéljünk erről többet.

És egészen más tárgyra vitte át a társalgást. Mal-seigne sokkal jobban ismerte őt, hogy sem macskodott volna. Szótlanul nézte Éliant, ki e rövid

párbeszéd alatt feléje fordítá fejét, nem is titkolva a szenvedélyes érdeklődést, melylyel minden egyes szavát hallgatta. Most szomorúan fölvette előbbi helyzetét, de e mozdulat arczának kifejezésével félig-meddig fölfedezte annak, ki oly jól tudott szívében olvasni, elrejtett gondolatát és emlékének hű tartósságát.

Malseigne most újra átélte e jelenetet és megerősíté magát a határozatban, melyet szükségesnek tartott hozni, vagy megújítani. Tudjuk, hogy nagyon hosszú időt tudott eltölteni nemcsak a nélkül, hogy önmagával foglalkozzék, hanem, hogy úgy mondjuk, a nélkül is, hogy önmagáról *tudakozódjék*; de midőn arra volt szüksége, hogy magát valamire elhatározza, vagy valamely kötelességet teljesítsen, akkor ezt értelemmel és irgalom nélkül megtudta tenni.

Miután egy ideig mély gondolatokba merült, hirtelen fölkel. — Ejnye, ejnye — mondá fogai közt — még utóbb magunk is elérzékenyedünk; — és a szoba közepén álló nagy íróasztalhoz ment, melyen egy csapat levél feküdt rendben, a melyeket visszatérte óta nem bontott föl.

Elkezdé azokat átfutni: üzleti, vagy pedig különböző, irodalmi vagy történeti, tudományos vagy jóteköny társulatoktól való levelek voltak, melyeknek tagja volt; néhányat eldobott s másokat tudo-

másul vett. Végre fölbontotta az utolsókat s arczát csekély pir futotta be.

— Lehetséges-e? — mondá — fogai közt; valóban oly sokáig el tudtam hanyagolni mindezt? Az önzés gyorsan nő, ha az ember gyökeret verni engedí... Megfogom büntetni magamat s iparkodni fogok, hogy legalább a szegények ne szenvedjék meg...

Leült az asztalhoz s két-három levelet írt; azután elrendezvén fiókjait, könyveket szedett elő a könyvtárból, mely a szobát köröskörül elfoglalta s a kívánt rendbe hozta azokat, hogy könnyebben dolgozzék. Szóval komolyan foglalkozni készült.

Ezalatt a nap későre járt s a hideg érezhetővé kezdett lenni. Fölkelt, hogy betegye az ablakot.

E pillanatban erős csöngetés volt hallható.

— Ejha! — kiáltott föl — és Marcel kiment! (Valóban egy órával előbb szolgáját a postára küldte hozzátevén, hogy ebéd előtt nem lesz rá szüksége.) Ki az ördög fedezhette föl...

De nem fejezte be mondatát. Marcel, midőn távozott, a kulcsot az ajtón hagyta. Könnyen kinyitotta az, ki csöngetett s a ki úgy látszik, jól ismerte a lakosztály beosztását. Armand gyors és szilárd lépteket hallott, valaki végighaladt az előszobán, belépett a szalonba s megállapodás nélkül jött a dolgozószoba felé. Az ajtó hirtelen fölnyílt, mert

Malseigne eléje sietett az érkezőnek. Nem csalódott: ő volt.

— Raynald!... Végre hát itt vagy!...

XXV.

Raynald és Armand több, mint három éve nem látták egymást s több, mint egy éve a legcsekélyebb összeköttetésben sem voltak. Raynald nem volt ama korban, midőn ennyi év megváltoztatja a vonásokat s mégis az övéi nagyon átalakultak. Barátja szomorúan és elérzékenyülve szemlélte őt, miután a viszontlátás első izgalma kissé lecsillapult s midőn, miként a könyv, melyet ott nyitnak föl ismét, a hol bezártak, barátságuk teljességgel ugyanaz volt, mint elválásuk napján, bizalmuk csonkítatlan maradt s így szívük kitérása nagyon könnyű volt.

Raynald arczvonásainak vidám s néha pajkos kifejezése egészen eltűnt. A szemöldei közt támadt redő kínos gondolat folytonosságáról tanuskodott; tekintetében az izgatottság és szomorúság bizonyos vegyüléke módosítja a mosolygó kifejezést, melyben még meg volt a gyöngédség és nyájasság, de a vidámság eltűnt. Homloka szabadabb volt, mint egykor, a mi talán emelte arczvonásainak nemeségét, de megfosztotta őt az ifjúság himporától. Az ember érzi, hogy ha csak az idő működött

volna, három év sohasem lett volna képes előidézni ily változást.

Igaz, hogy az ember nem tudja megállítani egyszerre életének folyását s nem tud szakítani, miként Raynald tette, mindazzal, a mi multjához fűzi s mindazzal, a mi jövőjét betölti, hogy azután nehézség nélkül kezdje meg az új életet, mely a nemes könnyelműség egy pillanatában nyílt meg előtte. Mindazáltal egy ideig minden más gondolatot elhallgattatott az, hogy a szegény Ersiliát megmentette az őt fenyegető sorstól. Meggondolatlan és természetével mégis nagyon megegyező lovagiaság ténye volt az, melyben mesterkelt és mulékony örömet lelt s az, ki annak tárgya volt, csalódásban ringathatta magát. Valójában és a gyöngeség daczára, hogy magát az ő jelenlétének varázsa által elragadtatni engedte, Raynald sohasem érzett Ersilia iránt egyebet önkéntelen vonzalomnál, melyet ifjúság, szépség és tehetség keltenek az emberben s melylyel párosult az ő különös helyzete által szült érdeklődés s végre a részvét, mely uralkodott esze fölött. De másként állt a dolog Ersiliánál. Ő sohasem látott senkit, a kit Raynaldhoz hasonlíthatott volna. Régóta oly érzelmet támasztott ez benne, melynek élénkségét önmaga is csak akkor fedezte föl, midőn az tőle örökre megválni készült. És ekkor, épen ekkor, alakult át egész sorsa mint-

egy varázsütésre s a helyett, hogy le kellett volna mondania szerelméről, e szerelem életének megengedett és megáldott boldogsága lőn!

Hogy gyaníthatta volna, hogy ez átalakulást nem az övével egyenlő szerelem eszközölte? sőt az övénél talán nagyobb, mert tapasztalatlansága dacára megérté, hogy annak előidézője mindent föláldozott neki?

Sorrentóban való tartózkodásuk két első hónapja tehát reá nézve elragadtatásban, Raynaldra nézve bizonyos szándékos gondtalanságban telt el. A tavasz Olaszországban a paradicsom előize; Sorrentóban maga a paradicsom. A virágzó szőlő- és narancsfák sehol sem töltik el oly illattal a levegőt. A tenger, melyre a sziklák csucsairól és a teraszokról egyenesen leláthatni, sehol sem oly kék; a fény, mely az egész nápolyi természetén szétárad, sehol sem oly átlátszó, oly ragyogó s oly aranyozott! ... Ennyi varázsló befolyástól körülvéve, Ersilia szerelmétől elragadtatva, szenvedélyes hálájától meghatva, nem csoda, ha Raynald egy ideig elfeledte az árt, melyet érte adott!

De mégis eljött a nap, melyen ez eszébe jutott, sőt nem is igen soká váratott magára, midőn fokozatosan megszokva az új életet, Ersilia lassankint fölvette szokásait, a melyek természetéből folytak. Még emlékezhetünk, hogy habár bálványa volt atyjának,

ez mégis egyszer oly elégedetlenséggel nyilatkozott róla, melyet Raynald akkor nagyon iparkodott neveltségessé tenni, de a melynek komoly oldalát saját boszuságára most be kellett látnia. A szegény Biagio nem volt ment a szemrehányástól, gyöngédségével és gondoskodásával ő maga hozta létre akaratlanul az eredményt, a mely miatt panaszkodott. Leányának figyelmét oly tanulmányokra akarván irányozni, a melyeknek éppen nem felelt meg az értelem, melylyel az meg volt áldva: ezzel azt érte el, hogy elvette a kedvét s képtelenné tette őt minden munkára; a zenén és a költészetben (a mennyiben ez a zenével összeköttetésben volt) kívül mi sem kötötte le figyelmét és semmi mással nem tudta idejét tölteni. Még annak olvasásában sem lelt örömet, a mit szeretett hallgatni és azután jó emlékező tehetségének segélyével oly könnyen s azzal a tökélylyel tudott előadni, melyet annak az összhangnak köszönt, melylyel a természet hanglejtését és hangját megáldotta.

Sorrentóban tartózkodásuk első korszaka alatt nem igen bántotta ez Raynaldot; s meg kell vallani, hogy midőn Ersilia kényelmesen ülve villájuk terraszán, a föld, a tenger és az ég föltárta gyönyörűségeit csodálkozó és elragadtatott szemei előtt s maga is, a nélkül, hogy sejténé, Olaszország egyik eszményképét tüntette föl; könnyű volt neki, őt

szemlélve, egy időre elfeledni minden más gondolatot. Valóban, ki e tájképbe illő alakot keresett volna, nem találhatott volna szebbet annál a kecses természetnél, klasszikus főnél, a természetnek és művészetnek egyaránt megfelelő módon föltűzött hajnál, a melynek az antik szobrászat oly példányképét véste lelkünkbe, melyet soha semmiféle divat sem fog onnan kitörülni. E vonásokhoz csatoljuk még a természetes tőkélyt, mely az olasz nőknek rendes öröksége, a ritka egyszerűséget és Ersiliánál a hiúság teljes hiányát, mi ifjúsága szépségének a gyermeki kellem bizonyos maradványát kölcsönözte s érteni fogjuk a vonzalmat, melyet kelteni tudott.

Egy ideig Raynald is elég édesnek találta, hogy mellette ülhetett és míg ez legyezőjét kezében tartva, őt hallgatta, neki fölolvashatott oly képességgel, melyet Ersilla becsülni tudott, mivel visszénye volt mesterének. Ersilia szép szemei gyakran megteltek könnyekkel, midőn a multa gondolt, de gyakran a legédesebb mosolyok is jutalmazták a fölolvast. Azután néha Ersilia, midőn a fülében csengő valamely ének önkéntelenül ajkaira tolult, félbeszakítá őt, hogy önmaga fejezze be a megkezdett versszakot. Vagy pedig midőn az est beálltával, ugyanazon terrasszon voltak, gyönyörködve az éj szépségében, mely

Olaszországban egyenlő a nappal szépségével, ha ugyan azt fölül nem mulja, Ersilia sorban elénekelte azokat a darabokat, a melyeket Raynald kívánt s miként tudjuk, azzal a tökélylyel énekelte azokat, a melyet bevégezett művészet kölcsönözhet a leg-ritkább természeti ajándékoknak!... A ki így látta volna, aligha sajnálja őket s kétségkívül azt képze-
li, hogy a földön megvalósult eszményi boldogság képe tárult föl szemei előtt!... Így csalódik a világ igen gyakran s rosszul alkalmazza irigységét ép úgy, mint részvétét!

De midőn Raynald tudatára ébredt annak, hogy szép társnője teljesen képtelen saját idejét rendszeres foglalkozással tölteni s hogy semmit sem érdeklődik az iránt, a mivel mások a magukét el tudják tölteni, kezdé magát nemcsak egyedül érezni (nem ezt remélte ő eddig), hanem titkos türelmetlenséggel viselni el azt a látszólag kettős, de valójában föltétlen magányt.

Az igazat megvallva, alig tartott néhány napig az, mit áldozata mámorának nevezhetnénk s csak e néhány napig sikerült neki annak egész nagyságát elméjében föl nem idézni. De nemsokára... anyja... családjá... hazája... rangja a világban... barátja... végre az, kinek sem nevét nem meré kimondani, sem képét maga elé idézni!... mindez a *helyrehozhatatlanság* érzetének súlyával neheze-

dett reá, mely egy forró lélekre nézve a szenvedés koronája!...

Az emlékek és a bánat ez előtérbe nyomulását azonban el tudta fojtani és Ersilia sokáig nem vette észre, hogy a boldogság egyenlőtlenül van közöttük megosztva. Az az édes *far niente*, abban a szép természetben, a mellett, kit egyedül szeretett, sokáig kielégíté őt. De ha az anyaság reménye nem foglalta volna el csakhamar elméjét, talán ő is némi unalmat érzett volna magányukban. Ersilia azonban nem szerette a világot, melyet különben sem ismert s mely nem keltett benne semmi kíváncsiságot, de, mint minden gondatlan egyén, szeretett maga körül zajt hallani és mozgást látni. A San Carlo színház előadásairól hallva beszélni, nem egyszer adott kifejezést ama kívánságának, hogy szeretne Nápolyba menni, hogy azokon jelen lehessen s Raynald meg is ígérte neki, hogy elviszi oda. De ez ígéretet csak gyermeke születése után akarta teljesíteni. Ersilia könnyen elfogadta e határidőt, az anyai érzet előre élénk volt nála; s midőn az év vége felé egy kis leányt hozott a világra, kit Biancanak kívánt nevezni (mert Raynaldnak családjáról való minden hallgatása daczára kipuhatolta, hogy nővérének neve Blanka), jelleme egészen átalakulni látszott. Az új szeretet és a vele egybekapcsolt kötelességek uralma alatt tevékenynyé, éberré lőn s Raynald remélhette,

hogy idővel emez és más tulajdonok mindig jobban és jobban ki fognak benne fejlődni, midőn egy nap oktanul kitéve önmagát és kis leányát az Olaszországban, különösen tavasszal, oly végzetes, gyors légmérséklet-változásnak, a gyermeket oly baj támadta meg, melynek komolyságát a fiatal anya nem tudta elég gyorsan fölismerni s kevés óra alatt, mielőtt csak fölfedezte volna a fenyegető veszélyt, a kis Biancát elragadta tőle a halál...

Ersilia kétségbeesése, melyet nagyobbított a tudat, hogy e katasztrófát saját tapasztalatlanságával idézte elő, nem ismert határt. Mint szenvedélyes, de minden erélyt nélkülöző nő, a fájdalom rettenetes kitörése után, még nyugtalanítóbb levertségbe esett, mely eleinte elméjét fenyegette s végre megtámadta egészségét. A hozzá hívott orvos első szava az volt, hogy mindenekelőtt el kell hagynia a helyet, hol minden boldogtalanságára emlékezteté s azt vélé, hogy egy hosszú utazás és az éghajlat teljes megváltoztatása hathatósan segítségére lesznek ifjúságának az őt ért csapás elviselésére...

— És ekkor — mondá Raynald, befejezve hosszú elbeszélését, melynek a főntebbi sorok kivonatát képezik — elhatároztam magamat az utazásra és visszatérni vele Franciaországba.

— És ő itt van?... Párisban?

— Nem, nagyon lassan jöttünk, útközben rövid

időre megállapodva mindazon helyeken, hol gondoltam, hogy talán valami érdekelni, szórakoztatni és figyelmét lekötöni fogja. Ma reggel Fontainebleau-ból jöttem el. Ő holnap este érkezik ide.

— És Párisban szándékoztok megállapodni? — kiáltott föl Malseigne önkéntelen élénkséggel.

Raynald elpirult és homloka elsötétült.

— Nem, Armand! — felelé büszkeséggel vegyült fölindulással. Nem fogom kitenni Er... nem fogom kitenni feleségemet annak, hogy azokkal találkozzék, a kik csalódhatnának számításukban... Valóban — folytatá keserűen — ha az ember hallja, hogy egy férfit házassága miatt egész családja megtagadott, könnyen föltételezi, hogy ő minden tekintetben szégyenletes választást tett. Legyen... Hogy a világ csalódik, ez gyakran megtörténik s nem jelent valami nagy dolgot; nem fogom magamat annyira lealázni, hogy Ersiliát védelmezzem és igazoljam. De meg tudom őt védni minden megvetés, valamint minden pártfogás ellen.

Malseigne majdnem örömmel vette észre a hanglejtésben, melylyel Raynald e szavakat kimondotta, egykori türelmetlen élénkségét. Jobb szerette ezt, mint az erőltetett nyugalmat, melyet egész elbészélése alatt megőrzött s a mely a vigasztalhatatlan szomorúság örvényét tárta föl ő előtt.

— Gondolom, — mondá neki nyugodtan —

hogy nem félsz már megvetésemtől s hogy nem fogod elutasítani pártfogásomat, ha szükséges lesz az neked... vagy neki.

Raynald, ki régi szokása szerint, midőn megindult és izgatott volt, sétálni kezdett a szobában, élénken közeledett barátjához.

— Oh! nem, nem, Armand, sőt ellenkezőleg, szükségem van önre föltétlenül, sürgetőleg. Oly szolgálatot tehet nekem most, mely fölül fogja szárnyalni a multban tetteket mind... a multban! — ismétlé egyszerre fájdalmas fölkiáltással, melyet nem tudott visszafojtani — Oh barátom! hol van a mult... és mivé lett életem?...

Két kezébe rejté arcát s néhány perczig oly fölindulás fogta el, melyet Armand nem akart sem félbeszakítani, sem annak okát kérdezni.

De nemsokára gyöngéden érinté a fiatal ember vállát.

— Ugyan, Raynald, semmi gyöngeség — mondá nyájasan, de mégis azzal a majdnem atyai hangsúlyozással, mely éltüknek ama korszakából maradt fön, midőn a köztüklétező korkülönbség még igazi tekintélyt kölcsönzött az egyiknek a másik fölött. Idővel e különbség megszűnt érezhető lenni. Most már alig hogy észre lehetett venni; de az önodaadás egyik részről s bizonyos tisztelet a másik részről még mindig jellemzé barátságukat.

Raynald mosolyogva emelte föl fejét. Oly sokáig nem hallotta e komoly és barátságos hangot, oly gyakran érezte ennek hiányát, hogy mint hálátlan-ságot hányta önmagának szemére a gyöngeséget, melyet ép nyilvánított. Megszorítá barátja kezét.

— Igen, Armand, igaza van. Valóban, korunkban nem szabad már önmagunknak ellágyulnunk, hanem bele kell nyugodnunk abba, a mi van s következetesen cselekednünk.

— Nem ezt parancsolja-e mindenkinek a jó érzék és a kötelesség? — felelé Armand, némi zavart érezve, midőn így mintegy saját gondolatának visszhangját hallotta.

E szavakat mondva, csöngetett s így hirtelen félbeszakítá a beszélgetést. A sétájából visszatért Marcel megjelenvén, ura megparancsolta neki, hogy az ebédet fél nyolczra készítse el s Raynaldnak azt indítványozta, hogy menjen el vele sétálni a Champs-Élyséesre.

Mind a kettőnek szüksége volt a szabad levegőre... Szívük telve volt érzelmekkel, melyek gondolkodóvá tették mindegyiket s az esti szürkületben tett sétájuk alatti beszélgetésüket gyakran hosszú szünetek szakíták félbe.

Visszatértük alatt, sőt egészen az ebéd végéig Malseigne készakarva oly tárgyakról vezette a tárgyalást, melyek alkalmasabbak voltak barátját szóra-

koztatni, mint gondolatát önmagára visszavezetni, de midőn egyedül voltak Malseigne dolgozószobájában, hol az asztalon egy lámpa égett s a kandallóban vidáman lobogott a tűz, mert az esték már hűvösek voltak: Raynald fölvette a félbeszakított társalgás fonalát.

— Armand! — mondá egyszerre — sohasem vette észre, mily tulajdon hiányzik bennem? Ön habozik... Hát még nem fedezte föl, hogy az a bátorság?

Armand nevetve felelé:

— Nem; megvallom, hogy ily fölfedezést sohasem tettem, habár tíz éves korod óta ismerlek.

De Raynald komolyan szavába vágott:

— Nem azt a közönséges bátorságot értem — mondá kissé türelmetlenül — mely abban áll, hogy az ember félelem nélkül szembeszáll a veszéllyel; ez, gondolom, meg van bennem. Melyik embernél hiányzik ez? Arról sem beszélek, a mely erőt nyújt a fizikai szenvedés elviselésére. Másról beszélek, arról, melylyel ön bír, Armand.

Armand egy önkéntelen mozdulattal adott kifejezést meglepetésének.

— Igen, ön el tudta s el fogja tudni viselni mindazt, mi a szívnek szenvedést okoz.

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt... hogy én az ily szenvedéssel szemben

gyöngé, türelmetlen, bűnös, igen, bűnös voltam. Nem akartam feledni, nem tudtam, de szórakozni akartam. A szivemben lakozó bánat oly szűrő volt!... Oh, Armand, még egyszer beszélnem kell róla. Igen, ön tudja, hogy szerettem őt a legnemezebb szerelemmel, minőre szivem csak képes volt! Az ő jelenlétében átalakultam s emléke megőrzé lelkemet mindattól, mi hozzá méltatlan lett volna... S mégis egy nap kifáradtam a szenvedésben. Egy nap... egy pillanatig más foglalkoztatott, más érdekelt... Különös, úgy-e?

— Igen, különös — mondá Armand. Pillanatnyi szünet után folytatá: — de miért visszaidézni, a mi jóvá nem tehető?

— Valóban — mondá Raynald megváltoztatott hangon — hagyjuk a multat, beszéljünk a jelenről és a jövőről. Egy kötelességet kell teljesítenem; le kell győzőnöm gyöngeségemet a tevékenység által, mert e nélkül az végezni fog velem. Beszéljünk hát arról, a mivel ezt el lehet érni.

Raynald ezután rohamosan egy tervet fejtett ki, mely eleinte némi meglepetést okozott barátjának. Okvetlen föl kell hagynia magános tétlenségével. Ha az egy év óta vitt élet még tovább tart, el fogja veszteni önuralmát, a mire pedig szüksége volt, hogy egyedül maradjon szájalomra méltó.

— Ersilia — mondá — ép oly ártatlan abban,

hogy nekem szenvedést okoz, mint volna egy öt éves gyermek. Ő nyájas, tiszta, odaadó; szeret engem. *Akarom*, hogy boldog legyen; föltétlenül akarom s ezért sohasem szabad észrevennie, hogy én nem vagyok az.

E lelki állapotban — melyet súlyosbított Ersilia sötét fájdalma és saját bánata — volt már akkor, midőn d'Estartd úr (egyik régi barátja, ki jelentékeny külügyi állomáson volt) Sorrentóba megérkezett, ott töltendő szünidejét. Daczára, hogy Raynald nagy gonddal kerülte e találkozást, különösen ismerőseivel, d'Estartd úr mégis megtalálta őt és fölfedezte az egykor mosolygó, most szomorúvá és némává lett lakot, honnan elröpült a gyermek, ki egy pillanatilag örömet képezte. Sétáik alatt d'Estartd megkérde tőle, hogy az ő helyzetében, szelleme és az idegen nyelvek és országok ismerete mellett miért nem lépett a diplomáciai pályára?

— Gondolhatja, Armand, hogy ha éltem úgy folyt volna, mint ábrándjaimban magam előtt lefestettem — folytatá Raynald — ez eszme, mely akkor élénken megragadott, sohasem villant volna meg agyamban. De most komolyan el vagyok tökéelve azt követni, mert ki kell magamat ragadnom a tétlenség veszélyéből, foglalkoznom kell... Kell Ersilia boldogságáért.

De csak távoli állomást akart elfogadni, hol neje

kevésbé ismert lesz s hol neje meg lesz védve a rosszakarattól, melytől őt félté ama gyanakvó idegesség mellett, mely minden balhelyzetnek a szüleménye.

— Ha kiviszem szándékomat — folytatá izgatottan — az utólérhetetlen távolság fog párosulni a távolléttel s valóban úgy leszek mindnyájokra nézve, mintha nem létezném... Míg így számúzve leszek családomtól, nem akarok semmi kiváló állást Európában elfoglalni; különben mindenütt sok régi ismerősöm van... Hanem egy jelentékeny állás van üresedésben az Atlanti óceánon túl és miként d'Estdard írja, ez állomást majdnem bizonyosan megszerzi számomra, egy föltétel alatt. Itt van, olvassa.

S egy levelet nyújtott át barátjának, melyet ez figyelemmel olvasott. A szóban forgó föltétel az volt, hogy Raynald először egy ideiglenes küldetést kap, mely kedvező alkalmat nyújt neki magát megismertetni s azután biztosítja neki a helyet, melyet óhajtott.

Míg Malseigne magában gondolkodott arról, a mit hallott s az új tervről, mely eléje lőn tárva, Raynald folytatá:

— Eleinte háboztam s a dolgot mintegy lehetlennel képzeltem, mert két hónapra szükségképpen el kell válnom Ersiliától... Kívülem senkije sincs

e világon, ezt tudja ön, Armand. Olaszországban nem lett volna biztonságban sehol; egyedüli rokonai legnagyobb ellenségei s hogy az ő kezeikből kiszabadítsam... de hisz tudja mindezt... Különben is, midőn e levelet kaptam, ép akkor rendelte az orvos, hogy el kell utaznunk... Útközben gondolkodtam s végre ma reggel elküldtem válaszomat.

— S mit határozta?...

— Elfogadtam; igen, elutazom. E távollét alatt Ersiliát Erlonban szándékom hagyni... Gondolom, ön ért engem. Anyám távolléte daczára (a mely, mint mondják, egész nyáron és még a télen túl is tartani fog), a nagy kastélyt az ő lakásának tekintem s az ő beleegyezése nélkül sohasem fogom oda vinni nőmet; de ön ismeri a kis Gué-kastélyt. Ott fog reám várni Ersilia, remélem, nagy türelmetlenség és szomorúság nélkül.

— Azt hiszem, nagyon egyedül lesz.

— Távollétem rövid ideig fog tartani. Az anyagi gondoskodást illetőleg számítok öreg dajkájára, ki sohasem hagyja el őt. Habár csak szegény pórnök, de bír a szív érzelmével s gondoskodása semmi kívánni valót sem hagy maga után. Tudom, hogy ez nem elég. Ersiliának szüksége lehet tanácsokra, talán szórakozásra, ha, mint remélem, a teljes élet- és helyváltoztatás lassankint széttépi azt a komor levertséget, melyben még van. Ez esetben azt gon-

doltam, hogy lehet találni Erlonban néhány fiatal leányt, kiknek társasága kellemes lesz neki. Mindezt illetőleg önre számítottam, barátom. Önre bízom őt távollétem alatt, ha ugyan holnap, midőn őt meg fogja látni, e munka nem tűnik föl ön előtt nagyon nehéznek. Junius első napjaiban visszatérek.

— Nem szükséges holnapig várni! — mondá Armand, kezét nyujtva neki — czélod józan, terved bölcs s jól tetted, hogy reám számítottál annak kivitelében... Lásd, Raynald, az élet mindig szép arra nézve, a ki abban mást keres, mint saját boldogságát s nem az ilyenek azok, kik igazán boldogtalanok a világon!

XXVI.

Valamint délen a hajnalt átmenet nélkül követi a fényes nappal s miként a fényes nappal majdnem szürkület nélkül megy át az éjbe, úgy a tavasz is alig nyílt ki, már is a nyár hevébe csap át s a kik Olaszországba menhelyet jöttek keresni az éjszak tele ellen, ekkor kénytelenek menekülni a nap elől, az előbbinél rettenetesebb ellenség elől.

Liminges marquisné azonban, kinek állapota ama szép ég alatt töltött hónapokban javult, nem tudta elviselni szenvedés nélkül a légmérséklet e

hirtelen változását. Ezért leánya április első napjaiban sietett őt Crecy-be vinni, hol Monleon őket megelőzte.

Elhatározták, hogy az egész nyarat velük fogja tölteni s hogy azután együtt visszamennek San-Remóba, mint a múlt évben, a tél közeledtével.

Elhatározták. Ez egy szó elégséges annak jelzésére, hogy, habár az Olaszországban tartózkodás alatt a marquisné betegsége meglassítá lépteit, de nem gyógyult meg. Jobbkeze béna maradt s világos volt, hogy, habár életét nem fenyegeti közeli veszély, le kellett mondania nemcsak a fizikai tevékenységről, mely eddig eleme volt, hanem az erkölcsi tekintélyről is, melyet oly sokáig gyakorolt. A betegség e fordulása kemény próbára tette bátorságát.

De ha a marquisnénak meg is voltak fogyatkozásai, oly jellemnagysággal bírt, mely egészen új módon nyilvánult. A szilárd hit, mely lelkében lakozott, összhangban volt a büszkeséggel, mely visszatartá őt a panaszkodástól. Milyen volt benső küzdelme? Csak az Isten tudja. Barátai, szolgálai, gyermekei csak változatlan derűtséget láttak és csöndes megnyugvást a bajokban, melyeket, úgy látszik, tovább kellendett szenvednie, mint bárki másnak.

De miként annak, kinek nevét többé nem ejté

ki, neki is az éveknél rettenetesebb ellenség ellen kelle küzdenie, a melynek foga kegyetlenebb az idő fogánál...

Tehát minden az ő ellenmondása nélkül, azok akarata szerint lőn intézve, a kiknek gyöngédségét néma megnyugvással viszonzta. Blanka csodálkozott ezen s néha nyugtalankodott e teljes jellemváltozás miatt. De Yves nagyon örült neki s mint csodáról beszélt róla.

— Ha valaki azt mondta volna, hogy napamnak valamikor parancsolni fogok, — mondá — kijelenttem volna, hogy erre képtelenebb vagyok, mint egy sereg vezényletére. Azt hittem, vasakarata ellen kell küzdenem, még pedig egy nő vasakarata ellen, a mi fölött uralkodni e földön legnehezebb. E helyett azt tapasztalom, hogy a legnagyobb készséggel enged, a mi néha zavarba hoz.

Igaz, hogy ez engedelmesség mindig csöndes és néha szomorú volt. De végtére is nagyon kényelmes volt; s ha a marquisenének, midőn vejének így engedett, ez sokkal nagyobb megerőltetésébe került, mint ez sejtette volna, viszonzásul azt nyerte, hogy nagyobbította ennek szeretetét és odaadását. Yves a leggyöngédebb gondoskodással halmozta el őt; s a veleszületett jószág, melylyel meg volt áldva, valamint találékony és gyakorlati szelleme ezer és ezer módot sugalt neki, hogy megkönnyebbítse és

szórakoztassa azt, ki gondoskodását oly nagy hálával fogadta.

El akarta vele hagyni a Crecyben számára azelőtt berendezett lakosztályt, a hol, mint mondá, minden ama napra emlékezteté, a melyen fiának «pokoli örültségét» megtudta; lelkiismereti dolgot csinált abból, ha ilyes jelzőket nem alkalmaz sógora házasságának minden említésénél. Blanka jobban, mint valaha, belátta, hogy neki mindenben igaza van és segélyére volt neki a rendezésben, melynek folytán egy szoba a földszinten, hol a legmélyebb csönd uralkodott s egy a kertre nyíló szép szalon alkalmassá lőn téve a marquisné számára. Yves válogatott festményekkel díszíté azt s mindama tárgyakat bevitte oda, a melyeket legalkalmasab-baknak talált szépítésére. Blanka virágokkal tölté meg és anyja kedvencz könyveit rakta el benne. A kert pompás virágágyai illatukat áraszták be, mihelyt az ablakok ki lőnek nyitva s azon túl a leg-szebb kilátás nyílt a kastélyból.

Ez előkészületek közben Blanka sóhajtvá mondá:

— Szegény anyám!... mire való most mindez neki? Egy szép szoba sohasem fogja őt megvigasztalni vagy meggyógyítani.

— Áh! áh, — felelé Monleon egy létráról, melyre most ment föl, hogy egy szép régi butor tetejére egy vázát tegyen, melyet nem akart senkire sem

bízni — rosszat nem tehet neki s ki tudja, talán jó tesz neki?...

Valóban, úgy látszott, hogy eltalálta, mert a marquisné, e kellemes lakosztályt birtokba véve, szivesebben látszott ott tartózkodni, mint bárhol s egy alkalmat sem mulasztott el, hogy leányának és vejének gondoskodását viszonozza, gyakran tudtukra adva, hogy semmi sem kerülte el figyelmét s hogy mindent nekik köszön.

De gyakran szeretett egyedül lenni Éliane-nal. Ez fölolvastott neki, írt az ő tollbamondása után, kinyitotta vagy bezárta az ablakokat nénje óhajai szerint, melyeket kitalálni látszott, a nélkül, hogy az kifejezést adott volna nekik. Ki nem tette volna meg neki ezeket szintén? Blanka sem volt kevésbé nyájas vagy a jó Sylvestre kevésbé odaadó; de hát akkor?... mind a ketten beismerték, hogy Éliane bizonyos varázsszal volt megáldva, melylyel egyikük sem bírt s melynek különösen a betegekre volt hatása.

Éliane tehát mindig ott volt. Ép oly figyelemmel kísérve, mint a többiek, a fokozatos változást, mely nénjénél beállt s mindig remélve az óra megérkezését, midőn végre kialszik a neheztelés, mely az anyai szívet a bocsánatnak hozzáférhetetlenné tette, valamint a gyöngédség visszatértét, mely azt oly sokáig eltöltötte. E folytonos gondolat még nagyob-

bíttotta azt az ábrándosságot, mely mindig jellemezte a fiatal leány tekintetét, a mi azonban nem tartá őt vissza, hogy figyeljen, ha hozzá beszéltek, mert mindig kész volt haladék, sietség és elhamarkodás nélkül cselekedni s szilárd és készséges lélekjelenléte soha sem hagyta el.

Május első napjai voltak. Éliane, a marquisé karszéke mellett egy alacsony széken ülve, ép bevégezte az olvasmányt *«Krisztus követésé»*-ből, melyből minden reggel egy fejezetet szokott neki fölolvasni. Nénje félig zárt szemekkel hallgatta őt, de a nélkül, hogy szunnyadozott vagy figyelme csak egy is kikerülte volna a szavak közül, melyeknek erejét még emelte az ő hangsúlyozása. Ma ama könyv egyik legszebb fejezetén volt a sor s midőn Éliane bevégezte, egy ideig gondolatokba mélyedt és mozdulatlan volt, önkéntelenül az olvasmány által sugallt néhány gondolatot forgatva emlékében.

«A természet dicsekedik előkelő rangjában és nemes származásában; a malaszt rangjára, származására mit sem ad, ha nagyobb erény nem jár vele karöltve...»

«A természet igen hamar panaszszóra fakad...»

«A malaszt békével tűr mindent...»

«Ez a malaszt természetfölötti világosság és

Isten kiváltképen való ajándéka. A választottak bélyege...»

«Minél inkább töri meg és győzi le az ember a természetet, annál nagyobb mértékben ömlik belé a malaszt... megújítja az ember bensejében az Isten képét...»¹

Látszólag mind a ketten ugyanazon gondolatokkal foglalkoztak, mert, hosszú szünet után, a marquisné inkább önmagához, mint a fiatal leányhoz beszélve, halkán suttogá:

— A természetet meg lehet törni, a nélkül, hogy le volna győzve.

A fiatal leány nyájasan felelé:

— De önmagát legyőzni akarni, már ez is nem győzelem-e?... Azután hirtelen elhallgatott, megijedve vakmerőségétől, mert nénjével szemben Éliane nagyon félénk volt. Tudta, mily gonddal kell kerülni minden olyast, a mi célzásnak vagy tanácsnak tűnhetnék föl. Azért meg volt lepetve, midőn nénje, hízeltgőleg simogatva dús hajzatát, mondá:

— Azt hiszed?... No hát, én *akarom*, kedvesem.

¹ Krisztus követése, III. k. 54. f.

Éliane élénken emelte föl szemeit s elérzékenyült kifejezést látott a marquisné szemeiben.

— Igen, akarom s pedig már — folytatá ez zavarabb hangon. — Igen... neked megmondom, szegény gyermekem, hogy: *bánatot érzek*. Ez haladás.

Éliane majdnem megrémülve nézett reá. E szó oly szokatlan volt annak ajkain, ki azt kiejtette, hogy eleinte csak meg volt lepette, de azután szerfölött elpirult. Mit bánt meg ő?... talán egykori elutasítását?... vagy mostani szigorát? Nem sokáig maradt függőben, mert a marquisné majdnem azonnal utána tév:

— De... nem *tudok* megbocsátani!...

Éliane nemes szive, mely már kitágult, ismét összeszorult.

Pedig sietnie kellett volna a marquisné első szavait önmaga javára megragadni, mert azokban késő elégtételt lelhetett volna. De Éliane szívében régen kialudt minden személyes keserűség s még Raynald emlékét is, a mint eltűnt ábrándjában megjelent előtte, fölemészté a kívánság, hogy számára anyja bocsánatát kinyerje... Nem azért élt négy évig a világban, hogy ne értette volna meg, mi volt unokatestvére házasságában menthetetlen és esztelen, de azért megőrzé egyenes egyszerűségét s mióta, daczára annak, a mit az előítélet sugallt mindenkinek, meg volt győződve, hogy Raynald

meggondolatlanságában nincs semmi megbecstelítő s hogy a ki annak oka volt, nem méltatlan sem az érdeklődésre, sem a becslésre, unokatestvérének családjába való visszatérése rá nézve oly forró kívánság tárgya lőn, melynek megvalósulása eddig agyrémnek látszott előtte.

De a nénjénél beállt fokozatos változást szemlélve, többször elérkezettnek hitte a bocsánat pillanatát, de most ez egy szó széttépte minden reményét s ismét oly csöndes és félénk lőn, mint azelőtt. Mégis most Éliane kevésbé volt szomorú s talán kevésbé nyugodt mint előbb. Gondolata gyorsan visszaidézte a napokat, melyek unokatestvére elutazását követték. Mily kérlelhetetlennek látszott akkor a marquisné elutasítása! A fiatal leány még most sem tudott arra reszketés nélkül gondolni. Akkor úgy érzé, mintha saját szívét vaskéz morzsolta volna szét... hogy minden ellentállás haszontalan... minden remény lehetetlen... s most mégis a marquisné nem engedte-e meg annak lehetőségét, hogy csalódott?...

A keserű gondolat: *nagyon késő*, melyet ugyan a fiatal leány nem mert kimondani, e pillanatban talán mint tűr járta át szívét, de úgyszólván, *meg volt keményedve* önmaga irányában s nem foglalkozva a bánattal, melyet benne nénje szavai kelthettek, azokból a jövőre nézve teljesebb változás reményét vonta le.

Azonban a beszélgetést most nem folytatták. Eljött az óra, midőn a gyermekek reggelenként látogatást szoktak tenni nagyanyjuknál. Thierry berohant a szobába, utána jött kis nővére dajkája karjain s megjelenésük elűzte a gondolatokat, melyek Éliane lelkét foglalkoztatták... Látva így Élianet, a mint ölébe veszi *Liliát* (erre változtatta Thierry nővére nevét) s a mint Thierry letéve nagyanyja térdeire a számára hozott virágcsokrot, föl-kuszott a kanapéra, melyen Éliane nénje ült s hozzá-simult, hogy hallgassa a *szép történetet*, melyet ez énekelt, a kis leányt térdein tánczoltatva (történetet és éneket, melyet kívülről tudott, de melyet sohasem engedett el), hallva a fiatal leány vidám hangját, az egyik gyermek fölkiáltásait, a másik ujongását, szemlélve végre a kedves csoportot, melyet alkottak: lehetetlen volt sejteni, hogy valami felhő valaha elhomályosította a derült homlokot s hogy azok a mosolygó és csillogó szemek valaha más könyeket is hullattak, mint a gyermekség könyeit, melyek oly hamar fölszáradnak, mint a mily hamar megerednek.

Ebben Éliane semmit sem vont meg magától. Természetében volt valami tiszta és gyermeki, a mit nem módosítottak sem korán érett esze, sem komoly tulajdonai, sem ifjúságának örömei és szenvedései. Szívesen volt gyermek a gyermekek-

kel s mellettük csak rájuk gondolt. Viszont ezek mintegy megértették e rokonszenvet s még fiatal anyjuk is néha féltékenyen nézhette a csókokat és hízeltéket, melyekkel jó nénijüket elhalmozták!

Ma szép idő s a kertre néző ablak nyitva volt, s mivel a marquisé gondolkodóbbnak vagy fáradtabbnak látszott, mint egyébkor, Éliane visszatette Liliát dajkája karjaiba, föltette szalmakalapját s Thierryt kezénél fogva, futva vitte őt a kert végére, hol egy csoport fa árnyában sok játék és szerszám volt a gyermek és a fiatal leány multságára. Ez nagyon szerette és nagyon értette a kertészetet s ezért a nagy fákon túl fekvő szép virágágyat ő munkálta. Thierry segíteni akart neki, használva az ő gereblyéjét és folytonosan öntözve a nénje által kijelölt helyeket.

Egy óra telt el így, a nélkül, hogy észrevették volna.

Thierry egyszerre csak megszólalt.

— Üt az óra, üt, egy, kettő...

— Hogyan, az óra üt! — mondá Éliane. — Hát hány óra van?

— Nyolcz, kilencz, tíz, tizenegy, — mondá Thierry, ki folytatta a számlálást. — Tizenegy... Éliane néni.

— Tizenegy óra! Ah! Istenem! akkor jer hamar, — mondá Éliane, eldobva kerti szerszámait. — Keresni

fognak, szegény Thierry-m, majd haragudni fognak ránk.

— Magára is, Éliane néni — mondá Thierry — meggyorsítva piczi lépteit.

— Reám, persze, jobban, mint reád, szegény kicsikém. Én vagyok az oka.

— Nem, nem, majd azt mondom, hogy én!...

Éliane nem tudta megállni, hogy meg ne ölelje őt... azután helyre akarva hozni az elvesztett időt:

— Tudsz egy kicsit futni?... mondá.

— Igen, sokat, nagyon gyorsan! — kiáltott föl Thierry. És egymás kezét fogva, elkezdtek futni a kastély felé.

A fiatal leány és a gyermek az egész családot egy szalonban találták, hol a reggeli előtt egybeültek. De nem vették észre, hogy elkéstek, mert távollétük alatt rossz hírek érkeztek.

— Jöjj, Éliane, szomorú leveleket kaptunk Erlonból; itt van egy számodra, a melynek tartalmát hamar szeretnők tudni.

— Seraphine nővértől! — kiáltott föl Éliane, fölbontva és gyorsan elolvassa a levelet. — Oh Istenem, a szegény kis Rosinette meghalt!... s még más gyermekek is! a hagymáz rettenetes módon dühöng a faluban!

Valóban erről értesítette a marquisnét jószágigazgatójának levele s e hír megzavarta őt! Eddig

tanusított szilárdsága első ízben látszott őt elhagyni. Mi sem multa fölül az Erlon lakosaiért való gondoskodását. Szerette őket és mindnyájukat ismerte; segítette őket minden bajukban, gondozta minden betegségükben s midőn a kolera kitört, nem hagyta el őket. Sőt visszatért közéjük, egyenesen azért, hogy jobban szervezze a szükséges segélyezést s jelenléte nem egy lakosnak mentette meg életét s megakadályozta a baj terjedését.

— És most — mondá izgatottan — nem tehetek semmit... semmit!... csak pénzt küldhetek s tudjuk, hogy ily esetben a pénz a szükségesnek csak legkisebb része. Beszélni kell azoknak a szegény embereknek, őket bátorítani, megnyugtatóni, nekik megmutatni, hogy nem félünk. Oh! nem lehet kiszámítani, mennyi bajt okozhat az erkölcsi támasz hiánya!...

— No hát! — kiáltott föl Blanka, — elmegyek én helyetted, anyám!

— Mily örültség! — mondá Éliane — elhagyni férjedet, gyermekeidet!... Szerencsére, Yves sohasem fogja neked megengedni... De hallgasson meg engem, néni — folytatá nyugodtan. — Azt hiszem, ön megbízik bennem. Hadd menjek én Erlonba Sylvestre kisasszonynyal. Ön utasításokat ad nekem s biztos lehet benne, hogy minden meg lesz téve, a mit megtenni akarna!...

A marquisené észrevehetőleg megkönnyebült ez indítványra, de Blanka élénken tiltakozott.

— A veszély rád nézve ugyanaz, mint lenne rám nézve, nem szabad téged annak kitenni, én akarom, Éliane.

— A mi a veszélyt illeti, — mondá Éliane határozottan — azt hiszem, nem igen nagy, de valóban száz közül egyet mégis utolér a láz; s ha az embernek férje és gyermekei vannak, még ez eshetőségnek sem szabad magát kitenni. De mily előny egy öreg lányra, hogy szabad! szabad, mint a madár s ez oly nagy előny — tévé hozzá ragyogó mosolylyal — hogy nem tudok eléggé örvendeni választásomnak!

Itt Monleon közbelépett.

— Ugyan, legyetek józanok mind a ketten. A mi Blankát illeti, jogosan tiltakozom föltétlen vetőmmal az eszme ellen, melynek ő most kifejezést adott. De önt is, Éliane, kérem, legyen okos. Hivatkozom Liminges-nére, a ki bizonyára osztani fogja nézetemet. Maradjanak itt szép nyugodtan mind a ketten. Korlátlan fölhatalmazást kell küldeni akár Seraphine nővérnek, akár a plébánosnak, akár Thenin jószágigazgatónak. Meg kell az utóbbinak hagyni, hogy nyissa meg a kastély pinczejét, belátása szerint osszon ki húslevest és jeget s minden más ily esetben szükséges dolgot. Ez vég-

telenül hasznosabb lesz, mint a mit önök maguk tehetnének s képtelen vagyok megérteni, hogy az önök jelenléte mit tehet mindezekhez...

A marquisné nem szólt.

— Néném — mondá Éliane hozzá fordulva, szilárd hangon — ha egészsége engedné, még ma elutaznék, úgy-e?

— Mindenesetre.

— És habozás nélkül magával vinne engem?...

— Megvallom, nem hiszem, hogy eszembe jutott volna téged itt hagyni.

Én sem hiszem, — mondá Éliane mosolyogva. — No hát, akkor miért gondol most erre? Mindazt, a mit tenni akarna, meg fogom tenni. Ön tudja ezt. Utasításait az utolsó pontig követni fogom s a mennyire lehetséges, nem fogják érezni az ön távollétét.

Igy, hévvel beszélve, gyöngéden megfogta nénje kezét, mely már nem tudta megszorítani az övét s míg lehajolt, hogy őt szeretőleg megcsókolja, nénje, mint egy órával előbb, másik kezét a fiatal leány fejére tette, de most azért, hogy pillanatnyi csönd után, mondja:

— Igazad van, Éliane. Igen, menj, gyermekem s az Isten őrökdjön fölötted. Fogadd köszönetemet, megáldalak.

XXVII.

Éliane és öreg társnője még az nap estefelé útra keltek s másnap korán Erlonba voltak. Éliane sokat szenvedett e helyen s mindig bizonyos aggodalommal lépett a szobába, hol egymásután annyi fölindulás izgatta fiatal szívét. De most határozott küldetése volt, mely minden tevékenységét igénybe vette s gondolatait fölemészté a kívánság, hogy azt si eresen betöltse.

Az első pillanattól kezdve örvendhetett jöttének, mert már csupán láttára mindenki visszanyerni látszott bátorságát. Seraphine nővér társaságában azonnal meglátogatta a falu minden betegét, kik között legtöbben voltak fiatal leányok és gyermekek, mindenkinek egy-egy jó szót mondva, mely ép oly hasznos volt, mint a segély, melynek kísérője volt. Őt látva, az öröm visszaült minden arcra s habár mindenkinek ismétlé, hogy ő jótevőjüknek csak küldötte, világos volt, hogy minden jótéteménynél nagyobb volt az ő jelenléte.

Mióta a ragály kitört, Seraphine nővér és társnője, a plébános és a jószágigazgató minden lehetőséget megtettek. De eszközeik elégtelenek lőnek és aggódva várták a marquisné válaszát, midőn Éliane megjelenése, fölruházva teljhatalommal és megrakva bő segélylyel, megváltoztatta a helyze-

tet. Hamar jobban és behatóbban lőn szervezve minden. Minden nap, míg a fiatal leány bejárta a falut, Sylvestre kisasszony, a fiatalabb nővér segélyével, ki az iskolában maradt, hogy gondozza a gyermekeket, kiket a ragály megkimélt, rendbe hozta az eleséget, mely reá volt bízva, felügyelt, hogy a konyhában a tűz soha se aludjék ki, hogy a húsleves soha el ne fogyjon s azután tapintattal ürtíté ki a Monleon által küldött egy-egy ládát, mely az ő pinczejéből a legjobb bordeaux-it és champagne-it tartalmazta. Azután a marquisné rendelede, hogy a szükséges ruhákról gondoskodni kell, szintén végre lőn hajtva. A fiatal Louise nővér segélyével hamar elkészült a családok lajstroma, a hol betegek voltak, hogy így a segély tapintatos kiosztása által megakadályoztassék az aggodalom, melyet a munkaszünetelés a szegényeknél okoz s mely oly rettenetesen nagyítja bajaikat.

Végre óvintézkedéseket téve, az egészségesek életmódját jobbítani törekedtek. E gondoskodás megszüntetett minden aggodalmat, míg Éliane jelenléte megnyugtatta a leginkább megrémülteket is s visszavezette a betegek ágyához azokat, kiket a félelem elűzött.

Hála mindezen eszközöknek, kedvező átalakulás ment végbe a kedélyeken s ez csakhamar nem

kevesbbé szerencsés hatással volt az általános egészségre.

Erlonba érkezése után körülbelül egy hétre Éliane már azt írhatta nénjének, hogy huszonnégy óra óta egy új eset sem fordult elő a faluban s hogy az orvos véleménye szerint a betegség a szűnés korszakába lépett.

E levelet az iskolában írta, hol a faluban tett látogatásai után mindig egy órát töltött, mielőtt visszatért volna a kastélyba. Tehát ma is ott volt, mint rendesen, midőn Seraphine nővér szomorú és aggódó arcczal belépett. A plébánia legtávolabbi végéről jött, hol egy szegény embert látogatott meg, kinek félreeső és magános lakását sem kimélte meg a ragály.

— Szegény Binet nincs jobban — mondá — félek, hogy nem tudjuk őt megmenteni. A betegség azon a részen sokkal hevesebb volt, mint itt... Úgy látszik, hogy a folyó tulsó partján is, különösen a kis Erlon du Gué tanyán, egészen a víz mellett, két nap óta rettenetesen elharapódzott a láz. Azoknak a szegény embereknek ott nincs meg mindazon segély, mint nekünk itt; sokkal sajnálandóbbak, mint mi.

— De — mondá Éliane élénken — mivel itt határozott javulás állt be, nem küldhetnénk nekik legalább némit készleteinkből?

— Ép ezt akartam indítványozni. De akkor értekezünk kell a jószágigazgató úrral. Különben azt hallottam, hogy a kis Erlon du Gué kastélyban laknak s azt is, hogy ott is több beteg van.

— Laknak?... Erlon du Guéban laknak! — mondá Éliane meglepetve és önkéntelen fölindulással — kik?...

A kis kastély, melyet csak távolról látott, oly különös módon hozzá volt fűződve unakatestvére emlékéhez, hogy csupán nevének hallatára dobogni érzé szívét.

— Kik — mondá a nővér — ezt senki sem tudta határozottan megmondani. Némelyek azt hiszik, hogy idegenek, kik ez évadra kibérelték. Különben itt van a jószágigazgató úr, ki meg fogja mondani, miben áll a dolog.

De Thenin, habár különben igen szeretett bármiről is beszélgetni, midőn a nővér a kis kastély lakói felől őt megkérdezte, röviden azt felelte, hogy azok *valakik*, kiknek a marquis azt oda kölcsönözte két hónapra, azután a beszélgetést gyorsan más tárgyra vitte át s lehetetlen volt őt visszavezetni a tárgyra, melyet határozottan kerülni látszott.

Éliane egy szót sem szólt. Szótlanul befejezte és lezárta levelét. Izgatott volt, nem tudva, miért s a mit tudni akart, nem merte megkérdezni.

— Mivel ön készen van — mondá, látva, hogy

Sylvestre kisasszony kulccsal bezárta a szekrényt, mely a reá bízott ruhákat és fehérneműeket tartalmazta — menjünk azonnal; az ég beborult. Aligha érkezünk meg a kastélyba az eső előtt.

Magára vetette köpenyét s föltette nemezkalapját. Az ajtóhoz érve, megállt és mondá:

— Seraphine nővér, ha akarja, elmegyek a kis Gué faluba megnézni, mi történik ott.

— Lehetetlen, kisasszony — kiáltott föl a jószágigazgató — majdnem négy óra szükséges a hidon át gyalog, kettőnél több kocsin.

— Akkor, Thenin úr, talán oda kölcsönzi az önét, hogy megtehessem ez utat?

S mivel Thenin nem felelt, folytatá:

— Vagy pedig elmegyek az itt levő két ló egyikén; múlt évben egyaránt lovagoltam mind a kettőn. A kis Thomas velem jön. Elmegyek, az bizonyos s így három óra múlva visszatérek.

Valóban, Raynald, midőn elutazása után minden lova eladatott, határozottan meggyagyta, hogy *Chamyl*-t és *Roxane*-t tartsák meg.

— Az bizonyos, Éliane kisasszony — mondá Thenin — hogy lovon megteheti s pedig a gázlón átmenve, sokkal gyorsabban. De kérem, ne tegye. Ne engedje meg, Sylvestre kisasszony. A betegség sokkal hevesebb a folyó tulsó partján, mint itt; kérem, hagyjon föl e gondolattal!

A szegény jószágigazgató habozása, Éliane iránti tisztelete és amaz óhaja közt, hogy őt szándéka kivitelében megakadályozza, nem kerülte ki ennek figyelmét.

— Jól van, Thenin, mára fölhagyok vele, de holnap reggel jöjjön a kastélyba, majd megbeszéljük.

És Sylvestre kisasszony kíséretében távozott. A nap hanyatlani kezdett, már néhány csöpp eső is hullt s a szél fölkerekedett oly módon, mely vihart jelzett.

— Csakugyan szép lett volna, Éliane — mondá az öreg kisasszony — elmenni több mint négy mértföldnyire ily időben, mint a minő jelentkezik. De nem engedtem volna meg — folytatá határozottan, mintha minden szükséges tekintélyvel fölruházottnak érezte volna magát arra, hogy Éliane-t minden körülmény között engedelmességre bírja.

— Ma már eszemben sincs, holnap majd meglátjuk — mondá röviden Éliane, meggyorsítva lépteit.

Zavart, izgatott volt, mintha bizonyos előérzete lett volna, melyet nem tudott meghatározni. Gyorsan haladtak, csöndben, midőn a kastélyhoz közelvedve a nagy fasorban, távolról lólépteket hallottak s midőn a fasoron át, melyen ők haladtak, a kastély perronjára értek, nagy volt meglepetésük, meglátva azt, ki ép leszállt a lóról.

— Armand!

— Malseigne!

A szokatlan óra s Malseigne elváltozott vonásai eléggé megértették, hogy komoly dolog hozta őt Erlonba.

— Beszélhetek önnel egyedül, Éliane? — mondá — azonnal, valami sürgős mondanivalóm van.

— De, remélem, itt fog ebédelni — kiáltott föl Sylvestre kisasszony.

— Nem hiszem, hogy lesz időm.

S míg az öreg leány fölkiáltott, Éliane kinyitotta a kis szalon ajtaját, hol társnőjével rendszeren tartózkodott, mióta maguk voltak a kastélyban. Belépett, Armand utána; s a nélkül, hogy egy szót szólt, vagy egy kérdést tett volna, várta, a mit ez mondani fog.

Ez bevezetés nélkül a dologra tért.

— Talán tudja, Éliane, hogy a kis Gué-kastély el van foglalva.

— Ép most tudtam meg.

— S megmondták, hogy ki által?

— Nem, azt nem tudom.

— Ezt jöttem megmondani, Éliane s egyszerűsmind azt is megmondani, a mit az ön bátorságától, nemeslelkűségétől, szóval öntől, mint olyantól várok, a milyennek én önt ismerem.

— Kérem Armand, beszéljen gyorsan.

— Hallja hát. Az, ki ott van, beteg, talán hal-doklik e pillanatban, az nem más, mint a fiatal Liminges marquisé... Raynald neje!

Éliane szerfölött elsápadt, nagy szemei kitágultak s az asztalhoz támaszkodott, nem tudva felelni.

Malseigne megrémült.

— Éliane — mondá — az ég nevében, bocsásson meg, ha sokat tételeztem föl az ön erőiről. Azt hittem, igen, megvallom, azt hittem, nincs semmi a világon, a mit öntől ne lehetne várni. Ez egyedüli mentségem.

— Nincs szüksége reá. Jól tett ön, Armand; lássa, már magamhoz tértem; meg voltam lepette ez az egész... Pedig — suttogá — azt hiszem, hogy sejtettem.

Kezét homlokához vitte, visszasimítá haját és Malseigne-t szemlélte.

Az a nyájas és szilárd kifejezés, a tisztaság és erő ama vegyülete, oly jól visszatükrözte lelkét s szemeit e világon a legszebbekké tette. Armand elfordítá az övét s egy pillanatra elfeledte, a mit mondani akart...

— Most beszéljen gyorsan — mondá Éliane — mert hiszem, hogy az idő sürget; beszéljen, mondjon el mindent.

Armand hamar visszanyerte szokott önuralmát. Rohamosan, világosan, a lehető legkevesebb szó-

val tudósítá Éliane-t unokatestvérének visszatértéről Franciaországba, ismétli elutazásáról és — ideiglenes távolléte alatt — nejének tartózkodásáról a kis Gué-kastélyban, hol őt, barátjának tett ígérete szerint, minden héten meglátogatta.

Egy ideig minden jól ment; szerette a helyet, hol minden új volt rá nézve s a komor szomorúság, melybe gyermeke halála után esett, kezdett szétoszolni, midőn, nyolcz nap előtt, a ragály utolérte őt. De, hála az orvos és egy irgalmas nővér gondoskodásának, kit Párisból sietve elhívtak, a betegség nem látszott súlyosbodni. De öreg dajkáját, ki őt egy pillanatra sem hagyta el, szintén meglepte a ragály s a mult éjjel meghalt. Ez esemény, melyet nem lehetett a fiatal beteg előtt eltitkolni, visszaesést idézett elő, mely megújítja aggodalmaikat a jelenre és a jövőre nézve. A kitűnő nővér, kinek megfigyelő tehetsége egyaránt kiterjedt a lélekre és a testre, Malseigne-nak kijelenté, hogy jelenleg egyedül hathatós eszköz lenne egy oly odaadó nő jelenléte a szegény beteg mellett, mint a milyen a megholt volt, de a ki egyszerűsmind fiatal volna s képes lenne benne érdeklődést keltetni s őt szórakoztatni.

— Ekkor — folytatá Armand — egy furcsa eszme, egy agyrémhez hasonló, örültséggel határos gondolat villant meg agyamban. Ép megtudtam,

hogy ön Erlonba érkezett. Thenin, ki, mint tudja, nagy odaadással viseltetik Raynald iránt s ki egyedül van beavatva titkunkba, tegnap beszélt nekem ön-ről, az ön bátorságáról, befolyásáról a betegekre, az ön jelenléte által művelt csodákról . . .

Éliane félbeszakítja őt, eltökélten fölkelve.

— Jól van, megértettem, Armand, most ne beszéljen többet, mert az idő nyilván sürget. Ha ön parancsolja, Thenin odaadja kocsiját, úgy-e? Vagy pedig . . . mennyi idő alatt jött ön ide lovon?

— Nem egészen háromnegyed óra alatt . . . mert a gázlón jöttem át.

— S miért ne tehetnék én is így? Kocsin majdnem három óra kell.

— Csöngetett s elrendelé, hogy a *Chamyl*-t nyergeljék föl.

— Most egy negyedóra van szükségem, hogy Sylvestre kisasszonynak megmondjam, hogy engedetlen leszek iránta s hogy azután fölkészüljek az ön követésére.

Képzelfető, mily nagy volt a szegény Sylvestre meglepetése, mondhatnók rémülése, midőn Éliane előadta neki szándékát, oly gyorsasággal és határozottsággal, mely csak nagyította az ő zavarát: eleinte csak ezt ismételte:

— Ön, ön, Éliane, ön elmegy ahhoz a . . .

Éliane szavába vágott.

— Elmegyek Liminges marquiséhoz, ki veszélyesen beteg a Gué-kastélyban, azt hiszem, ez nagyon egyszerű.

E felelet megállította Sylvestre kisasszony lélekzetét és őt könyekre fákasztotta.

— Nem, Éliane, soha, de soha nem vártam volna öntől, hogy így nevezze . . .

— Raynald unokatestvérem nejét? . . . De hát más nevet adhatnék neki?

Rövid és határozott hangon beszélt, mi nem igen volt természete. Azért e felelet távolról sem csillapította le az öreg leányt, ki kezeit tördelve ismétlé:

— Mit fog mondani drága asszonyom? . . . Mit fogok neki felelni? Hogy is tudtam beleegyezni, hogy ily örültségekre képes egyént elkísérjek! . . . Ah! miért jöttem el!

És ilynemű ezer és ezer fölkiáltást hallatott, melyek mosolyt csaltak Éliane ajkaira s visszaadták neki egész hidegvérét, annál is inkább, mert új gondolata támadt, melynek kiviteléhez most meg kellett nyernie öreg barátnője személyes közreműködését.

Leült melléje s miután megölelte őt, nyugodtan megmagyarázta neki, hogy betegről, talán haldoklóról van szó . . . Hivatkozott kitűnő szívére, szeretetére, a név iránti ragaszkodására, mely nevet lehetetlen megtagadni attól, kihez menni akar s

az öreg leány mind nagyobb figyelemmel hallgatott reá, midőn megértette, hogy nemcsak tétlen szemlélője lesz annak, a mit nem tudott megakadályozni.

Valóban, midőn Éliane gondolatai kissé tisztábbak lőnek, belátta, hogy reá nézve jobb lesz, ha Sylvestre kisasszony vele vagy legalább utána megy a kis Erlon du Gué kastélyba, honnan ma este, talán még holnap sem térhet vissza. Sylvestre kisasszony pedig meggyőződve, hogy lehetetlen Éliane-t szándékáról lebeszélni, belátta, hogy akarva, nem akarva bele kell egyeznie s ekkor minden tőle telhetőt megtett, hogy annak kivitelét elősegítse. Röviden, el lőn határozva, hogy míg Malseigne-nyel lóháton és pedig a rövidebb úton megy a kastélyba, Sylvestre kisasszony mennél előbb követni fogja őt Thenin kocsiján s utána viszi a ruhákat, melyekre szüksége lesz.

— Most már, kedves kisasszony, lássuk, mit lenne legjobb tenni. Itt minden sokkal jobban megy; a faluban senki sem fog csodálkozni távollétünkön, mert tudják, hogy a folyó tulsó partján is vannak betegek. Thenin, ki mindenben engedelmeskedik Armandnak, nem fog többet ellentmondani.

Beszédközben a fiatal leány magára vette lovagló öltönyét, mert a beszélgetés az ő szobájában folyt le, míg Sylvestre kisasszony kifejté gyakorlati képességeit, a mennyiben lovag-ruhája fölé egy kisebb

öltönyt vétetett, melynek czélja volt őt az eső ellen megvédeni s melyen két zseb volt, hova az okos kisasszony két palaczkot tett, az egyikben boreczet, a másikban pálinka volt. E két óvszert mindig magával kellett vinnie a fiatal leánynak, saját vagy mások használatára, midőn oly házba ment, hol a ragály uralkodott.

Mindez nem tartott húsz perczig. A lovak készen voltak s Éliane már az előcsarnokban volt Armanddal, midőn Sylvestre kisasszony azt követelte, hogy távozásuk előtt valamit étkezzenek; s Malseigne, tudva, mily fáradságnak és izgatottságnak teszi ki társnőjét, ebben egyetértett vele.

Mégis alig mult el egy óra Armandnak a kastélyba érkezése óta, midőn már ismét lovon ült Éliane mellett, vele együtt Erlon du Gué felé ügetve. Gyorsan haladtak és mind a ketten sokkal jobban el voltak merülve talán ama gondolatokba, melyeket okvetlen fölkeltett bennük a rendkívüli helyzet, melyben voltak, hogysem az esőre ügyeltek volna, mely egy óra óta szüntelen esett s a melytől majdnem meg voltak védve a hosszú fasor nagy fái által. De midőn a park ezen oldalát záró rácsajtón kiléptek s egyszerre a nyílt úton voltak, mely a folyóhoz vezetett, észrevették, hogy a szél heves, hogy az eső záporként hull s hogy utoljára még valóságos viharral kell küzdeniök.

Egy pillanatra megállíták lovaikat.

— Ha így tart — mondá Armand — egy kis félóra alatt a gázló nem lesz járható.

— Ez valószínű — mondá Éliane — ezért sietnünk kell.

Csendben folytatták útjokat, lehajtva fejüket az eső és szél elől, mely arcukat verte.

Néhány pillanat múlva:

— Megálljon, Éliane — mondá Armand — lehetetlen megengednem, hogy ön előbbre menjen ily időben. — De Éliane nem lassítá meg lovát s csak ennyit felelt:

— Iparkodnunk kell a gázlóhoz érnünk s ezért menjünk gyorsan.

De nem volt könnyű gyorsan menni, a sötétség szövetkezett a viharral. A hold, mely a felhők közül néha kibújt, útjukra csak kétes és elégtelen fényt vetett. Szerencsére mind a ketten jól ismerték az utat, mind a ketten biztosak voltak lovaikban s mind a ketten jól tudták azokat igazgatni.

Végre megérkeztek a gázlóhoz. De alig vetettek rá egy szempillantást, azonnal látták, hogy nagyon késő. Az emelkedő víz zajongva fölülhaladta az átjárót jelző köveket. Lehetetlen volt az átkelést kockáztatni a nélkül, hogy beljebb ne sodortásának, a hol aztán nem volt hely, melyen a lovak kimehetők volna.

Egy pillanatig szótlanok voltak a levertségtől. Onnan, hol voltak, látni lehetett a kis kastély világos ablakait. Ha egyszer a tulsó parton vannak, egy negyedóra sem szükséges, hogy oda érjenek... Visszatérni e helyett a nagy Erlonba, hogy kocsit keressenek és a hosszabb útra térjenek, a drága, talán pótolhatatlan idő vesztegetése lett volna.

Mégis Armand nemsokára határozott hangon mondá:

— Önnek vissza kell térnie, Éliane. Bizonyára nem szeretem, hogy ön egészen egyedül menjen vissza, de inkább a sötétséggel küzdjön meg, mint a folyóval.

— S ön mit szándékozik tenni?

— Egy pár ölnyivel fölebb belehajtom lovamat a folyóba s a kijáró hely felé irányozom, mely ép szemközt van s mely egyedüli a tulsó oldalon.. Bízom benne.

— No hát, miért ne tennék én is úgy? Én is bízom lovamban, követni fogja az önét s átmegy, mint az. Gondolom, ön jól ismeri a helyet, melyet választani kell, hogy ne sodortassunk alább a czélnál?

— Igen, ismerem — mondá Armand izgatottan — de sohasem fogom megengedni, hogy ön, Éliane, kockára tegye életét. Még ha a gázlón mehetnének át! Ámbár most azt hiszem, örült voltam, hogy azt

önnek indítványoztam ; de főlebb a folyó rohamos és mély, és bűnös volnék, ha önt ily veszélynek ki-
tenném.

— Nincs semmi veszély, ha az ember jó lovon ül. Tizenöt éves koromban átmentem egy ily folyón Skótországbán s ez elég hogy az ember ne veszítse el fejét. Ne féljen, Armand s engedje, hogy kövessem önt, mint ezt bizonyára megengedné, ha Thomas, a kis groom, menne ön után Chamyl-on.

Más esetben e hasonlat talán mosolyt csalt volna Armand ajkaira, de most zavarba hozta őt.

— Thomas ! — ismétlé türelmetlenül. — Valóban, azt hiszem, hogy jobban aggódhatom önért, mint groomjáért. Különben is, kövesse tanácsomat. Menjen vissza lassan Erlonba. Menjen lépést, biztosan megérkezik, a nélkül, hogy a megázáson kívül más veszélynek ki lenne téve. Holnap eljövök hírt hozni s talán önt elvinni.

— *Talán* — mondá Éliane, a kis kastély kivilágított ablakait nézve — azaz, ha még van idő, ha már nem késő, még néhány óra múlva is . . . Nem, Armand, nem megyek vissza, maradok, követni akarom önt, el vagyok tökéelve.

Armand, a mennyire lehetett, uralkodott ellentmondó gondolatain, melyek benne keletkeztek és elmélkedni iparkodott. Bizonyos, hogy Crecyben és Erlonban tett hosszú kirándulásaik alkalmával

gyakran látta Éliane-t majdnem ily nehéz dolgokat megtenni; ismerte hidegvérét, bátorságát, kezének csodálatos erejét. Ugyanezen körülmények között nem borzadt volna vissza, más nőnek megengedni a koczkáztatást. Miért, mert ő volt, azért reszketett úgy? ... ah! miért? ... De mire való volt érte annyira reszketni, mikor tudta, hogy ő néha kérlelhetetlen erélylyel tudott akarni s mikor e pillanatban jól látta, hogy ilyen az akarat, melynek ép kifejezést adott?

Nem mondott tehát ellent, nem tett semmi ellenvetést s csak a cselekvésre gondolt.

— Igéri nekem — mondá határozottan — hogy pontosan azt teszi, a mit mondok.

— Igérem.

Beszédközben Armand egy kis lámpát vett elő zsebéből, a melyet kocsiban olvasásra használt és meggyújtá, azután egy szíj segélyével vállára erősíté.

— Most kövessen, a mily közel csak tud; nézzen e lámpára s úgy irányozza lovát.

— Jól van, értem.

Útnak indultak s a partot szegélyező úton haladtak, míg nem megérkeztek a helyre, hol lovaikat a folyóba kellett eresztetniök.

— Itt vagyunk — mondá Armand — készen van?

— Igen.

— Kiszabadította lábát a kengyelszíjból?

— Igen, Armand, legyen nyugodt.

Éliane valóban megtette ez óvintézkedést, valamint azt is, hogy a mennyire lehetett, fölfogta ruháját. Most megszilárdította magát a nyeregben, összefogta a kantárszárakat, azután Chamyl-nak hízelgve szóval és kezével, szabadjára eresztette és Armand után ellentállás nélkül engedé belépni a folyó sötét vizébe.

E vakmerő átkelés kissé hosszabb és nehezebb volt, mint sejtették. Tartama alatt a víz és a vihar zajának daczára, meg lehetett volna hallani Armand szívének dobogását. Időről időre rekedt hangon kiejtő Éliane nevét, hogy megnyugvást szerezzen magának, hogy ott van; ő felelt s hangja támogatta vezére bátorságát, de hosszú utazásai alatt, soha semmiféle veszélyben, ily borzalom nem fagyasztotta meg véréét. Hideg izzadtság csurgott le homlokáról, szürkés sápadtság fődte arczát s midőn lova végre a partot elérte, midőn a földre ugorhatott, hogy megfogja Éliane-ének zabláját és kijönni segítse, midőn őt magát ép egészségben látta, kire alig hatott a veszély, melyben volt, a visszahatás, mely a szellem és szív ily rettenetes feszültségét követte, egy pillanatra fölülmulta erőit; a nyugodt, rendületlen Armandot szédülés fogta el, tántorogni kezdett és a reszkető és kimerült lovak lábaihoz a földre rogyott.

XXVIII.

Éliane egy szempillantás alatt a földön és mellette volt. Zsebkendőjére önté a boreczetes üveg tartalmának egy részét, a melylyel az előrelátó Sylvestre kisasszony őt ellátta s azzal Malseigne homlokát áztatta. A lámpa, mely vállán volt, esése közben kialudt, de szerencsére, néhány percz óta az eső megszűnt s a kevésbbé sűrű, a szél által kergetett felhők most elég fényt engedtek vetődni az útra, a fiatal leány segélyére.

Malseigne nemsokára magához tért és gyorsan fölállt.

— Támaszkodjék — mondá Éliane — itt e fához.

Azután kihúzta zsebéből a pálinkás-üveget és neki nyújtá.

Az elvette az üveget, két-három kortyot ivott belőle és visszaadá.

— Köszönöm, Éliane. Igazán furcsa s ilyesmit sohasem lehetett volna előre látni. Én ájulok el, mint valami nő s ön siet az én segélyemre!

— Ön félt miattam.

— Igen, megvallom . . . Félttem.

— Míg én egy csöppet sem. Ön adott nekem bátorságot; az önnél levő lámpa nagyszerűen vezérelt engem s az első pillanattól kezdve éreztem,

hogy Chamyl tökéletesen tudja, hogy mi a teendője s hogy én biztonságban vagyok. Jobban érzi már magát?

— Igen, menjünk gyorsan.

Fölsegíté Éliane-t a nyeregbe s maga is fölült lovára szótlanul. Útnak indultak.

Midőn a kis kastélyhoz közeledtek, Éliane kissé habozva mondá:

— A kit most látni fogok, tudja, hogy ki vagyok?

— Nem; nem hiszem, hogy valaha hallotta az ön nevét.

Pillanatnyi szünet állott be. Mind a kettőnek kissé elszorult a torka.

— Hát akkor hogy magyarázzuk meg neki jelenlétemet?

— Az Isten majd segítségünkre lesz.

Egy szót sem szóltak többé megérkezésükig.

A csöngetyű leggyöngébb megszólalására az ajtó kinyílt. Senki sem aludt a házban; némelyek a beteg, mások a szegény halott mellett virrasztottak, ki még haláloságyán feküdt.

— Történt valami változás távollétem alatt? — mondá Malseigne halk hangon.

— Nem. Kissé izgatott volt. Most alszik. A nővér mellette volt.

Marcel, Armand öreg szolgálja, adta e választ, ki

ideiglenesen Ersiliáé lőn s a házban a faktotum szerepét játszotta.

— Most önt szobájába vezetem — mondá Armand halkán társnőjéhez. — Ott lesz tűz, hogy megszárástthassa czipőit és ruháját. Kalandunk folytán időt vesztettünk; több mint egy óráig jöttünk, úgy, hogy Sylvestre kisasszony nemsokára megérkezik.

Előtte ment, lámpával kezében. Éliane szótlanul követte őt. Egy kis tölgyfa-lépcsőn haladtak föl, melynek végén az első emeleten volt a szoba, hova Éliane-t vezette.

Malseigne körültekintett. Láta, hogy jó tűz lobog a kandallóban s hogy két gyertya ég az asztalon; vissza akart vonulni, midőn egyszerre rémület fogta el, észrevéve Éliane rendkívüli sápadtságát, melyet rendetlen s az esőtől nedves haja még szembetűnőbbé tett.

— Éliane — mondá izgatottan, hozzá közeledve, biztos ön, hogy nem csigázta túl erőit? egész életemben meg kell siratnom az örültséget, mely engem arra vitt, hogy önt ide hozzam? Oh! az Isten mentsen meg ily lelkiismeretfurdalásoktól!

— Ne féljen miattam semmit — mondá Éliane — még csak fáradt sem vagyok; mondja meg, a mit tennem kell.

Malseigne nyugodtabban folytatá:

— Várjon itt reám; azonnal visszajövök. Valóban, nem akarok sem kétkedni az ön bátorságában, sem elveszíteni a magamét.

Távozott s Éliane, midőn egyedül maradt, maga körül tekintett. A szoba, melyben volt, más korszakból valónak látszott; a kis faragott faágytól kezdve a szőnyeg-függönyökig, a falakon függő festményektől kezdve a kandallón, az íróasztalon és a vén szekrényen levő díszítményekig — minden régi, ritkaság, gondozott, keresett s komoly ízlésű volt.

Csakugyan ilyennek képzelte a kis Gué-kastélyt, csakugyan ilyennek festette ő le előtte. De a külső tárgyak csak félig-meddig kötötték le figyelmét. Látszólagos nyugodtsága daczára, rendkívül izgatottnak érzé magát s most, midőn Malseigne-nak két órával előbb történt Erlonba jövele óta először gondolkodhatott, egész nagyságában átlátta helyzetének különösségét.

... Tehát végre itt volt *nélküle* e helyen, hova neki kellett volna őt vezetnie!... És miért jött ide?... hogyan fogadja majd az, kit ily koczkáztatva fölkeresett?... Hasznos volt-e ez utat megtenni?... okosság volt-e?... Meg fogja-e bocsátani Raynald anyja?... Mit fog maga Raynald mondani, ha valaha megtudja?... Nem cselekedett-e óvatosság, okosság nélkül? Malseigne, ez egyszer,

nem csalódott-e? ... Az idő mult s ő nem jött vissza ... A hosszú és mély csönd azt jelenti-e, hogy későn érkeztek? ...

Végre megnyílt az ajtó. Éliane élénken fölkel; de csak Marcel volt. Az asztalra egy tálcát helyezett, melyen thea, kétszersült, bor és más fogósabb ételek voltak s daczára Éliane tagadó intésének, mely e jószágok sükségtelenségét jelezte, nem akarta elvinni.

— Nem, nem, kisasszony. Higyje meg, ez erőt ad.

— Később is ráértem volna. Most csak azt mondja meg, ha tudja, hogyan van a beteg.

— Nem tudom, nem tudja senki, kisasszony, csak a huszonegyedik napon tudhatni s ma még csak a tizenkilenczedik van. A szegény jobban volt, de oly nagy bánat érte! Annyira szerette öreg dajkáját s annyit sírni, sírni egész nap, mint ő, ez rosszabbra fordítá betegségét ...

Éliane érdeklődéssel hallgatta őt s szívesen folytatta volna beszélgetését Marcellal, de szórakozottá tette őt egy kocsi zörgése, mely Sylvestre kisasszony érkezését jelzé.

Azonban, az igazat megvallva, az ideges állapotban, melyben Éliane volt s a furcsa érzet miatt, melyet benne a hely keltett, a hol volt, igazi örömet okozott neki öreg barátnőjének megjelenése,

annál is inkább, mert a szemrehányások órája elmúlt, ez már csak arra gondolt, hogy megkönnyítse a különös munkát, melyre fiatal társnője vállalkozott.

De gyakorlati tevékenységének kifejtése közben Sylvestre kisasszony mégis izgatott állapotban volt, melyen nem tudott uralkodni, meggondolva, hogy ő, Sylvestre Rozália, most ugyanazon földél alatt van azzal, ki Raynaldot megboszorkányozta s ki rá nézve oly régóta mély megvetés, és titokzatos borzalom tárgya volt.

— Végre — mondá, miután megvizsgálta az Éliane-ével szomszédos szobát, mely számára rendelve volt — végre szerencsésen itt vagyok ön mellett, Éliane s ez önre nézve bizonyára megnyugtató . . . most az egyszer jól tette, hogy nem jött ide nélkülem . . . Istenem, mily eső! . . . mily rettenetes idő! De szegény gyermekem — folytatá, miközben segített Éliane-nak lovag-öltönyét más ruhával fölcserélni, — mily állapotban vannak cipői! . . . és kabátja! . . . az ember azt hinné, hogy gyalog jött át a folyón . . . vesse le gyorsan ezeket s azután hadd tűzzem föl a haját, mely szintén csupa víz . . . úgy, most adja ide ezt.

Éliane ellentállás nélkül vette magára a fehér házi-öltönyt, melyet neki átadott s melyet derekán kék szalaggal kötött össze; azután szóltanul, izgatottan és szórakozottan leült.

— Most pedig — mondá Sylvestre kisasszony, egy darab kétszersültet véve a tálczáról s egy poharat megtöltve Malaga-borral — egye meg e kétszersültet és igya meg e pohár bort. E nélkül nem engedem meg, hogy egy ragályos beteghez közeledjék.

Éliane gépiesen vitte ajkaihoz a poharat. Szótlatlanul engedelmeskedett, másra gondolva.

— És most, kedvesem — mondá Sylvestre kisasszony azzal az ünnepélyes modorral, melylyel szeretett élni, különösen midőn vélte, hogy tekintélye nem ismertetik félre; — most, Éliane, a legnagyobb óvatosságot ajánlom szavaiban. Szeretettel cselekedetet akar teljesíteni. Legyen. De sohasem szabad elfeledni, hogy azok a személyek...

— Micsoda személyek? — mondá Éliane kurtán.

— Általában beszélek a színésznőkről, az énekesnőkről, a...

— Sylvestre kisasszony, már százszor mondtam, hogy itt nem énekesnőről, sem színésznőről, sem más ilyesmiről nincs szó... Liminges marquisené ép oly jó nevelésben részesült, mint akár ön s kérem, többé soha...

Még beszélt, oly élénkséggel, mely egy kissé elüthött magatartásának mesterkélt nyugodtságától, midőn halk kopogtatás után az ajtó megnyílt. Mal-seigne megjelent s be sem lépve a szobába, intett

Élianenak, hogy jöjjön. Azonnal fölkelte és követte őt.

A szoba, hol a szegény Ersilia még mély és lázas álomban aludt, a földszinten volt. Egy elég nagy termen keresztül lehetett oda menni, a mely teremben most egyetlen lámpa világította be: e teremben találták Malseigne és Éliane Sainte-Irénée nővér, ki egy pillanatra oda hagyta a beteget, hogy eléjük jöjjön.

A nővér világos nagy szemei nyájas, komoly és átható tekintetet vetettek a segítőnőre, kit neki hoztak s e röpke vizsgálat után ez egyetlen szót mondá Malseigne-nek:

— Köszönöm. — Azután Éliane-hoz fordulva:

— Úgy-e, kedves kisasszony, ön már nem egy ly lázban fekvő beteg mellett volt?

— Oh! már nagyon soknál.

— Tehát nem szükséges mondanom, hogy mit kell tennie.

— Ha egyedül vagyok, mindent megteszek, a mi tőlem telik, de mivel ön itt van, kedves nővér, csak pontosan engedelmeskednem kell önnek s e tekintetben számíthat reám.

Ama különös mosolyok egyike, melyek a folytonos öröm visszfénye s melyek csak bizonyos arczokon láthatók, jelent meg Sainte-Irénée arczán.

— Malseigne úr mondotta nekem — mondá —

hogy ön nyugodt és bátor, látom, hogy nem csalt meg, ön sokat segíthet nekem. Nagy jót tehet ön az én szegény betegemnek. Jót, melyre én képtelen volnék. Legyen áldott az Úr neve!... Kövessen.

Midőn az ajtó küszöbén átlépni akart, Éliane megfordult s látva, hogy Armand nyugtalan tekintete némi borzalommal kíséri őt, visszatért hozzá s gyorsan mondá:

— Ne féltsen engem semmitől, Armand s tudja meg, hogy óhajomat teljesíté ön, melynek megvalósulását lehetetlennek tartottam. Végre tehát látni fogom *őt*!... Az Isten megengedte s ezt önnek köszönöm.

Majdnem éjfél volt, midőn Éliane fölment a szobába, hol Sylvestre kisasszony várt reá, nyugtalansággal párosult türelmetlenséggel. A mint ez őt megpillantotta:

— Hála Isten, ön itt van! — kiáltott föl. — Már azt kezdtem hinni, hogy az egész éjet ott fogja tölteni... No hát, Éliane, most beszéljen s mondjon el mindent, a mi történt. Milyen? hogy van?... meggyógyulhat-e?... meg fog-e halni?...

Éliane, mielőtt felelt volna, leült. Gondolatokba volt merülve s nyilván jobb szeretett volna csöndben maradni. De az előbbi sápadtság helyett most arcza piros volt s azt az ideiglenes fényt ölté föl,

mely nála mindig élénk fölindulás kifolyása volt. Végre mondá:

— Szép, fiatal és kedves. Még nagyon beteg, de meg fog gyógyulni. Mondtam ezt a nővérnek. Most ő is hiszi, mint én.

A ki most betekinthezt volna Sylvestre kisasszony ártatlan lelkébe, azt meglepték volna az eredmények, melyeket még a legtisztességesebb és legelfogulatlanabb szenvedély is képes szülni. Talán maga is összeresztet volna, ő, ki szándékosan soha egy legyet sem ölt meg, ha tisztán tudatában lett volna annak, hogy most azt remélte hallani, hogy Ersilia utálatos és hogy halála bizonyos; igen, *az ő halála*, melyet csak igazságos bűnhődésnek tartott az istentelen befolyásért, melyet gyakorolt!...

Azonban Sylvestre kisasszony nem mutatta ki be nem vallható csalódását, hanem az előre haladott idő daczára, ki akarta elégíteni égető kíváncsiságát, melynél fogva többet is akart tudni. Szerencsétlenségére, Éliane nem igen látszott közlékeny hangulatban lenni.

Mozdulatlanul, csöndesen és annyira elmerülve ült ott karszékében, hogy társnője nem merte őt gondolataiból kizavarni s néhány pillanat mulva csak ennyit mondott:

— Lásza, Éliane, ne vesztegetse tovább az időt,

ön bizonyára nagyon fáradt, akarom, hogy azonnal lefeküdjék.

Éliane fölrezzent gondolataiból s gyorsan fölkel.

— Igaza van — mondá. — Habár jelenleg egy csöppet sem vagyok álmos, de azonnal iparkodni fogok aludni; holnap reggel korán fönn kell lennem. De előbb, Sylvestre kisasszony, elvégzem imáimat egy szobában, hová önt is elvezetem.

— Engem!...

— Igen, jöjjön, önért jöttem föl ide.

Kinyitotta az ajtót, intve ámuló öreg barátnőjének, hogy kövesse őt s ez ellentállás nélkül engedelmeskedett neki, saját szemeiben szépítve a visszásnak látszó engedékenységet ama gondolattal, hogy nem illenék egy fiatal leánynak megengedni, hogy éjjel egyedül kóboroljon e gyanus házban.

Csöndesen mentek le a lépcsőn. Az előcsarnokba érve, Éliane egy folyosó felé irányozta lépteit, mely ellenkező irányban feküdt azzal, mely a beteghez vezetett. Azt mondták neki, hogy itt van a halottasszoba. Az ajtó nyitva volt s a bent égő gyertyák elég világosságot vetettek ki a folyosóra. Beléptek és letérdeltek. A szegény Assunta, ágyán kiterítve, aludta utolsó álmát. Az asztalnál, melyen egy feszület s két gyertya volt, egy nővér térdelve imádkozott. Az éji csöndnél mélyebb uralkodott e helyen s az alacsony pór nő arczán a halál

ama fönsége ragyogott, mely különbség nélkül minden homlokot megkoronáz.

Assunta, mint minden nő, ki sokat dolgozott és sokat szenvedett életében, idősebbnek látszott, mint volt. E magasztos nyugalomban arcza bizonyos ifjúságot nyert. Jellemző és szabályos vonásai, sűrű és alig őszült haja, az olvasója keresztjét szorító összefont kezei és zárt ajkain az a mosoly, mely a teljesített kötelesség fölötti örömet s a bevégzett munka utáni nyugalmat látszott kifejezni: e látványban minden vallásos, békés, megnyugtató volt. Semmi sem volt gyászos.

Sylvestre kisasszonynak apró hibái és számos előítéletei daczára, jámbor és egyszerű lelke volt, azaz, habár sok olyast nem ismert, a mit a tudósok becsülnek, de volt értelme azokhoz, mik ezek előtt rejtve vannak. A szegény Assunta, odaadásának minden forrósága és nyelvének gyorsasága daczára, életében sohasem tudta védelmezni annak ügyét, kit oly gyöngéden szeretett, oly jól, mint most, a halál néma mozdulatlanságában. Sylvestre kisasszony megértette e beszédet. Derék, jámbor, tiszta nő volt, kit maga előtt látott feküdni s az, kit tejével táplált, talán nem volt méltó a megvetésre, melylyel iránta viseltetett...

Ez okoskodás nem öltött egészen határozott alakot lelkében, de mintegy akarata ellenére, nagy

változást idézett elő benne. Az elérzékenyülés bizonyos érzete, minőt még sohasem tapasztalt, lopódzott szívébe s forró ima jött ajkaira, nemcsak a szegény holtért, hanem azért is, kinek előbb lelkiismeretfurdalás nélkül kívánta halálát.

XXIX.

Másnap reggel a nap már magasan állt, midőn a fiatal Liminges marquisé fölnyitá szemeit a jótékony álom után, mely éjfél óta tartott. Sainte-Irénée nővér ágyánál virrasztott s örömmel vette észre a javulást, mely ama tekintetben nyilvánult, melyet a beteg maga körül vetett. Ez már nem volt, mint tegnap, az önkívület habozó nyugtalansága vagy a láz heves élénksége. Szemei most fénytelenek voltak, de visszanyerték rendes kifejezésüket s midőn ápolója az ő kezét megfogta, ő is megszorítá azét. Azonban egy pillanat múlva tekintete ismét téveteget lőn, azután bizonyos merevséggel irányzá egy pontra. Végre fölemelkedve, mondá:

— Kedves nővér, érzem, jobban vagyok s ez nem is csoda. Hallja csak. Az éjjel ott, ama helyen, kissé távolabb, mint a hol ön áll, láttam a Madonnát!... Reám nézett és önnel beszélt... mert ön is itt volt, kedves nővér; nem látta és nem hallotta őt?...

— És mit mondott nekem? — kérde a nővér mosolyogva.

— Résztvevő arcczal tekintve reám, azt mondá: *«Nagyon beteg, de meg fog gyógyulni»*.

— Ez nem látomás volt, kedves asszonyság s nem is a szent Szűz volt. Habár bizonyosan ő hallgatta meg imáimat, egy barátnőt küldve önnek, kit oly forrón kértem tőle!

— Egy barátnőt?...

— Igen, a ki majd önt szeretni és gondozni tudja, mint én.

— Mint ön, kedves nővér!...

De e kis beszélgetés kimeríté a beteg erőit. Feje visszahanyatlott a vánkosra, miközben suttogá:

— Hát vissza fog jönni! Az Isten legyen áldott! — s eleinte a fáradtság, azután az álom csöndje uralkodott ismét a szobában.

Egy óra múlva, második ébredésekor, a kit álmában vélt látni, ott ült ágya mellett. A tegnapi vihart derült idő követte s az első ízben fölnyitott ablakon meleg és illatos szellő hatolt a szobába...

De a fiatal beteg nemsokára a napénál még üdvösebb befolyásnak volt kitéve. Éliane jelenléte oly módon hatott reá, mely még Sainte-Irénée nővér reményeit is fölülmulta. A gondozással, melyben a fiatal leány páratlan tehetséget és ügyessé-

get fejtett ki, párosult az a sokszor említett varázs, melynek különösen hatalmasan kellett hatnia oly fogékony természetre, mint a fiatal olasz nőé volt. Azért kevés nap alatt a javulás észrevehető lőn s a hét vége felé már át lehetett vinni a szobába, melyet *a báró dolgozószobájának* neveztek s a mely az egész házban a legnyugodtabb és legjobb helyen volt.

Az eredmény tehát igazolta Malseigne vakmerő gondolatát s Éliane képességei csakugyan sohasem működtek hasznosabban és alkalmasabban. Ersilia első keservével, mely természetes tétlenségét komor fásultsággá változtatta, párosult a szomorúság férje távolléte fölött és a dologtalanság és magány unalma. Azután jött betegsége, melyet súlyosbított aggodása a hú Assuntáért, azután a fájdalom halála fölött, melyet nem lehetett előtte eltitkolni. Nem volt fizikai ereje s még kevésbbé erkölcsi erélye, melyek pedig szükségesek az ily egyesült körülmények elleni küzdésre. Az övénél kitartóbb akarat segélyére volt neki szüksége s egyszersmind béketűrő és állhatatos szeretetre, mely oly erőnyilvánulásokra tudta őt bírni, melyekre magától nem volt képes. Azután újnemű szórakozásra is volt szüksége s mindeme csodákat Malseigne várni és kérni merte attól, kit azok eszközzésére képesnek hitt,

Ez idő alatt a «nagy Erlonban» (miként a vidéken mondták) a ragály majdnem megszűnt; de Éliane-nak, hogy a küldetést, melylyel megbízott, tökéletesen elvégezze, még május végéig ott kellett maradnia. Azért könnyű volt most neki idejét megosztania a két kastély között, a reggelt az egyikben s a nap végét és gyakran az éjjelt is a másikban töltvén. Ez idő megosztásról, mint gondolható, hallgatott a levelekben, melyeket hetenkint kétszer írt nénjének, kinek most csak annyit mondott, «hogy a folyó tulsó partján is több beteg van». Azonban e tárgyról bővebb magyarázatokat tervezett s a marquisné rendeletére végzett munka kevésnek látszott előtte ahhoz képest, melybe e magyarázat kerülni fog. De bizonytalan volt, mely órát s minő eszközöket válasszon és bízott a Gondviselésben, mely látszólag `ily kevésbé természetes szerepre hívta őt, hogy alkalmat és erőt fog neki nyújtani célja foganatos elérésére.

Ersilia nem igen volt kíváncsi. Teljesen fölfogva állásának alacsonyosságát férjéhez képest, valamint a megvetést, melyet ennek családja tanusított házassága miatt, ebből különösen azt következtette, hogy az őt jobban szerette, hogysem félt volna az ő nemtetszésüktől s mivel ő nem sokat beszélt róluk, maga is keveset törődött velük. Mégis, midőn Éliane megjelenése után, első kérdésére azt a vá-

laszt nyerte, «hogy férjének egyik rokona, ki a szomszédban lakik», nagyon örült, mert ebből azt hitte következtethetni, hogy Raynald családjának haragja lecsillapult. Különben ezzel nem önmagáért foglalkozott. Ez nem tudta megzavarni gondolatait vagy érzeteit.

Jelenleg oly boldognak érzé magát, minőnek már régóta nem. Az ifjúkorban már maga az életre visszatérés, egy hosszú betegség után, bizonyos mámort szül. Igaz, hogy hú Assuntája nem volt többé, de mily kedves társnő foglalta el helyét! Mily új gyönyör volt ránézve egy korabeli barátnő s pedig minő barátnő!

Pár lépést már tehettek együtt a kertben; nem-sokára e séták kissé hosszabbak lőnek.

— És azután, ha Rinaldo visszatér, meg fog tanítani úgy lovagolni, mint ön, *Élianina* (hamar megtalálta e hízelgő kisebbítést barátnője nevéhez) s akkor mind a hárman együtt fogunk menni ott azokba a szép erdőkbe.

Így beszélt Ersilia, midőn egy, az eddigieknél hosszabb sétáról visszatértek. Most egy padon ült, hogy pihenjen, míg Éliane meghajolva, neki nem felelve, néhány virágot szedett, melyeket azután átadott neki.

— Köszönöm, mily jó ön mindig!... Ön lehajolt, hogy nekem ibolyákat keressen, most egészen piros.

Jöjjön, üljön ide mellém. Nemde, igaz — folytatá, midőn Éliane elfoglalta a helyet, melyet neki kijelölt — hogy szép sétákat teszünk majd, ha Rinaldo itt lesz? Én is oly tevékeny és derék akarok lenni, mint ön. Ez örömet fog neki okozni. Mindig azt mondta, hogy nincs bátorságom: igaz. Nem szeretem a veszélyt, nem szeretem a Táradságot; egy órai sétakocsizás elég volt nekem. Akkor ő elment egyedül lován s e miatt gyakran félttem, mert azt mondták, hogy a hegyeken és sziklákon veszélyes, járatlan utakon jár.

Éliane sokáig engedte őt beszélni, a nélkül, hogy neki válaszolt volna; végre mondá:

— Jól teszi, ha megtanul lovagolni, hogy férjét követhesse, mihelyt ereje lesz hozzá... Ez nagy élvezet lesz önre nézve, Ersilia.

— Oh! Igen... az öreg Marcel azt mondta nekem, hogy itt a világ legszebb sétahelyei vannak s hogy valamennyi közt legszebb az, mely nagy Erlonból az erdő sűrűjébe vezet, ismeri ön?

— Igen... egyszer, már régen volt, megtettem e sétát.

— No hát, majd megteszszük együtt, ha Rinaldo itt lesz, ígérje ezt meg, Éliane.

— Nem ígérhetem meg, Ersilia — mondá Éliane pillanatnyi csönd után — mert e hó végén el kell

utaznom; de Liminges marquis el fogja önt oda vezetni; ő jobban ismeri az erdőt, mint én.

Éliane e szavakat igen nyugodt és kimért hangon mondotta, de megbánta, midőn látta, hogy Ersilia szemei könnyekkel teltek meg.

— Ön rossz, Éliane, nagyon rossz, ha azt mondja, hogy el fog utazni. Látom, hogy ön nem szeret úgy engem, mint én önt.

Éliane átölelte őt, bocsánatot kért tőle, megígérte neki, hogy nem hagyja el; úgy tett vele, mint a kis gyermekekkel szokás. Valóban, a lábadozás néha ideiglenes gyermekség. Ersiliáé ilyen volt. Gyöngesége szerfölött nagy volt. Éliane szemrehányást tett magának, hogy erről megfeledkezett.

Visszavezette őt a dolgozószobába s gyöngéden egy kanapéra ültette azután, mindenkép arra törekedve, hogy megnyugtassa és szórakoztassa; fölnyitott egy könyvet s abból hangosan néhány oly válogatott lapot olvasott föl, hogy Ersilia végre egész figyelmét arra irányozta. Szemeit Éliane változékony arczára szegezve, füleiben az ő zengzetes hangja csengve, megerőltetés nélkül hallgatta, könnyen megértette s midőn Éliane becsukta a könyvet, csodálkozott, hogy a fölolvasás majdnem egy óráig tartott.

— Mily szépen olvas ön! — kiáltott föl — s mily könnyen tanulnék, ha ön velem vesződhetnék!

— Tanuljon, olvasson maga, Ersilia, ön is oly jól tud, ha akar.

— Azt hiszi, Éliane? Egykor igen, talán; volt bennem tehetség, de már régóta nincs... legalább ez nincs meg. Szegény atyám annyit szenvedett e miatt!... Tehát igaznak kell lennie. Valóban, sohasem tudtam kielégíteni őt, kit annyira szerettem. De gyakran megkisérlettem. Egyszer, jól emlékszem rá, minden tőlem telhetőt megtettem, hogy a reám bízott munkát jól végezzem; de az éj beállt, mielőtt elvégeztem volna s én az álmoságtól és fáradtságtól kimerülten rogytam a földre, midőn atyám a szobába lepett.

— Szegény Ersilia! a munka talán nagyon hosszú volt, vagy pedig nem volt önnek eléggé megmagyarázva.

— Meglehet. Pedig atyám oly tudós volt!

— Kétségkívül nagyon is, míg én nem igen vagyok nagyobb, mint ön... Ezért ért meg engem.

— Azt hiszi, hogy ezért? — mondá Ersilia egyszerűen. — Mindenesetre bizonyos, hogy ha lesz szives ideadni e könyvet, most élvezettel fogom elolvasni, a mit megértettem s akkor... *tudni fogom*. Könnyen tanulom, a mit megértek s ezért tudok annyi verset kívülről.

— Kétségkívül. De most, Ersilia, ön fáradt..

pihenje ki magát... holnap, ha fölébred, e könyv itt lesz, átolvassa e lapokat és azután folytatjuk.

— Oh! igen, minden nap, úgy-e? Megtanulom, a mit csak akar s ha Rinaldo visszatér, megváltozottnak és jobbnak talál engem. Mert, hallja csak, Éliane — folytatá halkabban — (ide... közelebb hozzám...) Rinaldo, mint ön tudja, atyám legjobb tanítványa volt... Ezért féltem könyveitől, azt gondoltam, észreveszi, hogy nem értem azokat s ez bántani fogja, mint bántotta atyámat. Mihelyt egyet kinyitott előttem, elmenekültem vagy befogtam füleimet... eleinte ez nevetésre fakasztotta. De később összehúzta szemöldeit s szomorúan távozott a szobából, vállait vonogatva s engem gyermeknek nevezve!...

Míg Ersilia Éliane vállára dőlve, e naiv vallo-mást tette, ez mosolyogva, de komoly figyelemmel hallgatta őt.

— Gyermeknek! ismétlé, Ersiliának a betegség alatt levágott fekete haját simogatva, a mely most göndör fürtökben köríté fejét. — Ez nem oly nagy sértés, Ersilia!... valamint nem volna az, ha én annak nevezném önt most, midőn sokkal fiatalabbnak látszik, mint a milyen. Az ember oly gyöngéden tud szeretni egy gyermeket!

Váratlan és komoly fölindulás alakította át Ersilia arcát.

— Kinek mondja ezt? — szólt reszkető hangon — Oh! igen, bizonyára szeret az ember egy gyermeket... lehet szeretni, tudom, úgy, hogy halála halálunkat okozza!... Igen, ez igaz, Éliane... de... de — folytatá fejét rázva — nem így kell szeretettni a férjtől. Mióta önt ismerem, ez világos előttem!... Nem, nem így!... most értem, mi hiányzik nálam — tevé hozzá ábrándosan.

Azután megváltoztatott hangon mondá:

— Lássá, Éliane, ha önhöz hasonlíthatnék, hasonlíthatnék mindenben, életünk átalakulna, Rinaldo szeretne, mint még sohasem szeretett s boldogok lennénk, mint eddig sohasem voltunk. Nem lesz segélyünkre, hogy azok legyünk?...

Éliane homlokon csókolta őt s komolyan s gyöngéden mondá:

— Ez egyetlen óhajom, Ersilia.

XXX.

E nap után Ersilia minden tekintetben rohamosan haladt előre. A mily mértékben tűnt el az unalom a tevékenység befolyása alatt, melyet Éliane benne élesztetni tudott: szemei visszanyerték fényüket, járása kevésbé volt lankadt s gyógyulását tökéletesnek lehetett volna tartani, ha a hirtelen elfáradás, valamint az ideges izgatottság, melyet

benne a legkisebb dolog előidézett, nem árulják el benne a beteges gyöngeség maradványát, melyre nem volt más gyógyír, mint az idő. Ez volt az orvos véleménye, a ki különben jelenlegi életmódját a legjobbnak nyilvánította és csak azt tanácsolta, hogy lehetőleg kerülni kell minden olyast, a mi a lábadozónak legcsekélyebb bánatot, vagy valami élénk és kínos fölindulást okozhatna.

Ez ajánlás daczára, nagyon szükséges volt, hogy Éliane egyszer ismét fölemlítse elválásukat. Május hava elmúlt. Még csak egy hetet tölthetett Erlonban s egy napon, midőn Ersilia a szokottnál kevésbbé gyöngének és kevésbbé fáradtnak látszott, néhány szót kockáztatott e tárgyról. De alig mondotta ki az *elutazás* szót, a fiatal olasz nő arcát összehúzódnak látta s rendes sápadtsága sokkal föl-tünőbb lőn. Izgatott hangon mondá:

— Elutazni!... ön!... azt hittem, hogy már nem gondol erre, Éliane. *Én nem akarom*, hogy ön elutazzék, érti? Még erre gondolni is, rosszat tesz nekem, esküszöm önnek... itt van, nézze. — Megfogta kezét és érezteté vele szive dobogását, mely e pillanatban csakugyan nagyon gyors volt.

Éliane megrémült és zavarba jött. Nemcsak lehetetlen volt elnapolnia elutazását, melynek napját és óráját nénje meghatározta, hanem Raynald is ki-látásba helyezte visszatértét a jövő hét első nap-

jaira s ő ép úgy el volt tökéelve az ő megérkezte előtt elutazni, mint Ersilia eltökéltnek látszott lenni arra, hogy őtaddig visszatartja. Midőn utoljára ily hangon beszélt vele, Éliane szótlanul engedte őt beszélni, nem akarva vitát kezdeni e tárgyban s föntartva magának, hogy majd akkor adja tudtára véglegesen elutazását, midőn már azt nem lehet elodázni s midőn az annyira ajánlott óvatosság már nem lesz oly szükséges, de a most történt eset csak nagyon is jelezte, hogy még az és komoly aggodalmat okozott neki. Igaz, hogy még nyolcz napja volt, de ez idő rövid volt arra, hogy módot találjon, miként válják meg Ersiliától, a nélkül, hogy neki keservet okozna, mely megsemmisítené mindazon jót, mit neki jelenléte tett.

Ersilia, habár azonnal lecsillapítá őt Éliane hallgatása s még hízeltgett magának azzal, hogy ezt meggyőzte, egész délután nyugtalan és ideges volt.

Éliane, miután sok mindenfélét megpróbált, hogy őt megnyugtassa és szórakoztassa, végre fölnyitotta a zongorát, mely az egyik ablak mélyedésében volt s csöndesen eljátszotta a dallamot, melyet Ersilia tegnap este élvezettel hallgatott.

Csak néhány nap óta volt megengedve neki zenét hallani s maga még nem kísérlé meg a játékot. Miután egy ideig csöndben hallgatta, a nél-

kül, hogy elhagyta volna a kis pamlagot, melyen ült, Ersilia egyszer csak **mondá**:

— Nem tud ön énekelni, Éliane?...

— Nem, nem tudok énekelni — **felelé. S** majd-nem azonnal fölkelt s ott hagyta a zongorát.

— Csodálatos — folytatá Ersilia — oly hangnál mint az öné. Sohasem próbált?

— Nem, soha. Azaz mégis egy keveset, de az, már régen volt; hanem — sietett hozzá tenni — önt szeretném hallani, Ersilia. Önt, kinek hangja, mint mondják, oly bámulandó!

— Igen — **mondá** Ersila kissé megváltoztatva fesztelen helyzetét, melyben eddig volt. — Igen, szép volt az én hangom s jól énekeltem... de már... már...

És vissza akarta emlékezetébe idézni az elmúlt időt, de emlékezőtehetsége cserbenhagyta.

— Ah! Istenem — **mondá** izgatottan dörzsölve homlokát — már megint nem tudom, hány hónap mult el, mióta Biancám...

Nem fejezte be és elfödte arcát. A emlékezőtehetség e részleges hiánya, e gyakori tünetény oly betegség után, minőben ő volt, annál szembe-tünőbb volt nála, mert sok tárgyra nézve emlékezőtehetsége ellenkezőleg, szerfölött élénk és pontos volt. Az egyensúly e hiánya önmagát is meg-rémíté és gyakran nyugtalanított másokat.

Éliane, miután egy pillanatig szemlélte őt, hozzá ment s melléje ülve, nyugodtan mondá:

— Több, mint hat hónapja, Ersilia... Nem csoda, hogy ily súlyos betegség után még nehezen tudja mérni az időt. De — folytatá, új irányt akarva adni gondolatainak — nem hiszi, hogy most egy kissé megpróbálhatná hangját?... Ha belefárad, abbahagyja... Gondolja meg, mily boldog lesz visszatértekor férje, ha azt hallja s azt oly szépnak találja, mint egykor...

Éliane nem találhatott volna ki jobb szórakoztatást. Ersilia mosolyogva emelte föl fejét.

— Igaza van — mondá félénken — ez örömet fog neki okozni s azt hiszem, hogy ez jót tesz nekem... Ehhez van már elég erőm. Hadd lássuk, megvan-e még hangom.

Míg beszélt, elfoglalta a zongora előtt a helyet, melyet Éliane előbb elhagyott, ez pedig állva maradt, vele szemközt a zongorához támaszkodva.

Az olvasó tudja már, milyen volt a hang, melyet Éliane hallani akart. Tudja azt is, mily hatással volt reá a zene. Fölösleges volna tehát ecsetelni akarni mindazon érzelmeket, melyek lelkében támadtak, hallva a fiatal olasz nőt, de érezte egyzersmind a zenének ama hatalmát is, melynél fogva emlékeket tud fölidézni... Hallva a bájos hangokat, mindazon gondolatok, melyeket oly jól tudott szám-

űzni, egyszerre ismét megrohanták s a mult váratlan és fájó élenkséggel ismét megjelent előtte. Így hallgatva... szemlélve a távolban a fákat, a tiszta eget, a fölkelő holdat, arcza, melyet bevilágított a haldokló nap fénye, oly kifejezést vett föl, mely föltűnt barátnőjének és csodálattal vegyült meglepetést okozott neki.

De a fiatal énekesnő e pillanatban, mintegy maga is megittasodva saját hangja szépségétől és énekének uralma alatt szintén föléledni érzé életének örömeit és kínjait s a fájdalmas elragadtatás, melyben Éliane látszott, csak ama rokonszenv látható jelének tűnt föl előtte, mely a művészekre nézve oly hatalmas ösztön s egyszersmind oly édes hizelgés... Eleinte kissé fátyolozott hangja mindig rezgőbb és tisztább lőn, előbb ingatag emlékezőtehetsége most oly biztos volt, hogy föl sem nyitva a könyvet, vagy nem is nézve a hangjegy-papírra, könnyen eszébe jutott mindaz, mit egykor tudott vagy hallott.

Így történt, hogy midőn egyik dalról a másikra ment át, végre eszébe jutott az, melyet Raynald oly hirtelen félbeszakított Rómában, első találkozásuk emlékezetes estéjén s melyet azóta sohasem énekelt... De alig kezdé el, alig mondá ki e szavakat:

Ah ! non credea mirarti,

Éliane összerezsent. A fiatal olasz nő látta, hogy el-

pirult és elsápadt s eme szavak: «Oh! Kérem, ne énekelje azt» röppentek el ajkairól, mialatt önkéntelen és meggondolatlan mozdulattal kezét Ersiliaéra tette, hogy megakadályozza őt az ének folytatásában...

Ersilia megállt s egy pillanatig csönbén, bámulva nézett reá...

— Ő is! — suttogá.

Azután izgatott hangon mondá:

— Éliane, mondja, miért nem akarja a dalt hallani?

Éliane a feledés, vagy jobban mondva, a nagyon is élénk emlékezet e pillanata miatt zavarba jövén, nem gondolt egyébre, mint hogy magát mentesse.

— Bocsásson meg, kérem, Ersilia s korántse gondolja, hogy a dal nekem nem tetszik, vagy hogy... de... de...

Míg így hebegett, Ersilia ismétlé:

— Hát mondja meg, miért nem akarja hallani?

— Oh! csak azért — mondá Éliane sietve — mert e dalt... csak egyszer hallottam életemben... nagyon régen volt... mert emlékeztet... emlékeztet...

— *Valakire, kit ön szeretett s a kit elvesztett, úgy-e?* — mondá Ersilia lassan, Éliane-ra szegezve nagy fekete szemeit, mialatt egy régi, de nagyon

hű emlék eszébe juttatá a szavakat, melyeket mintegy visszhangként most ismételt!...

Éliane meg volt lepelve s eleinte sokkal nagyobb zavarban volt, hogy sem felelni tudott volna. De még csak nem is sejthette az eseményt, mely most Ersilia lelki szemei előtt újra lefolyt, csak azt gondolta, hogy ez véletlenül találta el az igazat és csak az forgott eszében, hogy a társalgást más tárgyra vigye át. De midőn Ersilia nem engedett és ismétlé kérdését, felelé:

— Igen, majdnem úgy van s a meglepetés oly pillanata volt az, melyet még most is sajnállok. Most kérem, Ersilia, ne gondoljunk többé erre. Énekeljen mindent, a mit akar, ezt is, meg mást is ... Én nem szűnöm meg önt hallgatni...

E szavakat mondva, mosolyogva megkísérlé Ersilia kezét visszatenni a zongorára; de ez gyöngéden visszatolta őt.

— Nem — mondá — fáradt vagyok; ma este nem énekelek többé.

Ott hagyta a zongorát s elfoglalta előbbi helyét a kis pamlagon, hol azután csöndesen és gondolatokba mélyedve ült. Majdnem éj volt; Éliane nem tudta megkülönböztetni vonásait, de mozdulatlansága nyugtalanítá őt. Valóban fáradt volt-e? Sértve érezte-e magát és boszus volt? Vagy ez csak szeszély volt?... Bármiként volt is, sajnálta, hogy

önkéntelenül is előidézte e különös kedélyváltást s eszébe jutván a gondolatok, melyek meg-gondolatlan mozdulatát megelőztek, a melyet nem tudott visszafojtani, némi lelkiismeretfurdalást érzett.

Az est kínosabban folyt le, mint máskor. Midőn a lámpát behozták, Éliane rendesen kezébe vette munkáját, míg társnője mellette pihent vagy néha szunnyadozott. De most Ersilia elmélkedése koránt-sem föl tünt alvásnak. A kis pamlagon ülve, kezeit összefonva és maga elé helyezve térdeire, ajkait összeszorítva, szemöldeit összeránczolja, arczában és egész magaviseletében volt valami szokatlan és nyugtalanító.

Végre Éliane melléje ment és nyájasan, de azért szilárd hangon mondá:

— Mi baj, Ersilia? Mi lelte? Mondja meg, tudni akarom.

Megfogta egyik kezét. Ersilia kis mozdulatot tett, hogy visszavonja azt, de Éliane nem bocsátotta el.

— Kezei jéghidegek, Ersilia s ön reszket, mint a nyárfalevél. Idegeit megtámadta az erőfeszítés, ezt jól látom. Nem lett volna szabad megengednem, annál kevésbbé arra kérnem.

Ersilia fejét rázta s tompa hangon mondá:

— Nem, nem, nem ez.

De társnője jobban meg volt győződve, mint bármikor, hogy nem csalódott, midőn egyszerre azt látja, hogy könyekre fakadt s nemsokára görcsös zokogásba tört ki.

Éjjel Ersiliának ismét lázrohama volt. Másnap nem tudott fölkelni s egész nap majd izgatott, majd mint tegnap este, komor és néma volt. Éliane alig válthatott vele néhány szót. E látszólagos visszaesés, mely miatt (habár távolról sem sejtette az igazat) szemrehányást tett önmagának, hogy közvetve ő volt az oka, kétszeresen nyugtalanítá és le-sújtá őt. Ha Ersilia ismét beteg lesz, hogyan hagyja el őt? S másrészt, hogy gondolhatna a maradásra?

Két nap múlva Ersilia majdnem felüdültnek látszott s a következő napok alatt Éliane csak azt vette észre csodálattal, hogy hideg és komoly s hogy szemei zavarba ejtő és különös figyelemmel kísérik őt. Midőn pedig végre, elutazása előestéjén tudtára adta, hogy elválásukat többé nem lehet elnapolni, Ersilia e hírt egészen másképp fogadta, mint eddig csak a legtávolabbi célzást is, úgy, hogy Éliane meglepetése élenkebb lőn s egy új, zavaró gondolat első ízben villant föl agyában.

Ersilia valóban szomorúnak és izgatottnak tünt föl, de egyetlen egy szót sem ejtett ki, hogy őt visszatartsa s a szemeibe toلولó könyeken keresztül lehetetlen volt észre nem venni a megkönnyebülés,

sőt majdnem az öröm fölvilanását... Szegény Éliane azt óhajtotta, hogy távozása ne sújtsa le nagyon Ersiliát: nem is álmodta volna, hogy ez annak még örvendhet is. Ez keserű és nem remélt csepp volt nemeslelkű odaadásának poharába.

De másnap, midőn belépett a szobába, hol egykoron Raynaldnak ábrándjaiban megjelent és a hol most az ő neje várt reá, hogy utolsó «Isten hozzád»-ot mondjon neki, az ember azt hitte volna, hogy Ersiliának iránta való gyöngédsége egész nagyságában fölébredt. Állva, mozdulatlanul, könnyektől ázott szemekkel terjeszté ki karjait s bizonyos szenvedélyes aggodalommal tartotta őt átölelve.

— Isten önnel, Isten önnel, Éliane! Önnek el kell utazni, igen, tudom; de azt is tudom, hogy ön nagyon jó volt irányomban... Oh igen, jó, mint egy angyal! Mindig szeretni fogom önt! Soha sem fogom elfeledni!

— És én, Ersilia, közel vagy távol, önre gondolkok, az ön barátnője leszek mindig... Elhiszi, úgy-e?

— Igen, elhiszem, Éliane; sohasem látjuk viszont egymást?

Éliane egy pillanatig hallgatott, azután mondá:

— Bízunk a jövőt az Istenre. Bármilyen történjék is velünk az életben, egykor egyesülni fogunk ott, hol minden boldogság, béke és világosság leszen.

Ezek voltak utolsó szavai. Még egyszer megnézte Ersiliát. A megindulás rendkívüli fényt kölcsönzött arcának... Ismét ott volt mindaz a szépség, melyet a betegség megzavart. Éliane még egyszer megszorítá kezét és azután sietve távozott.

XXXI.

Midőn az este Éliane egyedül volt a nagy üres kastélyban, melyet másnap oda kelle hagynia s midőn lelki szemei előtt ismét elvonultak az ép lefolyt napok, alig volt képes megérteni, hogy azok csak egy hónapot tesznek ki.

Az igazat megvallva, nem volt ideje gondolkodni. Erkölcsi és fizikai tevékenysége, mely szüntelen igénybe volt véve, elvonta figyelmét önmagáról s nem engedte őt elmélkedni. Most a küldetés, mely őt Erlonba hozta, be volt fejezve, valamint az is, mely amahhoz váratlanul járult s még sem érzé a teljesített kötelesség utáni örömteli nyugodtságot. Nemcsak az ép teljesítettnél sokkal nehezebb föladatot tűzött ki magának, hanem egy új körülmény, melyet megmagyarázni lehetetlen volt, váratlan bonyodalommal is tetézte aggodásait.

A mult reá nézve megfoghatatlan és titkos módon fel lőn lebbentve Ersilia előtt s ennek érzelmeiben oly változást idézett elő, mely saját jövőjére is oly

világítást vetett, minőben eddig sohasem tűnt föl. Ersilia, miután sürgette őt, hogy maradjon, mint barátnőt, kinek távozását nem tudta elviselni, most engedte őt távozni, mint vetélytársnőt, kinek jelenlétét nem tudta elszivelni. Ez furcsa és megfejthetetlen volt; de bármiként volt is, ez Éliane-nak teljesen különböző eljárást ajánlott, mint a minőt követhetőnek tartott. Terve, határozott kívánsága volt Raynald részére bocsánatot nyerni, védeni Ersilia ügyét s végre őt az anyai hajlékba vezethetni... De ha eléri e most forróban, mint bármikor óhajtott czélt, a gyanú legcsekélyebb árnyának sem szabad elhomályosítania Ersilia lelkét, nem szabad Raynaldért, nem szabad önmagáért!... Ha unokatestvére visszatér, nem szükséges-e eszközt találnia arra, hogy ő távozhassék?

— Erre nem gondoltam — suttogá homlokára szorítva két kezét, mialatt iparkodott rendezni gondolatait és szembenézni a jövővel... azután, mint már egyszer azelőtt, ismét fölkiáltott: — Oh! mily nehéz lesz néha az élet!

Még zavart és kuszált gondolataiba volt merülve, midőn Sylvestre kisasszony benyitott, hogy bejelentse neki Malseigne urat, ki, a kis Gué-kastélyba hetenkinti látogatására megérkezvén, megtudta, hogy Éliane másnap elutazik s a késő óra daczára eljött neki «Isten hozzád»-ot mondani.

— Oh! annál jobb — mondá Éliane örömmel fölkelve. — Az Ég küldi őt hozzám, mert tanácsra van szükségem!...

— Csak aztán — mondá Sylvestre kisasszony — ne megint azért jöjjön, hogy bennünket föllármázzon, vagy ne legyen most meg ő beteg. Oly ijesztő az arcza. — E megjegyzés azt eredményezte, hogy Éliane még gyorsabban sietett le a kis szalonba, hol Armand reá várakozott. Valóban kissé sápadtabbnak s kevésbé nyugodtnak látszott, mint rendesen.

— Mi ujság — Armand? — mondá, a mint őt megpillantá. — Valami komoly mondanivalója van?

— Nem, csak látni akartam önt elutazása előtt, «Isten hozzád»-ot és köszönetet mondani önnek.

— Köszönetet, miért?

— Mindenért.

Armand most nem mondta meg a teljes igazságot s talán önmagának sem vallotta be, minő új aggodalom és minő határozatlan remény vezette őt hozzá. Valami mégis azt sugta neki, hogy ez óra rá nézve fontos és döntő s hogy ma este Élianet elhagyva, hosszú «Isten hozzád»-ot fog neki mondani.

Azért utoljára egy meghitt barát őszinteségével akarta megkérdezni a szívet, melyben, még mielőtt

megnyílt volna előtte, úgy tudott olvasni, mint ma.

Most új megpróbáltatáson ment keresztül; mily hatással volt ez reá? A bizalmas együttlét Reynald nejével s maga az az odaadás, melyre képesnek mutatkozott, minő változást idézett elő érzelmeiben s egykori eltökélésében?... Talán még más gondolatok is csatlakoztak ezekhez, de azokat nem akarta fölszínre vergődni engedni, vagy azokról önmagának számot adni.

Éliane távolról sem sejtette, a mi komoly tanácsadójának lelkében forrongott... még kevésbbé képzelte a találkozásnak, valamint mondandó szavainak fontosságát arra nézve.

Őszintén szólva, most eszébe sem jutott Armandot megfigyelni. El lévén foglalva azzal, a miről egyedül ő vele akart beszélni, azonnal és minden bevezetés nélkül szőnyegre hozta a tárgyat.

— Láta Ersiliát?

— Igen.

— Beszélt rólam?

— Igen.

— Mondotta, hogy holnap elutazom s hogy ő ezzel meg van *elégedve*?

— Nem. De láttam, hogy nem haragszik érte.

— Tudja ön, miért?

— Megértettem, hogy (a nélkül, hogy ő mondta

volna vagy csak sejthetném, miként) hirtelen világo-
sosság támadt lelkében s hogy fél öntől.

— Fél tőlem! — mondá Éliane büszkén, el-
pirulva. — Csodálom, hogy most hinni tudja, hogy
képes vagyok neki ártani.

— Vannak esetek, midőn egy nő akarata elle-
nére, sőt néha tudta nélkül árthat egy másik
nőnek.

Éliane egy pillanatig gondolkodott.

— Őszintén szólva, Armand — mondá végre —
én azt hiszem, hogy Ersiliának most már nincs
kitől félnie. E tekintetben, remélem, hasznára
voltam. Ön tudja, hogy a mit gondolok, himezés-
hámozás nélkül megmondom önnek. No hát, azt
hiszem, hogy Raynald visszatértekor azt fogja
találni, hogy Ersilia megszerezte azt, a mi nála
ezelőtt hiányzott s akkor... ha majd ki lesz békülve
anyjával, végre teljesen boldog lehet, teljesen bol-
dog lesz.

Éliane szokatlan nyugalommal beszélt. Követ-
keztethette-e ebből Armand, hogy ő is megválto-
zott? Nem árulta el gondolatát, mely lelkében
hullámozott s csak annyit mondott:

— E kibékülés még korántsem jött létre, ön
nagyon jól tudja!

Éliane élénken viszonzá:

— Létre fog jönni, Armand. Majd meglátja,

én kieszközlöm. Kezdetnek, itt van — mondá, egy levelet adva át neki, melyet kezében tartott — nézze e lapokat. A marquisné egy borítékban fogja találni a számadásokkal, melyekben kimutatom, hogy mire fordítottam pénzét Erlonban. Ebből minden himezés-hámozás nélkül és minden részletében meg fogja tudni azt is, hogy mire fordítottam időmet.

Armand elvette a levelet s csöndben, lassan elolvasá elejétől végig. Hű elbeszélése volt a napoknak, melyeket Ersilia mellett töltött. Ennek arczépe volt arra szánva, hogy őt lefegyverezze és legyőzze. Végre forró, ellenállhatatlan kérés volt, kérés, melyet szerinte, ki legjobban ismerte a marquisnét, lehetetlen volt visszautasítania...

Midőn bevégezte, egy ideig szótalán maradt.

— Ez megint csoda lesz — mondá végre megindulva — de ön ki fogja vinni.

— Azt hiszi, nemde?... Oh! annál jobb!... De most hallgasson meg, Armand. Hogy minden jól legyen, azután nekem mennem kell.

— Éliane!...

— Igén, gondolkodjék csak s be fogja látni, hogy ez világos — mondá lassan. — Ha Raynald visszatérése után is anyja házában maradnék, tehetnék bármit, Ersilia nyugtalan és boldogtalan lesz... és ő sem lesz boldog.

Míg így beszélt, egyenesen maga elé nézve, hangosan gondolkodva, majd pedig egyenesen hozzá fordulva, Armand azt a szabályos és gondolkodó arcot s azt az egész magatartást szemlélte, mely szavainál sokkal jobban kifejezte a teljes megfélekezést saját boldogságáról, valamint saját szépségéről s már gyakran érzett fájdalom, éles és kétségbeeséssel határos fájdalom fogta el szívét.

— És ön, Éliane? — mondá végre hosszú szünet után. — Ön nem gondol erre soha? Az ön korában a jövő már nem léteznék önre nézve?...

— A jövő? — mondá Éliane fölemelve fejét és csodálkozva tekintve reá.

— No, igen, a jövő; nem látja be, hogy ön még osztogathat és nyerhet boldogságot? Hogy az élet önre nézve még gazdag lehet örömekben és kötelességekben? Hogy ön szerettethetik, Éliane, gyengéden és mélyen szerettethetik? Hogy szerettetik... Hogy önért élni szenvedélyes ábrándja lehet egy az önéhez talán méltó szívnek...

Elhallgatott a könnyed mozdulatra, melyet Éliane tett, a zavart és bizonytalan tekintetre, melyet reá vetett.

— Kiről beszél ön, Armand? Ön, a ki tudta mindazt, a mit gondoltam, már sokkal előbb, mint a mióta megszoktam hangosan gondolkodni ön előtt, remélem, nem azt akarja mondani, mint

Monleon Yves, hogy férjhez menésre kell gondolnom?... és arra, hogy azok neveit számláljam, a kik, a nélkül, hogy jóformán láttak volna vagy ismernének, készek lennének nekem kezüket fölajánlani.

— Nem, valóban nem!... Isten ments, hogy ezekről beszéljek!

— Hát akkor kiről?...

Armand hallgatott. Éliane nyugtalan és ijedt arczczal nézett reá, kinek nem volt szüksége magyarázatokra. Tudta nélkül felelt neki s ez őt megértette. Nagy erőfeszítéssel ismét visszanyerte látszólagos nyugalalmát s egyszerű és őszinte tekintete, mely a fiatal leányéval találkozott, ezt megnyugtató.

Hosszú szünet után Armand mondá:

— Csak emlékeztetem, hogy önre nézve az életnek még nincs vége és hogy...

Éliane türelmetlenül vágott szavába:

— És hogy... igen, tudom, nincs semmi célja, ugy-e? mert nincs szerzetesi hivatásom s mert nem akarok férjhez menni. Ön mondja ezt nekem, Armand, *őn*? Akkor azt kérdem öntől, miért nem nősült meg ön?...

Armand egyszerűen felelé:

— Miért?... mert oly ábrándokat alkottam, melyek e világon nem valósíthatók meg.

— És ha én is ezt mondanám — felelé Éliane, nyíltan reá nézve, de nem tudva megakadályozni, hogy arcát és homlokát élénk pír ne borítsa el; — de azért lehet-e mondani, hogy életemnek nincs többé célja? Ép úgy lehetne mondani ezt az önről. Ön fejét rázza, azt akarja felelni, hogy egy férfinál ez egészen más... hogy egy nő nem élhet egyedül... hogy szüksége van támaszra... Tudom mindezt, oly dolgok ezek, melyeket már ezerszer ismételték előttem. Azért, Armand, kérem, hallgasson meg s ne mondjon ellent. Részemről azt hiszem, hogy ha esetleg (éz talán nem közönséges, de miért ne engedhetnék meg kivételt?), azt hiszem, hogy ha egy nőnek, ha egy fiatal leánynak olyan szíve van, hogy azt nem adhatja oda kétszer; ha az életben oly sors ajánlhatná föl neki, melyet boldogsággal fogadott volna, de azt elvesztve, mást elfogadni lehetetlennek tart... különös lehet, de azért nem hitvány és haszontalan s az életben rá nézve még nincs vége mindennek!...

Armandnak eszében sem volt neki ellentmondani vagy őt félbeszakítani.

Éliane folytatá hévvel s mintha könnyebbségére szolgált volna, hogy így szabadon és tartózkodás nélkül kiöntheti telt szívét.

— Lássá, Armand, most előre látom, sejtem, hogy nagyon lehetséges, hogy majd egyedül kell

élném. No, ez esetben, ez oly lakásban leend, melyben nem fogok lenni sem egészen elzárkózott, sem egészen haszontalan. A jó Sylvestre hű lesz hozzám. Néném nem fogja őt az esetben tőlem elvitatni. Az ifjúság, melylyel még bírok s melyet oly nagy akadályként hoznak föl ellenem, gyorsan el fog tűnni s életem végeig megmaradnak a barátok, kik oly kedvesek nekem, a tanulmányok, melyekben kedvem telik, a szegények, kiket forrón szeretek, végre az Isten, a ki minden és mindennél több! Higgye el, nem leszek sem egyedül, sem boldogtalan! Bármiként legyen, ez az én — nem ábrándom — hanem megfontolt választásom s ha csak minden meg nem változik bennem és körülöttem, visszavonhatatlan választásom.

Armand, sápadtan, ajkait összeszorítva, szemeit lesütve, figyelemmel hallgatta őt a nélkül, hogy egy mozdulattal, szóval vagy tekintettel félbeszakította volna...

Midőn elhallgatott, megragadta kezét s tiszteletteljesen megcsókolta.

— És a barátok közt, kikről beszél, Éliane, esküszöm az Isten előtt, hogy iparkodni fogok, méltón megtartani helyemet életem utolsó napjáig.

Másnap ugyanezen órában Éliane tárt karokkal fogadtatott a Crecy-kastélyban, míg Malseigne

visszatért Párisba, hogy ott bevárja barátját s megérkeztekor tudtára adja Ersilia betegségét és fölgőgyulását, a mit Raynald hosszas utazása miatt eddig nem tudhatott meg.

XXXII.

Raynald már majdnem egy hete visszatért s a visszatérte fölötti öröm visszaadta Ersiliának minden erejét s szokatlan fényt kölcsönzött neki. Új kifejezés alakította át arczvonásait s férje csakhamar észrevehette a jellemében és szokásaiban beállt nagy változást. Meglepetéssel vette észre, hogy tétlenség vagy haszontalan időfecsérlés helyett igazán tevékenységgel és értelemmel használja föl idejét, érdekekkel dolgozik oly munkákon, melyek semmit sem hasonlítottak egykori himzéséhez s élvezettel olvas oly könyveket, melyeket sohasem mert eléje tenni. Meglepetve és mosolyogva kísérte őt szemeivel, míg Ersilia lopva nézett reá s a gyermekes öröm és féltékeny harag bizonyos vegyülékével vette észre Éliane tanácsainak eredményét.

— Most kissé hasonlítok hozzá, ezért tetszem neki jobban — mondá magában keserúséggel.

Jelleme természetszerűleg hajlandó volt a féltékenységre, de eddig semmi sem keltette föl azt

benne. Raynaldnak egy más nőhöz intézett szava, egy más nőre irányzott tekintete sohasem tudta azt benne fölébreszteni. De a mikor megismerkedett vele Rómában, midőn nőni kezdett szívében iránta az érdeklődés, egy pillanatra égető kíváncsiságot érzett magában, megtudni annak nevét, *a kit ő szeretett és a kit elvesztett, de a ki nem halt meg.* Raynald e szavai ekkor egy rögeszme szívósságával vésődtek be lelkébe s az *Ara coeli* mellett töltött hosszú esték alatt, midőn oly keveset beszélt, gyakran kérdezte önmagától, vajjon szereti-e Raynald még azt a nőt.

De midőn a sorsában beállt hirtelen fordulat egy pillanatra a boldogság tetőpontjára ragadta s midőn Raynald őt nőül véve, oly áldozatot hozott, melynek egész nagyságát határozatlanul sejté: ebben az iránta való szerelemnek oly hathatós bizonyítékát látta, hogy azután soha semmiféle féltékeny nyugtalanság nem zavarta meg lelkét. Soha... ama napig, midőn Éliane-t ép úgy, mint Raynaldot, összerendezni látta ugyanazon emléknél s teljesen ugyanazon szavakat hallotta tőle, melyek oly sokáig visszhangoztak emlékében!... Akkor, amaz éles elme és finom érzék segélyével, melyek, ha egyszer föl voltak ébresztve, nála (mint sok olasz nőnél) hatásosak voltak a szemlélettel, a mult eme homályos lapja egyszerre világos lőn előtte s minél

élénkebb volt előbb Éliane iránt szerete és csodálata, annál inkább érzett most nyugtalanságot és kényelmetlenséget a gondolatra, hogy Raynald viszontláthatja őt. De habár most félt tőle, mégis nem tudta őt nem szeretni s ezért az ellentétes érzelmek oly leírhatatlan vegyüléke szállta meg őt, a mely hátrányára volt nyugalmanak s a teljes fölépüléshez annyira szükséges nyugodtságnak.

Megérkezte óta Raynald tudtára adta közeli elutazásukat s a nagy utat, melyet együtt voltak teendők. Örült neki, hogy e terv tetszik Ersiliának s óhajtván várja a napot, melyen vele elutazik s a lehető legtávolabbra megy ama helytől, a hol most volt. Habár kissé meglepő volt Raynaldra nézve e hirtelen ellenszenv a lakhely iránt, melyet megérkeztekor ízlésével oly megegyezőnek talált: ezt amaz emlékek tulajdonítá, melyet betegsége és Assunta halála fűzött ahhoz és csak nagyon is kész volt siettetni elutazásuk előkészületeit. Malseigne jelenleg Párisban időzött. De Raynald nagy öröme kifejezte abbéli szándékát, hogy velük utazik és felügyel új és távoli lakhelyük berendezésénél.

Raynald az ily hosszú kivándorláshoz szükséges előintézkedések közben, maga is kénytelen volt gyakran Párisba menni. De mindig csak a reggeli órákban volt távol. Ebéd előtt már nejénél volt.

Néha megtörtént, midőn kissé előbb tért vissza a szokottnál és váratlanul belépett, hogy Ersiliát egykori hanyag helyzetében találta. Midőn őt meglátva, élénken fölkel, hogy eléje menjen, észrevette férje, hogy hirtelen sápadtság követte a meglepetés és az öröm okozta elpirulást s hogy nagy szemei, habár jobban ragyogtak, mint valaha, mégis beesettek és kitágultak voltak. E jelek kétségkívül azt mutatták, hogy lábbadozása még mindig tartott s hogy gyógyulása nem volt oly teljes, mint megérkeztekor hitte. Legalább azt mondta az orvos, kivel Raynald aggodalmait közölte s hozzá tévé, hogy ez állapotban semmi nyugtalanító sincs és gyakran nagyon sokáig tart oly súlyos betegség után, minőben Ersilia volt.

De a fiatal asszonynál a gyöngeség tünetei, a helyett, hogy gyérekkek lettek volna, szaporodni látszottak; s midőn egy nap első ízben akarta fölnyitni zongoráját, hogy férje előtt énekeljen, hangja majdnem azonnal elakadt s abban kelle hagynia, kimerülve és lihegve.

— Különös — mondá, egy nagy karszékebe dölve — alig három hete hangom szép volt s ép oly jól énekeltem, mint egykor.

Elhallgatott s árny borult arczára, midőn e nap eszébe jutott... Raynald, ki aggodalommal nézte őt, azonnal hozzá ment és karszéke mellé ült s azt

hívén, hogy elcsüggedt s nyugtalankodik önmaga miatt, gyöngéden megfogta kezét.

— Bátorság, *carissima* — mondá — nemsokára teljesen meg fogsz gyógyulni: a tengeri levegő majd jót tesz neked, még inkább szép utazásunk s ott, hova megyünk, az éghajlat ép oly szép, mint Olaszországban!

Ersilia mosolygott, de csak ennyit felelt:

— Nem a bátorság az, mi nálam hiányzik.

Lezárta szemeit, mintha nem akarna többet mondani.

Raynald szóltanul szemlélte őt, nem tudva igazán, hogy nyugodni kell-e őt hagynia vagy neki beszélnie s néhány percz mult el így, de Ersilia nemsokára fölnyitotta szemeit és mintha gyöngeségeért szemrehányást akart volna tenni önmagának, hirtelen fölkel és mondá:

— Bocsánat, ma gyöngébb vagyok, mint rendszeren, de iparkodni fogok neki nem engedni... Jer, Rinaldo, olvassuk el együtt a *Paradicsom* valamelyik szép helyét

S miután egy pillanatig gondolkozott, majdnem a szokott hanglejtéssel szavalta el a következő sorokat.

Cio ch'io vedeva mi sembrava un riso
Dell universo: perché mia ebrezza
Entrava per l'udire e per lo viso.

O gioja : O ineffabile allegrezza
 O vita intera d'amore e di pace!
 O senza brama, sicura ricchezza!*

Szegény Ersília, alig mondta el e szép sorokat kissé emeltebb hangon, kifáradva elhallgatott!

— Oh jaj! — mondá — ma nem tudok sem szavalni, sem énekelni... De hallgatni tudok. Itt a könyv, Rinaldo, olvass föl valamit... De előbb add ide munkámat, mely ott az asztalon van.

Raynald fölkelte és elment a munkáért, melyet kívánt. Egy darab piros szövet volt, melyen gyönyörűen rajzolva fehér rózsák és zöld levelek fonódtak egymásba. Egy pillanatig meglepetve és figyelmesen szemlélte. E munka, valamint a gyöngyibolyaillat, melyet a kezében levő selyem árasztott, határozatlan emléket keltett föl benne. Szíve dobogott, a nélkül, hogy tudta volna miért. Odament Ersiliához.

— Te nem dolgoztál azelőtt ily jól — mondá neki — nem emlékszem, hogy valaha ily munkát láttam volna kezeid közt.

* Mit láttam : a mindenség mosolya
 Gyanánt tűnék élém, mert az ittasság
 Belém a szem s fül útján hatola.
 Oh öröm ! Oh kimondhatlan vigasság !
 Oh béke- s szerelemmel teljes élet !
 Oh vágy nélküli bizonyos gazdagság !

Dante, *Paradicsom*, XXVII. Szász K. fordítása.

Ersilia, miután az idézett sorokat hangosabban elmondta, látszólag kimerülten rogyott karszékébe. Mindazáltal amaz ideges izgatottságban volt, mely nála majdnem mindig követte a gyöngeség nagyobbodását. Most hirtelen vágya támadt, titkos nyugtalanságát nagyobbítani vagy annak örökre véget vetni.

— Nem, Rinaldo — felelé. — Valóban sohasem dolgoztam ilyesmit ama napig, midőn az, ki nekem e szöveget adta s e fehér rózsát hímezte, engem is megtanított rá.

S mielőtt Raynald másik kérdést intézhetett volna hozzá, szemeit reá függesztve, hozzátevé:

— E kedves barátnőnek, kinek én sokat köszönök, neve *Liminges Éliane*.

Négy év óta senki sem mondta ki Raynald előtt Éliane nevét. Maga sem ejtette ki azt soha, sem Biagio Marininak tett vallomásaiban, sem Malseigne-nyel való beszélgetéseiben. S így váratlanul hallva azt neje ajkairól, a meglepetés és fölindulás, melyet érzett, sokkal nagyobb volt, hogysem el tudta volna titkolni s a reá irányzott nagy szemek kiolvashatták az övéiből mindazt, a mit tudni akartak... De két év óta oly haladást tett az önuralomban, hogy ha egy fénysugár, gyors és ölü, mint a villámé, nem érintette volna már Ersilia szívét, majdnem teljesen megnyugodhatott volna, midőn Raynald

kis vártatva mosolyogva és nyugodt hangon mondá neki:

— Hogyan és mióta ismered Éliane unokanővéreimet?

Ersiliát meglepte s talán egy kissé kihozta sodrából a hang, melyen e kérdés hozzá intézve volt, de idegei sokkal jobban föl voltak izgatva, hogysem nyugodtan felelhetett volna és engedve egy olyanforma ösztönnek, minőt a legnagyobb meggondolatlansággal szokott fölkelteni a harag, melynek eredményeitől leginkább fél az ember — lázas gyorsasággal beszélte el neki: mint látta egy éjjel Élianet ágya mellett; mint gondozta, vigasztalta, szórakoztatta, gyógyította meg azután az őt; mint tanítá meg olvasni, foglalkozni, dolgozni, végre boldogabbnak és jobbnak lenni; mint ösztönzé bátorságát, biztosítva őt, hogy így méltóbb lesz hozzá (Raynaldhoz) s hogy visszatértekor jobban fogja őt szeretni; végre, hogy az is mily szenvedélyesen szerette őt s hogy mindig magánál akarta tartani, míg nem kitalálni vélte, hogy ő... ő volt az, kit Raynald annyira szeretett s e gondolat azért szülemlett meg benne, mert egyszer Éliane (miként Raynald két évvel előbb Rómában) hirtelen megállítá őt, midőn énekelni kezdé: *Ah! non credea mirarti...*

Így folyt a szegény Ersilia ajkairól, tapasztalat-

lanságában és beteges izgatottságában, a szavaknak egész áradata, melyek ép oly veszélyesek voltak saját boldogságára, mint annak nyugalma, ki hideg vérrel és némán hallgatá őt, semmikép sem árulva el érzelmeit, melyek lelkében dultak-fultak.

Midőn végre elhallgatott, sápadtan és lihegve, Raynald nyugodtan emelte rá szemeit s gyöngéden hátrasimítva a homlokára rendetlenül lehulló haját, mondá neki:

— Mily csekélység képes téged megzavarni, *Ersilia mia*, légy nyugodt, kérlek, *akarom!*

E szavak bizonyára nem voltak felelet, de a hang, melyen mondva voltak, képes volt lecsillapítani a fiatal beteget s midőn, egy szót sem szólva többé, Raynald gyöngéden fölemelte őt s a szoba másik végén levő nyugágyra vitte, ellentállás nélkül engedelmeskedett neki.

Az izgatottságot, melynek átadta magát, most nagy elgyengülés követte. Fejét a mögötte lévő vánkosra hajtá s néhány könnycsepp nedvesíté meg félig lezárt hosszú pilláit.

Raynald, mellette térdelve, megcsókolá szemeit és homlokát, azután mondá:

— Most pihenj, *carina* s ne sírj többé, megtiltom. Ne légy bizalmatlan irántam, *Ersilia*, igazságtalan volnál. Csak érted élek s boldogságod ezerszer drágább előttem, mint a magamé.

— Te jó vagy és szeretlek — suttogá Ersilia. S Raynald kezét fogá mindaddig, míg ez, látva, hogy egészen elaludt, gyöngéden elvoná azt. Azután, meggyőződve, hogy álma csakugyan mély és jótékony, zajtalanul távozott a szobából.

Nagy önuralmat tanusított s remélte, hogy ez áron megnyugtatta és lecsillapította Ersiliát, de vajjon őt magát mi fogja lecsillapítani, midőn most magányában fölidézi emlékében a különös elbeszélést, melyet előbb hallott? Hogyan, mily körülmények között juthatott Ersilia annak közelébe, a kitől minden elválasztá s a kinek, véleménye szerint, eddig nevét sem tudta?... Szerencsére, ma Malseigne el volt jövendő a kis kastélyba. De Raynald nem tudta őt bevárni türelemmel. Először nagy léptekkel elment a rácsajtóig, azután átlépte ezt is s eléje ment mindaddig, midőn meglátta a kocsit, mely Armandot az állomásról hozta. Midőn már közel volt hozzá, intett neki, hogy szálljon le s a két barát gyalog folytatta együtt útját. Sejthetjük, minő kérdések toltak ekkor Raynald ajkaira...

Midőn Armand barátja neje körébe merte hozni Élianet, föltette magában, hogy annak idején meg fogja neki magyarázni az indokokat, melyek vezették és számított e találkozás jó eredményeire, hogy igazolni fogja őt előtte. Semmikép sem sejthette

előre a jelentéktelen s mégis fontos körülményt, mely oly hirtelen megváltoztatta egyiknek a másik iránti érzelmeit s oly zavart idézett elő Ersilia lelkében, melynek hatása csak gyászos lehetett. De még a készség is, melylyel Éliane-től megvált, kezességnek tünt föl előtte, hogy hallgatni fog. Azt gondolta, hogy még ráér e tárgyról Raynaldal beszélni s korántsem várta, hogy ennek neje maga fogja föl idézni az emléket, melytől félt s melyet száműzni leginkább érdekében állt.

Bármiként legyen is, most már nem volt egyéb tenni való, mint tanuskodása által egyszerűen megerősíteni Ersilia elbeszélését. Csak azt tette hozzá, hogy most már Éliane-nak egyetlen óhaja és egyetlen célja, kieszközölni Raynald kibékülését anyjával és hogy az ő, valamint Ersilia boldogsága legforróbb kívánsága lőn.

E fölfedezés furcsán hatott Raynaldra. A heves fölindulást, melyet érzett, midőn a kedves emlék oly hirtelen és oly váratlan módon előtte föl idéztetett, bizonyos keserűség követte, melyet nem mert kifejezni, de nem is tudott elfojtani. Bizonyos, hogy Éliane nemeslelkűsége nagy volt. Bátorsága és jósága minden mértéket fölülmultak, de nem tanuskodtak-e nagy közönyről? Képes lett volna erre, ha őt valaha igazán szerette? Egyébiránt nem lőn-e méltatlanná az ő szerelméres kívánhatta-e, hogy

ő boldogtalan legyen s emlékét megőrizze, midőn maga oly távol tőle látszott keresni boldogságot és feledést? Bizonyára megérdemelte, hogy száműzze emlékét: nem volt-e a legigazságtalanabb és legoktalanabb ember, midőn e fölött csodálkozott?

A leküzdött szomorúság és a zavar, melyet e gondolatok lelkében előidézték, többet értek rá nézve, mint az elérzékenyülés s csak jobban megkönnyíték neki a munkát, melyet magára vállalt, midőn Ersiliát az őt fenyegető sors elől elragadta. Ezért most különösen szükséges volt, hogy kiúzzön Ersilia lelkéből minden féltékeny gondolatot.

Elérte-e ezt? Elfeledhette-e valaha Ersilia azt, mi azokat fölkelte és megerősítette? A boldogságot, melynek Raynald szentelni akarta magát, sikerült-e bevinni családi szentélyükbe? Nem lehet mondani, mert más aggodás követte az előbbi, midőn kitűnt, hogy Ersilia ideges izgatottsága inkább oka, mint következménye volt a tulzott nyugalanságnak s hogy ez izgatottság fönmaradt Raynald minden gondoskodása daczára és daczára az erkölcsi nyugalomnak, melyet visszanyerni látszott.

Valóban, a láz időnkint visszatért és megkettőzteté gyengeségét. Elutazásukat okvetlen el kellett halasztani először egy, azután két hónapra, végre új és súlyosabb jelenségek még lényegesebben módosították minden tervüket.

A hosszú kivándorlásra, melybe Raynald Ersilia érdekében belenyugodott, ő érte már nem kellett gondolni. Száraz és gyakori köhögés párosulta lázzal s félő volt, hogy a fiatal nő tüdeje van megtámadva; egyébiránt növekvő gyengesége miatt nem is lehetett a huszonegy napi utazásra még csak gondolni sem, pedig ennyi volt szükséges, hogy eljussanak a távoli állomásra, melyet Raynald elfoglalni akart. Midőn tehát két vagy három halasztás után végleges rendeletet kapott, hogy szeptember első napjaiban elutazzék, e rendeletre kénytelen volt azzal felelni, hogy beadta lemondását; s midőn a kitűzött idő elérkezett, nem Rio-Janeiróba, hanem Madeiraba ment nejével, barátja kíséretében, azzal a szándékkal, hogy az egész telet ott töltsse vele.

XXXIII.

Míg így Raynald egészen más cél felé haladt, mint a melyet előre látott, Éliane ismét követni készült nénjét és unokanővérét San-Remóba, mert midőn Crecyben ismét találkoznak velük, a sárguló levelek az ős közeledését jelzik. Mindazáltal még szép nap aranyozta meg azokat s fényt árasztott a zöld pázsitra, hol a gyermekek futkostak anyjuk és Éliane felügyelete alatt, kik egy fa alatt ülve, együtt csevegtek és dolgoztak.

A nélkül, hogy félbeszakították volna társalgásukat, tekintetük szüntelen az egyik földszinti ablakra irányult, mely földszint most úgy volt elkészítve, hogy könnyen ki lehetett tolni a marquisé kar-
székét, melyet ez már nem tudott elhagyni. Néhány hónap óta állapota valóban aggasztó lőn s csak nagy megerőltetéssel tudott már járni. De azért minden reggel hallgatott misét a kastély kápolnájában, mely lakosztálya mellett volt s azután, ha szép idő volt, csatlakozott a kertben leányához és unokahugához; de ma már tíz óra volt s még nem jelent meg.

— Már nagyon késő — mondá Blanka szomorúan. Úgy látszik, szegény anyám minden nap nehezebben mozog.

Éliane felelé:

— Ma a szokottnál tovább maradt a kápolnában... talán ezért szüksége volt azután nyugalomra. Bizonyos tekintetben csakugyan gyengébb, de más tekintetben... oh! Blanka, jobb és remélem, sokkal jobb.

— Én nem merem őt megkérdezni. Félek, hogy tagadó választ kapok s hogy egy szóval elrontom azt, mit oly forrón óhajtok s mire vonatkozólag óhajaim megvalósulását oly buzgósággal kérem az Istentől, a mely buzgóság nincs meg más imáimban.

— Ez a legjobb eszköz, ez sikert fog aratni.

— Éliane, mily furcsa, úgy-e, hogy oly nemes,

oly nagylelkű szív, mint az én anyámé, ily sokáig táplálhat neheztelést!

— Igen, furcsa. De a seb oly élénk és oly mély volt! S önmagát meggyőzni, jól tudod, hogy a legnehezebb a világon, különösen mikor az embernek nem volt alkalma abban magát jó korán gyakorolni.

— S leveledet, Éliane... elolvasta már?

— Gondolom, nem tudom biztosan.

Valóban, Éliane csak annyit tudott, hogy két hó előtt látta, a mint nénje az ő jelenlétében fölbontatlanul egy fiókba tette a levelet, a melyet a számadásokhoz és az erloni betegekhez vonatkozó papirokhoz csatolt.

Talán Éliane magaviseletében volt valami, midőn visszatért, a mi őt vigyázatra inté? Talán Sylvestre kisasszony arcza — ki a marquisné jelenlétében nem tudott elfojtani bizonyos zavart, ha eszébe jutott az asszonya ismert akaratával annyira ellenkező tett, a melynek részese volt — figyelmeztette a tárgyra, melyről a levél szólt? Vagy Thenin nem volt elég titoktartó?... Bármiként legyen is, annyi igaz volt, hogy bizonyos feszesség követte az első pillanat ömlengését s bizonyos homály borult az elégtűlésre, a melynek oly élénk kifejezést adott, midőn a fiatal leányt ép egészségben látta középük visszatérni.

De Éliane mégis nemsokára észrevette, hogy a feszesség nem haragból származott s hogy ha hirtelen félbeszakítva kérdéseit, a marquisé jelezte, hogy tudja, a mit ő el akar hallgatni, mégis tekintete sohasem pihent rajta több nyájassággal és jóakarattal. Ez kárpótlást nyújtott a beszédében tanúsított tartózkodásért és igazolta Éliane reményeit. Mindazáltal a várakozás hosszú volt neki és Blankának, a ki, mint gondolható, mindenbe be volt avatva s a kinek türelme hamarabb kimerült, mint unokanővéreé.

Végre valaki megjelent az ablaknál, de a marquisé helyett Sylvestre kisasszony jött rohanva feléjük. Mind a ketten gyorsan fölkeltek.

— Anyám rosszabbul van? — kiáltott Blanka, meggyorsítva lépteit.

— Nem, nem — mondá az öreg kisasszony. — Hallgassanak meg, álljanak meg egy pillanatra... Ellenkezőleg, jobban van, de midőn a kápolnából visszatért, leült az asztalhoz írni, most ki van fáradva, nem fog kijönni. Várja mindkettőjüket.

Blanka és Éliane egy szempillantás alatt a marquisenél voltak. Mindegyikük tudta, hogy rendkívül nehezére esett balkezával néhány szót leírni s hogy ha írnivalója volt, kevésbbé tudta valamelyiküket nélkülözni, mint valaha.

A marquisé karszékében ült. Egy kis asztal volt

előtte, melyen az íráshoz szükséges eszközök voltak s több széttépett és félredobott papir jelzé, hogy egyedül s a rendesen igénybe vett segítség nélkül erőlködött írni. E hasztalan erőlködés s az elfojtani nem tudott fölindulás szülte fáradtság visszatükröződött arczán s e pillanatban betegebbenek látszott, mint máskor. De látva leánya nyugtalan tekintetét, mosolygott.

— Légy nyugodt, gyermekem s te, Éliane, ne nézz oly megrémülten. Sokat tételeztem föl erőmről, ez az egész. Azt hittem, hogy még képes vagyok valamit egyedül megtenni; csalódtam. Még hátralévő életemben teljesen töletek függök, gyermekeim. Legyen meg az Isten akarata! Mint atya büntet, mert nagyon szerettem a magamét. Hálát adok ezért neki.

Az alázatos és egyszerű megnyugvás, melylyel e szavakat az egykor oly büszke nő kimondotta, rendkívül meghatókká tette azokat. A két unokanővér közül egyik sem mert felelni s iparkodtak leküzdeni az elérzékenyülést, a melyet éreztek, ne hogy megzavarják azt, a ki bennük fölkelte; de midőn a marquisné megindult hangon folytatá:

— Nem! az Isten nem engedi meg, hogy gyermekeimet mellőzzem, *azért mindannyit magam körül akarom látni...* ekkor nem tudták vissza-

fojtani az örömteli és hálás fölkiáltást, a mely ajkaikra tolult s míg Blanka térdelve anyja kezait csókolgatá, Éliane némán és összetett kezekkel, a bocsánat e szavára oly forró hálaadással felelt, minő talán még sohasem szállt föl kebléből az ég felé!...

Néhány pillanatig majdnem oly ünnepélyes és oly megható csend uralkodott a szobában, mintha látható csoda ment volna végbe, de a marquisné nemsokára, miután egy pillanatig leányát és unokahugát nézte, mintha a kettő között habozott volna, Blankához fordult:

— Ül le — mondá — s írd helyettem.

Blanka reszkető kézzel fogta a tollat s anyja tollba-mondása után írta a következő szavakat, melyek még jobban megdobogtattak egy másik szívet, mint az övét:

«Jer vissza, Rajnald. Ügyed és Ersiliáé jól volt védve és meg lőn nyerve. Jertek mind a ketten, szívem és karjaim tárva vannak!»

— Most add ide a tollat.

És Liminges marquisné bal kezével e sorok alá alaktalan, de olvasható betűkkel írta e szavakat: «*Anyád, ki megbocsát és téged vár*».

Azután visszaadta Blankának a tollat, magához hívta Éliane-t s néhány pillanatig karjaiba zárva tartá őt a gyöngédség, elérékenyülés és bánat

bizonyos vegyülékével, melyet a fiatal leány megértett, de melynek szó nem adott kifejezést.

A marquisené levele még aznap elküldetett, nem rendeltetési helyére, hanem Malseigne-nak címzett borítékban, ennek párisi lakására, a honnét az utasoknak mindent utánok kellett küldeni. Ebben egyeztek meg Armand-nal, midőn Éliane Erlonban Raynald megérkezte előtt, elvált tőle. Akkor egyikük sem tudta, hogy mikor fog ismét elutazni s még kevésbbé féltek attól, a mi később Armand terveit módosította. De Armand talán öntudatlanul sejté, hogy Éliane sokkal előbb fog sikert aratni, mint a tervezett kirándulás megvalósul; mivel azonban tőle nem érkezett levél, ő is tartózkodott a csöndet megtörni. Hallgatagon egyetértettek abban, hogy a lehető legkevesebbet s csak a legszükségesebb esetben beszélnek Raynaldról. Éliane tehát mitsem tudott abból, a mi a kis kastélyban távozása után történt, valamint a helyet sem, hova az anyai bocsánat küldendő volt.

De a kiengesztelődésfölötti örömben Élianera nézve, a ki azt leginkább előkészítette, aggodalom vegyült, mert határozatában misem változott meg s Raynald visszatérte rá nézve új és eleinte nagyon is szomorú élet kezdetét jelezte. Azonban gondolható, hogy sokkal kevesebbet foglalkozott

jövőjével, mint a jelen pillanattal, mely oly örömteli volt azokra nézve, a kiket szeretett! Mert a marquisné még fizikailag is érezni látszott a béke jó hatásait, a mely minden győzelmet követ; azokat, a melyeket az ember önmaga fölött vív ki, még inkább, mint másokat.

Az idő így eltelt a nélkül, hogy nagyon hosszúnak tűnt volna föl. A választ nem várták hat hét előtt s Éliane titkon örvendett ez időnek, a melyet néha *maradékának* nevezett, bátran küzdve az önkéntelen szomorúság ellen, mely minden erőlködése daczára őt gyakran elfogta.

Egy nap, három hét mulva az anyai bocsánat elküldése után, mely a távollevőket vissza volt vezetendő, a két unokanővér, miután rendes sétájukat együtt megtették, most ugyanazon kis szalonban voltak, hol ama társalgás végbement, melynek emlékét lelkökbe véste a reá következő est.

— Ki hitte volna akkor — mondá Blanka — a római levelek megérkezésének rettenetes napján, hogy ma számítani fogom a napokat, melyek bennünket a pillanattól elválasztanak, midőn Raynald meg fog érkezni *feleségével!* Azzal az Ersiliával, kinek még csak nevét sem ismertem s kit mégis úgy gyűlöltem, mint soha senkit.

— Biztosítlak, meg fogod őt szeretni, mihelyt meglátod.

— Elhiszem, mert te mondod és mégis! . . . De végre én csak Raynaldot akarom ölelni s különösen őt anyám karjaiban látni! A mi őt illeti . . .

E pillanatban egy szolga jelent meg. Egy tálczán nagyborítékú, *Liminges kisasszonynak* címzett levelet hozott.

— Nincs több levél? — kérdé Blanka.

— Nincs, asszonyom — s a szolga visszavonult.

Ezalatt Éliane bámulva szemlélte a nagy borítékot, a melyre az ő neve volt írva. A cím Malseigne Armand írása volt. — A levél feketével volt lepecsételve.

Soha hasonló megdöbbenés nem állította el szívének dobogását. Blanka szemei gyorsan követték az övéit s a két unokanővér azután egy pillanattig mereven nézett egymásra, elsápadva, némán és képtelenek lévén egyetlen szóval is kifejezést adni a gondolatnak, mely lelkökben megvillant.

— Bármilyen legyen is e levél tartalma — mondá végre Éliane reszkető hangon — bátorsággal kell fölvértetni magunkat, Blanka; mert ha nekem van címezve, *nekem* . . . ez . . . ez nyilván azért van, mert oly hírt tartalmaz, melyet kiméletesen kell közölni az ő anyjával . . .

— Oh Istenem! légy irgalmas nekünk! — mondá Blanka, kezeibe rejtve arcát . . .

Éliane feltörte a pecsétet . . . Egy levél hullt ki

Malseigne-éből a padlóra. Blanka sietett azt fölvenni s Liminges márquisné nevét olvasták azon, melyet fia szilárd kézzel írt reá . . . de rettegésük nem lőn lecsillapítva s Blanka még most is reszketve, halkan mondá unokanővérének, hogy olvassa el a levelet, mely mellé ez csatolva volt. Éliane végre eltökélte magát s a meghatottságtól nonsokára szaggatott hangon olvasá:

«Madeira, október 15. 18 . .

Kedves Éliane!

Önnek küldöm e levelet, melyet Raynald ama pillanatban írt, midőn anyja bocsánatát és hívó szózatát megkapta. Biztos vagyok benne, hogy ő nem fogja azt mély megindulás nélkül olvasni s ön jobban meg tudja választani, mint bárki, a legalkalmasabb pillanatot, melyben át lehet neki adni. S különben is, nem önt illeti-e meg, Éliane, hogy egész végig ön legyen a béke és bocsánat hírnöke! . . .»

E szavakra Éliane megállt és lélekzetet vett. A két unokanővér megkönnyebbülten tekintett egymásra. A mosoly visszatért Blanka ajkára s Éliane vállára hajtva fejét, mondá:

— Folytasd, folytasd hamar, kérlek . . .

Éliane folytatá:

« . . . De a mit mondandó vagyok, tudom, önre is megint élénk benyomást tesz s majdnem félek a

megdöbbenéstől, melyet ön érezni fog, ha megtudja, hogy Ersilia nincs többé!...»

Éliane fölsikoltott s egy pillanatig nem tudott szólni a meglepetéstől és megindulástól. Blanka meghökkenve nézett reá s néhány pillanatig lehetetlen volt folytatniok Armand levelének olvasását. A kis Gué-kastélyban lefolyt jelenetek gyorsan elvonultak Éliane lelke előtt s az érzelmek zavart vegyüléke képtelenné tették őt gondolatai összeszedésére s még inkább azok kifejezésére... *Ersilia nincs többé!!!*... Ismét és ismét elolvasta e szavakat, nem tudva elhinni azokat arról, ki utoljára az egészség, valamint az ifjúság, a szépség látszólagos teljében jelent meg előtte s a kinek boldogságán oly nemeslelkű állhatatossággal dolgozott.

Hosszú szünet után Blanka sürgetvén őt, hogy folytassa, végre ismét fölvette Armand levelét s megindult hangon gyorsan folytatá:

«... A neje állapotában az ön elutazása után némi idő múlva beállt változás arra bírta Raynaldot, hogy a távoli állomásról, melyet elfogadott, lemondjon s őt Madeirába vigye. Az utazás és az éghajlatváltoztatás eleinte jó hatással látszottak bírni, de a megérkezésünkkor támadt remények nem voltak hosszú tartamúak. Az orvos nemsokára kijelentette, hogy szívbajban szenved, melyet, úgy látszik, örö-

költ s mely súlyosabbá tette azt, a mely hozzájárult s a melyen e körülmény nélkül ifjúsága és ereje talán diadalt aratott volna. Ő is, úgy látszik, hamar belátta, hogy nem fog meggyógyulni s néha majdnem azt lehetett hinni, hogy ezt nem is óhajtotta. Egyedül növekvő gyöngesége volt-e? vagy az a tétlenség és az a restség, melyek természetében feküdtek s melyeket betegsége még fokozott? nem tudni; de keveset beszélt, sohasem panaszkodott s hosszú órákat töltött csöndben, szemei csak akkor élénkülvén föl, midőn az olvasmányokat hallgatta, melyeknek olvasására Rajnaldot fölkérte s midőn a legédesebb és leghálásabb mosolylyal jutalmazta a gondoskodást, melyben őt lankadatlanul részesíté . . .»

«Egy nap karszéke mellé hívott engem, a melyben a nyílt ablakkal szemben ült; az üde lég jót tett neki s az előtte elterülő szép kilátás oly élvezetet nyújtott neki, melytől sohasem engede magát megfosztatni. E pillanatban férje kint volt; így szólt: «Ön meg fogja vigasztalni Rinaldót! . . .» Hangja gyöngébb és lihegőbb volt, mint rendesen, meg akartam őt állítani, de intett kezével, hogy hagyjam beszélni s mondott szavait pontosan leírom önnek, Éliane, mert azok megvigasztalják az ön egész életét; im ezek: «Ha Éliane, mint hiszem (mert ő oly jó), szomorú lesz, értesülve halálom-

ról, mondja meg neki, hogy imádkozzék értem, de ne sirasson meg, mondja meg neki, hogy szerettem, hogy mindig gondoltam reá . . . hogy kívánom neki mindazon jót, mit nekem akart. Nem az ő hibája . . . de nem lehettem boldog, mint Rinaldó nem volt az . . . így minden jobban van . . .» Nyugodtan, de a mellszorulástól és gyöngeségtől szagatott hangon mondta e szavakat.»

«E nap után erői fokozatosan és észrevétlenül hanyatlottak. Halála előestéjén kapta csak meg Raynald anyja levelét . . . E napon nem látszott rosszabbul lenni, azért Raynald azonnal hozzá ment és mondá neki: «Ersilia mia! anyám megbocsát és vár mind a kettőnket! . . .» Ő összetette kezeit és mondá: «*Oh hála Istennek!* . . .» azután gyöngéden fejét rázta és hozzá tévé: «Én nem fogok elmenni, de ez mitsem tesz. Egy napon mindnyájan együtt leszünk, ne sírj . . . *minden, jól van!*» E szavak lebegtek ajkain utolsó órájáig . . . Másnap csöndesen, jámborul elhúnyt, miként a gyermek elalszik, miután elvégezte imáit.»

Éliane és Blanka zokogtak. Az olvasás ismét félbe lőn szakítva s csak később fejezte be végre Eliane Armand levelét.

«Raynald — folytatá ez — miután határtalan odaadással gondozta nejét, ennek halála után maga is heves lázba esett, melyből még alig gyógyult föl.

Ezért késett válasza; szerencse, hogy önök távolabb lenni hittek bennünket, mint voltunk s így nem éreztek sem meglepetést, sem nyugtalanságot s ezért késtem én is írni önnek, ezt csak akkor akaráván tenni, midőn már azt írhatom, hogy a gyógyulás útján van. De egy hó előtt nem kelhet útra. Azonban hat hét múlva, remélem, anyja karjaiban lesz.»

«A mi engem illet . . . ön csodálkozni fog, ha megtudja, hogy nem térek vissza vele Európába. Régóta nagy vágyat érzek, megismerni az angol életet minden részletében az új-seelandi partokon. Egyik barátomnak, kivel itt találkoztam, e tengeri vidékeken jelentékeny telepe van; ő visszatér oda s én vele megyek. Azt mondják, csodás szépségű s több tekintetben érdekes egy ország; legalább két évet szándékozom ott tölteni s visszatértemkor majd egész sereg földművelési kérdéstről beszélgethetek Monleonnal, a melyekben eddig meglehetősen tudatlan voltam.»

«Örömmel gondolok arra, hogy két vagy három év gyorsan elmulik s kevés nyomot fog hagyni hátra oly fiatal főkön, minő az önöké. Áz enyém, ha egy kissé megszürkül is e távollét alatt, az nem jelent valami nagyot s biztos vagyok benne, hogy öreg barátjukat visszatértekor nem fogják kevesebb örömmel fogadni. Gondolom, ön tudja, Éliane, hogy különösen az öné maradok örökre. M. A.»

Felhő borult Éliane homlokára, mialatt e levél utolsó sorait lassan elolvasta s csekély pir festé be arczát.

Gondolata szomorúan és elérzékenyülten követte az utast a tengeren túl és halkán suttogá:
— Szegény Armand!

XXXIV.

Több, mint egy év mult el Raynald visszatérte óta. A marquisné, szokása szerint, a telet San-Remóban töltötte s ez idő alatt fia nem egyszer jött el, részt venni a gondoskodásban, mely őt környezte. De most bizonyos izgatottság, melyet eleinte nem nyilvánított, akadályul szolgált neki, hogy sokáig ott időzzék. Távollétei gyakoriak voltak, szomorúsága, a helyett, hogy szűnt volna, nagyobbodni látszott s egész magaviselete, különösen Éliane irányában, megfeythetetlen változáson ment keresztül.

Midőn először találkozott vele, Ersilia neve és emléké valóban megakadályozott köztük minden zavart és feszességet. Az egyiknek buzgó érdeklődése megfelelt a másik új megindulásainak s bizonyos elérzékenyülés, mely közös volt náluk, képezte rájuk nézve a kapcsot, egyszersmind szünet nélkül emlékeztetve arra, a mi őket elválasztotta.

De az idő az ő folytában egészen ellenkező változást idézett elő, mint a milyent elő kellett volna idéznie s Raynald növekvő búskomorsága idővel föltünőnek látszott s nem igen volt összhangban azzal az elragadtatással, mely szemeiben néha megvillant, midőn Éliane egyszerre megjelent előtte, vagy midőn távolról szemlélte a nemes és tiszta vonásokat, melyeknek a megpróbáltatások és az idő megható és új kellemet kölcsönöztek.

Éliane pedig a négy évi távolléte alatt benne végbement változást figyelte meg s bizonyos fájó részvét vegyült a mindig leküzdött s még mindig létező érdeklődésbe, melyet most folyton érzett, látva unokatestvére halványságát, a korai redőket, melyek homlokán képződtek s a fájdalmas vonást, mely megzavarta az egykor oly ragyogó és mosolygó kifejezést.

De régóta megszokván elnyomni szívének fölgerjedését s még nem mervén hinni, hogy valaha szabad lesz annak engednie, gyakran annál hidegebb és hallgatagabb volt, minél inkább félt, hogy önkéntelen elárulja újra született reményeit: nem is sejtve, hogy tartózkodása, miként előbb nemeslelkűsége, Raynald előtt csak megérdemlett közönynek tűnik föl.

A marquisené mitsem látszott észrevenni. Nyugodt és komoly volt. Boldog volt, hogy fiát megtalálta

s szeretetéből kifolyólag iparkodott vele elfeledtetni tekintélyének egykori tulzásait. De az utóbbi év izgalmai kimeríték még megmaradt erőit. Nem ringatta magát csalódásokban s közelebbnek érzé végét, mint környezői hinni látszottak, de sohasem beszélt nekik erről s nem tiltakozott a remények ellen, a melyekben nem osztozott. Csak annyit jelentett ki, hogy többé nem jó vissza San-Remóba s midőn az elutazás ideje elérkezett, szilárdan ragaszkodott abbeli szándékához, hogy nem Crecybe, hanem Erlonba tér vissza, «fiamhoz» — ismétlé több ízben azzal a határozott hangsúlyozással, a melylyel egykor akarátának érvényt szerzett.

Tehát még egyszer visszatértek mindnyájan a nagy Erlon-les-Bois kastélyba. E nap ünnep volt a faluban és az egész környéken. Az oly sokáig távollevő kastélybelieket a ragaszkodás legélénkebb tanujeleivel fogadták s a leglelkesebb örömet szülte visszatérésük. *Éljen a marquisné! Éljen a marquis úr!* de különösen: *Éljen Éliane kisasszony!* kiáltások voltak hallhatók mindenfelől. Mindazok, kiket a ragály idején a fiatal leány meglátogatott és gondozott, egyesültek, hogy őt különös és megható ovációban részesítsék s a gyermekek ebben oly szerepet játszottak, a melyet nem tanultak, és ép oly zajos, mint őszinte örömkialtások közt hangoztatták Éliane nevét!...

E nap vége felé a marquisné boldogan és kimerülten nyugágyán feküdt a vörös damasz nagyteremben, hová végre ismét visszatért oly hosszú távollét után! A hangos öröm daczára, mely kint uralkodott s melynek zaja még hallható volt, bizonyos csend honolt körülötte, mert fia azt kívánta, hogy egy óráig pihenjen s a szoba másik végén állva, szemeit a kertre irányozva, maga őrködött a fölött, hogy senki se zavarja álmát.

De a marquisné nem aludt, figyelemmel szemlélte fiát. Egyszer csak magához hívta őt.

Ez készségesen és örömmel sietett hozzá s melléje térdelt.

— Örülsz, hogy itt vagy, Raynald?

— Igen! igen, anyám!... eddig is szerettem Erlont, de most, kimondhatatlanul nagyra becsülöm. Ne mondja nekem többé senki, hogy a parasztok hálátlanok, legalább e falubeliek nem azok. Tudják szeretni azokat, kik velük jót tesznek, tudják szeretni őt!... s ezt neki megmutatni!... Igaz, hogy ez nem igen nehéz!...

— Én is azt hiszem — mondá a marquisné. — De te, Raynald, felelj nekem, te, te már nem szeretnéd őt?...

— Anyám! — kiáltott föl Raynald, élénken fölkelve, égő arczczal — kiről beszélsz?

— Kiről? hát Éliane-ról.

— Éliane-ról! nagy Isten! S azt kérded, hogy szeretem-e?

— Hát még mindig szereted?... Akkor miért nem szólsz nekem erről semmit?... Vagy még kételkedhetnél beleegyezésemben? Ez valóban annyit tenne, mint túlhajtani az ellentmondás szellemét!

— Oh anyám!... anyám! — mondá elfojtott hangon, ismét térdre hullva. — Ő az!... ő, kihez méltatlan vagyok!... Ő nem szeret engem, nem szeretett soha!...

— Azt hiszed?...

E pillanatban Éliane megjelent a szalon háttérében, kezei tele voltak virágokkal, kuszált haján koszorú, melyet a falusi gyermekek adtak neki s melyet Blanka fejére tett...

Az öröm szokatlan ragyogása szebbé tette őt, mint valaha volt... Határozatlanul érzé, hogy az erloni szép napok visszatértek... Az ifjuság, a remény és a szerelem oly sokáig néma hangjai ismét visszhangzani látszottak körülötte. Azért, midőn a marquisné őt is magához hívta, ragyogó arczczal futott hozzá.

— Jer, Éliane, nézz a szemembe. Igaz, hogy már nem szereted ezt a szegény Raynaldot? Hogy sohasem szeretted?... Hogy hozzád méltatlannak találod?...

— Oh! nem, nem. Néni, ez nem igaz! — kiáltott föl elpirulva, de sokkal boldogabban, hogysen zavarodott lett volna.

— Akkor hát rajta, gyermekeim! — mondá Liminges marquisé, magánkívvül levő fia kezét a fiatal leányéba téve. Ne vesztegessük az időt félreértésekkel. A mit még veletek tölthetek, sokkal rövidebb, hogysen egy órát is elpazarolhatnánk!

Majdnem bágyadtan dőlt vissza vánkosaira, de küzdött gyöngesége ellen, nehogy a jövőendő árnya homályt vessen e derült órára s akaratának erélyes törekvése által sikerült neki, alig változott hangon folytatni:

— Most hagyjatok magamra. Az est szép és derült, a kert telve virágokkal, menjetek egy kissé szabad levegőt élvezni, majd később jertek vissza... Oh! mily jó az Isten — tevé hozzá halkan — hogy e napot megérnem engedte!

Meghatottan és könnyes szemekkel hajoltak le őt megölelni, mielőtt távoznának. Ő mindegyiknek fejére tette kezét, azután mosolyogva mondá:

— Raynaldom! lásd, végtére mégis csak én házasítlak meg s te mégis csak az én kezemből kapsz feleséget.

(Vége.)

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Füzve kor. 4.80, kötve ...	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Füzve kor. 2.40, kötve ...	3.60
A megszábadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel ...	7.60
Történelmi hazugságok. A történelem terén előforduló mindennapi ferdtések czáfolata. Német eredeti után fordította <i>Haller József</i> . Magyarországi részt írt hozzá <i>dr. Karácsonyi János</i> . Füzve ...	3.—
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Füzve kor. 60.—, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Az édes mostoha. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>G. Büttner Julia</i> . Kötve ...	2.—
Testvérek vagyunk. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>B. Büttner Lina</i> . Kötve ...	2.—
Juliánka. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>B. Büttner Lina</i> . Kötve ...	1.60
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt. ...	2.—
Szent Imre herczeg élete. Élet- és jellemrajz. Irta <i>dr. Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig nyolcz kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I. II. III. IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta Vincze Alajos.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. *Irta Bodnár Gáspár.*

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. *Irta Kincs István.*

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

Mindeme könyvek megrendelhetők a
Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

